

ลวดลายการตกแต่งบ้านของชาวไทยมุสลิม
ในลุ่มจังหวัดภาคใต้

นันทา โรจนอุดมคำลัตรี
ป.ม.ช., กศ.บ. (ศิลปศึกษา)

ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดยะลา

วิทยาลัยครูยะลา

จากผู้เขียน

งานวิจัยเรื่องนี้สำเร็จลงได้ด้วยความช่วยเหลือของเพื่อนอาจารย์หลายท่าน ที่ได้ให้ความช่วยเหลือและให้กำลังใจแก่ผู้เขียนตลอดมา

ขอขอบคุณ คุณศิริศักดิ์ นาคเลวี คุณไพรัตน์ คงพูล คุณณิศจิ และ ระเด่นอาหมัด ที่ได้ให้ความช่วยเหลือในการถ่ายภาพจากที่ต่าง ๆ

ผู้ที่มีส่วนร่วมในการให้ข้อมูลที่มีความสำคัญต่องานวิจัยฉบับนี้ คือ ผู้ให้สัมภาษณ์และเจ้าของบ้าน ทั้งที่ปรากฏในหนังสือเล่มนี้และไม่ปรากฏ ที่ได้ให้ความอนุเคราะห์ชี้แจงความเป็นมาและอนุญาตให้ถ่ายภาพ ส่วนต่าง ๆ ของบ้าน ซึ่งขอขอบคุณเป็นอย่างสูง

ขอขอบคุณ ดร. นิตยา ลุ้ยเสีรพี ที่ได้กรุณาช่วยเหลือแปลบทคัดย่อเป็นภาษาอังกฤษ

ขอขอบคุณ คุณลวรรค์ แก้วเหล็ก ที่ได้ให้ความช่วยเหลือในการตัดพิมพ์ต้นฉบับจนสำเร็จด้วยความเรียบร้อย

สุดท้ายนี้ขอขอบคุณอย่างสูงต่อสำนักงานวัฒนธรรมแห่งชาติ ที่ได้จัดทุนเงินวิจัย และศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดยะลา วิทยาลัยครูยะลา ที่ได้ให้ความอนุเคราะห์ในการตัดพิมพ์.

นันทา โรจนอุดมคำลตรี

DECORATIVE DESIGNS OF THAI MUSLIM HOUSES IN THE THREE SOUTHERN PROVINCES

ABSTRACT

Decorative designs of the three southern Thai Muslim provinces are well illustrated in the decoration of ventilation frames, fanlights, gables, trusses, pediments, balustrades, beams and column bases.

These decorative designs are unique owing to the influence of Islamic and neighboring countries' arts.

Styles of designs are grouped into 3 categories:

1. Calligraphic Design - this decoration involves the use of Arabic alphabets as the main features.
2. Floral Design - this involves the use of continuing symmetric floral designs (full balance of left and right from the core of the design)
3. Geometric Design - this does not involve the use of man and animal features. This, mainly, is the prohibition, according to the teaching of Islam.

สารบัญ

	หน้า
บทนำ	1
ความเป็นมาของการวิจัย	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	1
ขอบเขตของการวิจัย	1
วิธีการในการดำเนินการวิจัย	2
ประโยชน์ที่จะได้รับจากการวิจัย	2
บทที่ 1 ภูมิหลังของลำปางจังหวัดภาคใต้	3
ความเป็นมาของลำปางจังหวัดภาคใต้	3
การเข้าร่วมกับราชอาณาจักรไทย	4
การเข้ามาของคำสอนอิสลามในบริเวณลำปางจังหวัดภาคใต้	6
บทที่ 2 ลักษณะของศิลปกรรมอิสลาม	8
กำเนิดศิลปอิสลาม	8
อิทธิพลความเชื่อที่มีผลต่อรูปแบบของศิลปอิสลาม	8
รูปแบบการตกแต่งและลวดลายในศิลปอิสลาม	9
บทที่ 3 ลักษณะบ้านและการตกแต่งบ้าน	22
ความเชื่อเกี่ยวกับการเลือกที่สร้างบ้าน	22
แบบบ้านของชาวมุสลิม	24
บริเวณที่มีการตกแต่งลวดลายในแบบบ้านของชาวมุสลิมในลำปางจังหวัดภาคใต้	30
บทที่ 4 ลักษณะลวดลายที่ชาวมุสลิมในลำปางจังหวัดภาคใต้นิยมตกแต่งบ้าน	45
อักษรประดิษฐ์	45
ลายจากพรรณไม้	49
ลายเรขาคณิต	71
บทที่ 5 บทสรุป	76
บรรณานุกรม	80

บทนำ

ความเป็นมาของการวิจัย

บริเวณสามจังหวัดภาคใต้เป็นดินแดนที่มีความแตกต่างกับดินแดนส่วนอื่น ๆ ของประเทศไทยในแง่ที่ประชากรส่วนใหญ่ในสามจังหวัดภาคใต้นับถือศาสนาอิสลาม มีภาษาและขนบธรรมเนียมประเพณีและความเชื่อแตกต่างกับประชากรส่วนใหญ่ของประเทศ อิทธิพลของศาสนาอิสลามได้มีผลต่อวิถีในการดำรงชีวิต ศิลปะในการก่อสร้าง ศิลปะในการตกแต่ง โดยเฉพาะลวดลายตกแต่งบ้านของชาวไทยมุสลิมจะมีลักษณะเฉพาะอันเกี่ยวเนื่องมาจากอิทธิพลในศาสนาอิสลาม ลักษณะลวดลายการตกแต่งบ้านดังกล่าวกำลังจะค่อย ๆ หดหายไป อันเนื่องมาจากภาวะทางเศรษฐกิจ สังคมและอิทธิพลของบ้านห้องแถวและบังกากลางรุ่นใหม่ ลักษณะลวดลายการตกแต่งบ้านของชาวไทยมุสลิม ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะและมีความสวยงามนั้นจะมีอยู่บ้างก็เป็นบ้านรุ่นเก่าที่มีอายุไม่ต่ำกว่า 20 ปี บางแห่งก็อยู่ในสภาพที่ทรุดโทรมตามกาลเวลา ขาดการดูแลรักษา และอาจจะถูกรื้อถอนลงตามกันไปในเวลาอันไม่ช้านัก บางแห่งผู้รับมรดกไม่ค่อยเห็นคุณค่าในความงามของลวดลายเหล่านั้น ประกอบกับความยากไร้ทางเศรษฐกิจจึงยอมขายหรือแลกเปลี่ยนลวดลายที่ประดับเหล่านั้นกับเงินทองเพียงเล็กน้อย หรือวัตถุ ซึ่งเป็นผลผลิตของอุตสาหกรรม ลักษณะลวดลายตกแต่งบ้านของชาวไทยมุสลิมที่เป็นลักษณะดั้งเดิมเป็นงานฝีมือนับวันจะหาได้ยากยิ่งทุกวัน ด้วยเหตุดังกล่าวนี้จึงเป็นสิ่งจูงใจและกระตุ้นให้ผู้วิจัยสนใจในลวดลายการตกแต่งดังกล่าวศึกษารวบรวมเพื่อเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาลักษณะลวดลายการตกแต่งบ้านของชาวไทยมุสลิมในสามจังหวัดภาคใต้
2. เพื่อวิเคราะห์ถึงลักษณะลวดลายอันเกี่ยวเนื่องจากความเชื่อทางศาสนาและอิทธิพลทางศิลปะของประเทศไทยใกล้เคียง
3. เพื่อรวบรวมรูปแบบลวดลายการตกแต่งบ้านของชาวไทยมุสลิม

ขอบเขตของการวิจัย

งานวิจัยเรื่องนี้จะศึกษาในหัวข้อและขอบเขตต่อไปนี้

1. ภูมิหลังของสามจังหวัดภาคใต้โดยสังเขป
2. ศึกษาความเชื่อเกี่ยวกับการสร้างบ้าน รูปแบบของบ้านโดยทั่วไปพอสังเขป
3. รวบรวมข้อมูลจากบ้านตัวอย่างในเขตสามจังหวัดภาคใต้ที่มีอายุไม่ต่ำกว่า 20 ปี และอยู่ห่างจากถนนหลวงไม่เกิน 1 ก.ม.
4. วิเคราะห์ลักษณะของลวดลาย อิทธิพลความเชื่ออันเกี่ยวเนื่องจากศาสนาและอิทธิพลจากประเทศไทยใกล้เคียง

วิธีการในการดำเนินการวิจัย

การศึกษาริชัยเรื่องนี้เป็นการวิจัยภาคสนาม (Field Research) เพื่อศึกษาลักษณะลวดลายที่ใช้ในการตกแต่งบ้าน ส่วนที่มีการตกแต่ง รวมทั้งการสอบถามสัมภาษณ์บุคคล (Interview) การเลือกรายงานวิจัยใช้วิธีพรรณนาวิเคราะห์ (Analytical Description) โดยอาศัยข้อเท็จจริงที่ได้จากข้อมูลและจากการวิเคราะห์เป็นหลัก

ปัญหาและอุปสรรคระหว่างการวิจัย

1. ข้อมูลทางเอกสารที่เกี่ยวข้องกับลวดลายการตกแต่งบ้านของชาวไทยมุสลิมแทบจะกล่าวได้ว่าไม่มีเลย ข้อมูลที่ได้จึงได้จากการสัมภาษณ์ และลวดลายที่มีอยู่จริง ๆ
2. บ้านที่มีลวดลายการตกแต่งนั้นมักจะเป็นบ้านเก่าแก่ และชำรุดทรุดโทรม ลวดลายต่าง ๆ มักจะอยู่ในสภาพที่ไม่สมบูรณ์
3. บ้านเป็นอาคารส่วนบุคคล ผู้วิจัยไม่ค่อยรู้จัก เจ้าของบ้านและเป็นคนแปลกหน้าในสายตาของเจ้าของบ้าน การติดต่อขอเข้าไปสำรวจและถ่ายภาพจึงค่อนข้างยากและมีอุปสรรค ต้องเจรจากันอยู่นานจึงจะยอมให้ถ่ายภาพและให้สัมภาษณ์
4. ข้อมูลเกี่ยวกับอายุของบ้านที่ได้จากการสัมภาษณ์มักจะมีปัญหาเกี่ยวกับวัน เดือน ปี เพราะเจ้าของบ้านไม่สามารถจำได้ ต้องใช้วิธีเทียบเคียงกับเหตุการณ์สำคัญทางประวัติศาสตร์ คือ สงครามโลกครั้งที่ 2 (ปีญี่ปุ่นขึ้นบก) หรือเทียบเคียงกับอายุของเจ้าของบ้านที่ครอบครอง ทำให้ไม่อาจระบุปีที่สร้างได้ชัดเจน และบ้านบางหลังมีการสืบทอดเป็นมรดกหลายชั่วอายุคน จึงให้ข้อมูลเกี่ยวกับช่างและปีที่สร้างไม่ได้
5. บ้านที่มีลวดลายตกแต่งส่วนใหญ่จะเป็นบ้านรุ่นเก่า และมักจะเป็นบ้านของผู้มีอันจะกินสมัยก่อน ประกอบกับวัสดุตกแต่งเป็นไม้ จึงไม่คงทนถาวร จึงมีบ้านตัวอย่างที่ศึกษาได้จำนวนไม่มากนัก

ประโยชน์ที่จะได้รับจากการวิจัย

- ผลงานวิจัยเรื่องนี้อาจจะเป็นประโยชน์ในด้านต่าง ๆ ดังต่อไปนี้
1. ด้านการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับลวดลายการตกแต่งบ้าน ภาพถ่าย ภาพลัไลต์ ไว้เป็นหลักฐาน เมื่อมีการรื้อถอนอาคารใดลงไป ก็ยังคงมีหลักฐานเหลืออยู่ให้คนรุ่นหลังศึกษาได้
 2. ด้านการกระตุ้นให้เห็นคุณค่าของลวดลายตกแต่งบ้านเก่า ๆ ของชาวไทยมุสลิม กระตุ้นให้เกิดความหวงแหน และความคิดที่จะอนุรักษ์ลักษณะลวดลายเหล่านี้ให้คงอยู่ในสภาพดีต่อไป
 3. ด้านการกระตุ้นให้ผู้ที่สนใจ เพื่อจะได้ศึกษาอย่างละเอียดหรือเกิดแง่คิดที่จะศึกษาทางด้านอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องต่อไป
 4. ด้านการศึกษาศิลปะเปรียบเทียบ

ภูมิหลังของลุ่มจังหวัดภาคใต้

ความเป็นมาของลุ่มจังหวัดภาคใต้

เป็นที่เชื่อกันว่าบริเวณลุ่มจังหวัดภาคใต้ อันได้แก่ ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส รวมทั้งดินแดนใกล้เคียงบางส่วน ในอดีตเป็นดินแดนที่มีชื่อเรียกกันว่า สังกาลูเกะ (Langkasuka) หรือเรียกตามภาษาจีนว่า สังกยาหลิว (Lang-ya-haiu) ซึ่งตั้งขึ้นมาราวปี พ.ศ. 623-643¹ แต่รายละเอียดเกี่ยวกับความเป็นมาของรัฐอิสระสังกาลูเกะมีไม่มากนัก นักประวัติศาสตร์รู้แต่เพียงว่าเป็นเมืองของคำลันนาพุทธ และมีพวกพราหมณ์อยู่ด้วย ทางตอนเหนือของอาณาจักรสังกาลูเกะมีอาณาจักรศรีวิชัย สำหรับชื่อของปัตตานหรือเมืองอื่น ๆ ในบริเวณใกล้เคียง ไม่มีปรากฏในเอกสารยุคนี้²

ในที่สุดชื่อสังกาลูเกะก็หายไปจากเอกสารทางประวัติศาสตร์ มาได้อีกครั้งล่าสุดทำประมาณพุทธศตวรรษที่ 20 เมื่อนายพลจีนชื่อ เฮงโฮ โต้ทอง เรือมาแถบนี้³ ชื่อสังกาลูเกะได้หายไปอย่างไร้ใครทราบได้แน่นอน ทราบแต่เพียงว่าเป็นอาณาจักรที่เคยรุ่งเรืองมากมาก่อน

ชื่อของปัตตานีเริ่มปรากฏในประวัติศาสตร์ประมาณ ปี พ.ศ. 2023⁴ ส่วนมากรู้จักกันจากพงศาวดารและเรื่องเล่า กล่าวกันว่าได้มีหมู่บ้านชาวประมง ในชนบทแห่งหนึ่ง อยู่ติดกับทะเล (ของปัตตานีในปัจจุบัน) ใต้ค่อย ๆ กลายเป็นศูนย์กลางการคมนาคมระหว่างทะเลกับทางบก ในที่สุดชนบทริมทะเลแห่งนี้ได้กลายเป็นท่าเรือที่แออัดไปด้วยผู้คน กษัตริย์ซึ่งครองเมือง "โกตามะหัลลิกะ" ทรงพระนามว่า พญาอุอินตารา ได้ทรงโยกย้ายพระราชวังมาตั้งอยู่ที่เมืองใหม่แห่งนี้ และตั้งชื่อว่า ปัตตานี⁵

นอกจากนี้ก็มีความเป็นมาของปัตตานี ซึ่งเป็นเมืองศูนย์กลางของบริเวณลุ่มจังหวัดภาคใต้ในอดีต ซึ่งอยู่ในลักษณะของเรื่องเล่า พอสรุปได้ดังนี้

ประมาณ ปี พ.ศ. 1998-2043 มีกษัตริย์องค์หนึ่ง ทรงปกครองเมืองโกตามะหัลลิกะ ทรงพระนามว่า พญาอุอินตารา วันหนึ่งพระองค์ได้ทรงนำข้าราชการบริพารออกไปล่าสัตว์ในป่าแถวชายทะเล เพราะได้ทรงทราบว่าแถวนี้มีสัตว์ประเภทต่าง ๆ อยู่มาก แต่เป็นที่น่าแปลกกว่าคราวนี้ไม่พบร่องรอยของสัตว์ป่าเลย แม้แต่สักตัวเดียว อยู่มาวันหนึ่งในขณะที่ทุกคนพักผ่อนอยู่นั้นก็ได้ยินเสียงสุนัขคำเห่าเห่าเสียงสำน้ำ พระองค์ทรง

¹ ฮับตุลเลาะ ลออแมน ฮัลลัมในเอเชียอาคเนย์และตะวันออกไกล โดย อ. ลออแมน (นามแฝง) หน้า 79 (อ้างอิงมาจาก Taman Indera หน้า 5 ของ Sir Mubin Sheppard)

² อารง สุทธาคำลัน ปัญหาความขัดแย้งในสี่จังหวัดภาคใต้ หน้า 110

³ ด. หน้า 111

⁴ ด. หน้า 110

⁵ ด. หน้า 112

รับสั่งให้คนตามไปดูว่าสุนัขเห่าอะไร ผู้มีนัยสลับมาพูดว่ามีกระจงสีขาวรูปร่างสวยงามมาก มีขนละเอียดอ่อน
แวววับไปทั้งตัว พระองค์จึงรับสั่งให้ทุกคนตามไปเห็นที่ แต่พอไล่ตามไปถึงชายหาด กระจงสีขาวตัวนั้นก็
หายไบบ้างไม่มีร่องรอย ซึ่งสร้างความประหลาดใจให้แก่ทุกคนเป็นอันมาก พระองค์ได้ทรงถามว่า
"กระจงหายไปตรงไหน" มหาตมเล็กทราบบูลว่าที่ชายหาดนี้ (ปาโตย์-ฮิด) ในขณะที่เดินก็โคพบชาวป่า
คนหนึ่ง ซึ่งหาปลาอยู่แถวนี้บ่อย ๆ ทราบชื่อว่า อินฮักตาดิ (เป็นไปโตที่ชาวบ้านอาจจะเรียกว่า "เปาะตาดิ")¹

เนื่องจากบริเวณนี้มีทำเลที่เหมาะสม พยาธูอันตารา ก็ได้ตัดสินพระทัยที่จะโยกย้ายเมืองหลวงจาก
โกตามะหีสักมายังอยู่ที่ชายหาดแห่งนี้ หลังจากที่ได้ปรึกษาราชหรือกับเสนาบดีแล้ว พระองค์ก็ได้ทรงตั้งชื่อเมือง
นี้ว่า บัตตาดิ ซึ่งอาจจะเห็นนามจากคำว่า ปาโตย์-ฮิด หรือ เปาะตาดิ

การเข้าร่วมกับราชอาณาจักรไทย

ในศิลาจารึกของพ่อขุนรามคำแหง มีข้อความตอนหนึ่งว่า " เมืองห้วนอน รอดคนหนี พระบาง
แพรกลุ่พรอญูร ราชปุริ เพชรปุริ ศัรธรรมราช ผังทะเลสมุทรเป็นที่แล้ว..."² คำว่า "ผังทะเลสมุทร
เป็นที่แล้ว" ได้มีการตีความกันว่าไปจนลุดปลายแหลมมลายู ซึ่งหมายถึงว่า บัตตาดิก็ตกเป็นส่วนหนึ่งของ
ลุ่มโยทิตัว

อย่างไรก็ตามในสมัยกรุงศรีอยุธยาได้ปรากฏหลักฐานอย่างเด่นชัดว่า บัตตาดิเป็นเมืองขึ้นของ
ราชอาณาจักรไทย เพราะปรากฏว่าในสมัยพระรามาธิบดีที่ 2 (พ.ศ. 2034-2072) เมื่อพระองค์ทรง
ทำสัญญาทางพระราชไมตรีกับโปรตุเกสแล้วพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้ชาวโปรตุเกสเข้าไปตั้งห้าง
ทำการค้าขายในเมืองบัตตาดิได้³ ซึ่งในสมัยสมเด็จพระนเรศวรมหาราช (พ.ศ. 2133-2148) ก็จะได้เห็น
ได้ชัดขึ้นว่าบัตตาดิขึ้นกับกรุงศรีอยุธยา เพราะปรากฏว่าเมื่อพ่อค้าชาวโปรตุเกสที่มาค้าขายที่บัตตาดิได้รับความ
เดือดร้อนหรือความไม่เป็นธรรมจากราชาธิบดีแห่งบัตตาดิ ก็ได้ร้องเรียนมายังพระมหากษัตริย์ไทย⁴

แต่อย่างไรก็ตาม ความสัมพันธ์ระหว่างราชอาณาจักรไทยกับบัตตาดิในสมัยกรุงศรีอยุธยานั้น ขึ้นอยู่
กับความเข้มแข็งของฝ่ายไทย กล่าวคือเมื่อใดที่กรุงศรีอยุธยามีอำนาจเข้มแข็ง บัตตาดิก็จะยอมลวามักดี
และสิ่งเครื่องราชบรรณาการแต่โดยดี แต่เมื่อใดที่กรุงศรีอยุธยามีความระส่ำระสายจากการเมืองภายใน
หรือติดศึกสงคราม บัตตาดิก็จะปลุกตัวออกจากอำนาจของไทย ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดก็คือเหตุการณ์ระหว่าง
ปี พ.ศ. 2167-2178 ซึ่งเป็นระยะเวลาที่กรุงศรีอยุธยาก็ยังอยู่ในสภาพที่ปั่นป่วน มีการแย่งชิงราชสมบัติกัน
ภายหลังการสิ้นพระชนม์ของพระเจ้าทรงธรรม ราชอาณู ซึ่งครองบัตตาดิขณะนั้นก็แสดงตนเป็นปฏิปักษ์ต่อ

¹ นพตล โจรจนอุดมคำสตร์ ปัญหาการศึกษาศึกษาในมณฑลปัตตานี หน้า 2-3

² มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พิษณุโลก ศูนย์วิจัยศึกษา จารึกสุโขทัย หน้า 5

³ นพตล โจรจนอุดมคำสตร์ ล.ต. หน้า 5-6

⁴ ทวีศักดิ์ ล้อมลัม ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับมลายูในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น หน้า 18

ไทย ปฏิเสธไม่ยอมรับนามที่พระมหากษัตริย์ไทยพระราชทานให้ ครั้นพระเจ้าปราสาททองเสด็จขึ้น
เสวยราชสมบัติ ใน ปี พ.ศ.2172 พระนางก็ปฏิเสธที่จะถวายความจงรักภักดี กรุงศรีอยุธยาต้องสั่ง
กำลังไปปราบ ในปี พ.ศ.2310 เมื่อกรุงศรีอยุธยาเสียแก่พม่า บัตตาดิก็ถือโอกาสตั้งตัวเป็นอิสระอีก¹

ในสมัยรัชกาลที่ 1 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชโปรดให้กรม
ราชวังบวรมหาสุรสิงหนาทเสด็จยกทัพไปตีหัวเมืองฝ่ายใต้คืนมา และตีเมืองบัตตาดิได้ ปลดเจ้าเมืองคน
เดิมและทรงแต่งตั้งให้บุคคลอื่นเป็นเจ้าเมืองต่อ แต่ต่อมาก็ได้มีความพยายามที่จะเป็นอิสระ ถึงขนาดมีหนังสือ
ขวนองศ์เชียงสือ พระเจ้าแผ่นดินญวนให้เข้ามาตีหัวเมืองของไทย และมาในปี พ.ศ.2334 ถึงกับยกทัพมาตี
เมืองสงขลา พระยาลงขลาต้องหนีไปยังพัทลุงและขอกำลังทัพนครศรีธรรมราชและเมืองหลวงไปช่วย²

อาจเนื่องจากพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกทรงตระหนักถึงข้อบกพร่องในการปกครอง
บัตตาดิ ประกอบกับมีพระบรมราโชบายที่จะป้องกันความยุ่งยากอันอาจเกิดจากเมืองบัตตาดิ พระองค์จึงได้
ทรงดำเนิการหลายอย่าง ที่สำคัญคือ โปรดเกล้าฯ ให้แบ่งแยกหัวเมืองบัตตาดิออกเป็น 7 หัวเมือง คือ
เมืองบัตตาดิ หนองสิก ยะลา รามันห์ ยะหริ่ง ลำยบุรี และเมืองระแงะ ให้ข้าราชการไทยบ้าง ชาว
มลายูที่มีความจงรักภักดีบ้าง แบ่งกันปกครองว่าราชการหัวเมืองทั้ง 7³ การแบ่งบัตตาดิออกเป็น 7 หัวเมือง
นี้ ทำให้บัตตาดิอ่อนแอ มีอาจที่จะรวมตัวได้อย่างหนาแน่นเหมือนในอดีต แม้จะมีเมืองใดก่อการขบถ
ก็สามารถปราบปรามได้ง่าย เป็นผลดีต่อการปกครอง เข้าลักษณะที่เรียกว่า "แบ่งแยกแล้วปกครอง"

พระบรมราโชบายดังกล่าวเป็นการแก้ปัญหาก็ได้ผล เพราะนับตั้งแต่บัดนั้นมา บัตตาดิอ่อนกำลังลงมาก
และไทยก็ค่อย ๆ ใช้นโยบายผล้มกลมกลืนทางวัฒนธรรมและอื่น ๆ เพิ่มอำนาจทางการปกครอง จนกลายเป็น
ส่วนหนึ่งของราชอาณาจักรไทยโดยสมบูรณ์ในที่สุด

ในสมัยรัชกาลที่ 2 เหตุการณ์ในหัวเมืองบัตตาดิทั้ง 7 ก็สงบเรียบร้อยมาตลอดรัชกาล จนกระทั่ง
ถึงสมัยรัชกาลที่ 3 ในปี พ.ศ.2374 ได้เกิดเหตุการณ์ไม่สงบในเมืองไทรบุรี ฝ่ายไทยสั่งให้เกณฑ์กองทัพ
จากหัวเมืองบัตตาดิทั้ง 7 เพื่อให้ไปปราบปรามพวกขบถในเมืองไทรบุรี แต่ชาวมลายูในหัวเมืองทั้ง 7 พว
กกันกระด้างกระเดื่องและก่อการขบถขึ้น แต่ในที่สุดฝ่ายไทยก็สามารถปราบปรามได้ในปี พ.ศ.2375⁴

¹ นพดล โรจนอุดมคำลัตรี ปัญหาการศึกษาในมณฑลปัตตานี หน้า 6-7

² ด. หน้า 8

³ ส้มเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์
รัชกาลที่ 2 เล่ม 1 หน้า 150

⁴ วอลเตอร์ เอฟ. เวลลา แผ่นดินพระนั่งเกล้าฯ แปลโดย ผศ. ทองโลภิต หน้า 137

หลังจากการปราบปรามขบถในปัตตานีเมื่อปี พ.ศ. 2375 ได้แล้ว พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ก็ทรงดำเนิพระราโชบายเข้าควบคุมหัวเมืองปัตตานีมากยิ่งขึ้น โดยทรงโปรดเกล้าฯ ให้เปลี่ยนตัวเจ้าเมืองที่ไม่ยอมลวามักัด แล้วโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งคนไทยหรือคนมลายูที่จงรักภักดีต่อไทยเป็นเจ้าเมืองเหล่านั้นแทน ทำให้ฝ่ายไทยได้รับความร่วมมือจากเจ้าเมืองเหล่านั้นมากขึ้น นอกจากนี้ก็ยังได้มีการอพยพประชาชนใน 7 หัวเมือง ให้ขึ้นมาอยู่ในภาคกลางเป็นจำนวนถึง 4,000 คน และอพยพคนไทยในภาคต่าง ๆ ลงไปแทน¹

ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์ได้เสด็จไปถึงปัตตานีเป็นครั้งแรก ในปี พ.ศ. 2406 นับได้ว่าเป็นการแสดงให้เห็นอย่างเด่นชัดยิ่งขึ้นว่าปัตตานีเป็นดินแดนส่วนหนึ่งของไทย

ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์โปรดเกล้าฯ ให้มีการปฏิรูปในด้านต่าง ๆ ทางด้านการปกครองโปรดเกล้าฯ ให้มีการจัดตั้งระบบเทศาภิบาลขึ้น ซึ่งทำให้รัฐบาลกลางสามารถเข้าไปควบคุมได้อย่างใกล้ชิดยิ่งขึ้น สำหรับบริเวณหัวเมืองทั้ง 7 ในระยะแรกโปรดเกล้าฯ ให้รวมอยู่ในมณฑลนครศรีธรรมราช มาในปี พ.ศ. 2449 จึงโปรดเกล้าฯ ให้บริเวณ 7 หัวเมืองเป็นมณฑลอีกมณฑลหนึ่งเรียกว่า มณฑลปัตตานี สดเป็น 4 เมือง โดยรวมเมืองปัตตานี หนองจิก และยะหริ่ง หรืออหิริงเข้าเป็นเมืองปัตตานี รวมเมืองยะลากับรามันห์เข้าเป็นเมืองยะลา ส่วนเมืองลำปูละกับเมืองระแงะนั้นคงตามพื้นที่เดิม แต่เปลี่ยนชื่อเมืองระแงะเป็นเมืองบางนรา ซึ่งต่อมาได้เปลี่ยนเป็นเมืองนราธิวาส เมื่อ พ.ศ. 2458 ต่อมาในวันที่ 16 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2474 พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ ให้ยุบเลิกมณฑลปัตตานี และยุบจังหวัดลำปูละลง เป็นอำเภอขึ้นกับจังหวัดปัตตานี กับพื้นที่บางส่วนให้ขึ้นกับจังหวัดนราธิวาส และให้สามจังหวัดเหล่านี้รวมอยู่ในมณฑลนครศรีธรรมราชตามเดิม ภายหลังเปลี่ยนแปลงระบบการปกครองแล้วจึงยกเลิกมณฑล เมื่อวันที่ 9 ธันวาคม พ.ศ. 2476 และเปลี่ยนคำว่าเมืองเป็นจังหวัด

การเข้ามาของคำสอนอิสลามในบริเวณสามจังหวัดภาคใต้

อาณาจักรสงขลาสุเกะ แต่เดิมนับถือศาสนาพุทธ หรือไม่ก็ศาสนาพราหมณ์ ส่วนคำสอนอิสลามนั้น เริ่มมีอิทธิพลอย่างจริงจังพร้อม ๆ กับการก่อตั้งอาณาจักรปัตตานี คือ ประมาณปลายพุทธศตวรรษที่ 20 หรือต้นพุทธศตวรรษที่ 21 สันนิษฐานตามตำนานแล้ว กษัตริย์และประชาชนในปัตตานีและบริเวณใกล้เคียงยอมรับนับถือคำสอนอิสลามในสมัยของพญาพิรุณมหาราหรือกษัตริย์องค์แรกที่ก่อตั้งปัตตานี (ราวปี พ.ศ. 1988-2043) กล่าวกันว่ากษัตริย์องค์นี้ได้ประสูติพร้อมกับมีรอยแฉกกระแหว่งตามพระวรกาย มีความเจ็บปวดมาก แพทย์ที่โหนกก็ไม่สามารถรักษาพระองค์ให้หายได้ ในที่สุดก็โปรดเกล้าฯ ให้ประกาศว่าถ้าใครสามารถถวายเป็นการรักษาพระองค์ให้หายได้ก็จะทรงรับผู้นั้นเป็นบุตรเขย และในที่สุดมหาดเล็กก็ได้พบแพทย์ชาวมุสลิมที่เมืองปาไซย์*

¹ นพดล โรจนอุดมคำสิทธิ์ ปัญหาการศึกษารัฐธรรมนูญมณฑลปัตตานี หน้า 11

*บางคนเชื่อว่าเมืองปาไซย์อยู่บนเกาะลุมพิตาปัจจุบัน บางคนว่าตำบลปาไซเอ ซึ่งปัจจุบันเป็นตำบลที่อยู่ในเขตอำเภอยะรัง ห่างจากตัวจังหวัดปัตตานีประมาณ 16 ก.ม.

ชื่อเฮ็ค ชาอิต ได้รับอาสาถวายการรักษา และถ้ารักษาหายแล้วขอค่าตอบแทนเพียงอย่างเดียว คือ พยาธูฮันตารา รับนับถือคำสอนอิสลาม พยาธูฮันตาราให้คำมั่นสัญญาตามความต้องการของเฮ็ค ชาอิต แต่พอรักษาหายแล้วพยาธูฮันตาราก็กลับคำสัญญา ไม่ยอมรับนับถือคำสอนอิสลาม ในที่สุดก็ประหารเป็นโรคเดิมอีก เฮ็ค ชาอิตก็ถวายการรักษาอีกโดยวางเงื่อนไขแบบเดิม และพระองค์ก็กลับคำอีก เป็นอยู่เช่นนี้ถึง 3 ครั้ง พระองค์จึงยอมรับนับถือคำสอนอิสลามพร้อมทั้งพระมเหสี พระราชโอรสและพระธิดา ต่อมาชาววังและไพร่ฟ้าข้าแผ่นดินก็รับนับถือคำสอนอิสลาม ดินแดนลัมดังหวัดภาคใต้จึงเป็นดินแดนที่แตกต่างไปจากดินแดนส่วนใหญ่ของไทยในแง่ที่ว่าประชากรส่วนใหญ่รับนับถือคำสอนอิสลาม ซึ่งนอกจากจะมีขนบธรรมเนียมประเพณีที่แตกต่างไปจากคนส่วนใหญ่ของประเทศไทยแล้ว ลักษณะทางศิลปะที่แสดงออกรวมไปถึงศิลปะในการตกแต่งบ้านก็มีลักษณะเฉพาะเป็นลักษณะศิลปะแบบมุสลิมหรือศิลปะอิสลาม (Islamic Art) ด้วย

¹ นพดล โรจนอุดมคำสัตรี ปัญหาการศึกษาระดับมัธยมศึกษาในมณฑลปัตตานี หน้า 4 (อ้างอิงมาจาก Hikayat Patani : The Story of Patani ของ A Teeuw and D.K. Wyatt)

ลักษณะของศิลปอิสลาม

กำเนิดศิลปอิสลาม

ศิลปอิสลามมีกำเนิดจากความเชื่อมั่นศรัทธาในหลักการของอิสลาม ลักษณะของศิลปอิสลามจึงเป็นลักษณะที่ไม่ขัดแย้งกับคำสอนในหลักการทางศาสนา ด้วยการจำกัดขอบเขตการแสดงออกทางศิลปะให้อยู่ในขอบเขตที่คำสอนอนุมัติ จึงทำให้ศิลปอิสลามมีลักษณะเฉพาะเป็นเอกลักษณ์ของตนเอง

ศิลปอิสลามได้ถือกำเนิดขึ้นมาพร้อมกับปีแห่งการอพยพ (ฮิจญ์เราะห์) ของท่านศาสดามูฮัมมัด (คือลซา) ที่ท่านอพยพมาจากนครเมกกะไปยังนครมะดีนะห์ ซึ่งตรงกับปี ค.ศ. 622

ศิลปอิสลามในยุคแรก ๆ นั้น แสดงออกทางด้านสถาปัตยกรรมซึ่งถือได้ว่าเป็นพื้นฐานและที่มาของศิลปะในแขนงอื่น ๆ ในศิลปอิสลาม¹

สถาปัตยกรรมหลังแรกของอิสลามคือมัสยิดที่ตำบลกูบอ์ซึ่งอยู่ระหว่างเมกกะกับเมดีนะห์ และเมื่อศาสดามูฮัมมัดอพยพไปถึงเมดีนะห์แล้วก็สร้างมัสยิดหลังที่สองขึ้น คือ มัสยิดที่เมดีนะห์ ลักษณะสำคัญในการวางผังของมัสยิดนั้น คือ ให้ด้านหลังมัสยิดหันไปทางกิบละฮ์ (หันไปสู่เมืองเมกกะซึ่งเป็นศูนย์กลางของอิสลาม) ลักษณะการวางผังเช่นนี้ไม่เคยปรากฏในสถาปัตยกรรมทางศาสนาอื่น ๆ ลักษณะการวางผังเช่นนี้จะสอดคล้องกับโครงการทางศาสนา กล่าวคือ หลังจากศาสดามูฮัมมัดได้อพยพมาอยู่ที่เมดีนะห์ประมาณ 16-17 เดือนศาสดามูฮัมมัดก็ได้รับโครงการให้ชาวมุสลิมละหมาดหันหน้าไปทางกิบละฮ์²

มัสยิดยุคแรก 2 หลังที่กล่าวถึงนี้แม้จะสร้างด้วยวัสดุง่าย ๆ ไม่มีการตกแต่งมากนัก แต่ในระยะต่อมาส่วนประกอบได้ถูกเพิ่มเพิ่มเติม เช่น มิมบร (Mimbar) ซึ่งใช้สำหรับยืนกล่าวคุฏบะฮ์ (โอราฮ) ในวันศุกร์ และส่วนอื่น ๆ ก็ถูกประดับประดาตกแต่งให้มากขึ้น ลักษณะการประดับประดาตกแต่งเช่นนี้จะเริ่มจากมัสยิดแล้วจึงไปสู่บ้านที่พักอาศัย เครื่องใช้ และอื่น ๆ

อิทธิพลความเชื่อที่มีผลต่อรูปแบบของศิลปอิสลาม

ศิลปอิสลามไม่ได้สร้างขึ้นเพื่อตอบสนองความเชื่อทางศาสนา แต่เป็นศิลปะที่สร้างขึ้นในกรอบความเชื่อทางศาสนา กล่าวคือ ศิลปะตกแต่งลวดลายในศิลปอิสลามนั้น ไม่ได้สร้างขึ้นเพราะศาสนาบัญญัติให้สร้างขึ้น แต่การสร้างศิลปะในอิสลามนั้นจะต้องอยู่ในขอบเขตที่คำสอนอนุมัติ ศิลปอิสลามจึงไม่มีลักษณะการแสดงออกที่เกี่ยวกับภามารมณ์ การร้องรำทำเพลง การวาดและการปั้นรูปคน ซึ่งลักษณะเหล่านี้แตกต่างกับศิลปะตะวันตก

¹ โกรท ฆากิร ฆะซาดิ "คำสอนและการสร้างสรรค" ฮัล-ญูฮาด 143: 13 เมษายน 2524

² ต. หน้า 14

ลักษณะของศิลปะอิสลามจะหลีกเลี่ยงการเกี่ยวข้องกับรูปร่างของมนุษย์ เพราะเกรงว่าจะเป็นการเลียนแบบพระผู้เป็นเจ้า¹ (พระเจ้าเป็นผู้ทรงสร้างมนุษย์ "พระองค์คือผู้ทรงสร้างรูปร่างของลูเจ้าที่ลูเจ้าอยู่ในครรภ์ของมารดาไว้ตามที่พระองค์ทรงประสงค์" อัล-กุรอาน 3:5) ศิลปินมุสลิมไม่เคยและไม่กล้าหรือบังอาจที่จะแสดงรูปและลักษณะของคำลตามูฮัมมัดว่าจะเป็นอย่างใด ทั้ง ๆ ที่มีลัทธิถึงบุคคลิกภาพและคุณลักษณะของท่านคำลตา จากคำบอกเล่าของผู้ที่เคยพบเห็นคำลตา

อิสลามกำชับให้หญิงผู้ศรัทธา ปกป้องของพิงสังวนของนาง อย่างอดความสวยงามของตนเอง ด้วยเหตุนี้ เราจะไม่เคยเห็นภาพผู้หญิงเปลือยหรือเปลือยบางส่วนในศิลปะอิสลาม หรือแม้แต่ภาพผู้หญิงโดยทั่วไปก็จะไม่ปรากฏอยู่ในลักษณะศิลปะแบบอิสลาม

ด้วยข้อห้ามทางคำลนาดังกล่าวนี้ เราจึงไม่พบศิลปะอิสลามที่แสดงเรื่องราวหรือรูปของคนที่ไม่ว่าจะเป็นภาพผู้ชาย ผู้หญิง เด็กหรือคนชราก็ตาม ทั้งนี้จะไม่นับรวมถึงศิลปะที่สร้างขึ้นตามคำบัญชาการของผู้มีอำนาจซึ่งจะมีอยู่น้อยมาก

การแสดงออกในศิลปะแบบอิสลาม จึงมีลักษณะเป็นรูปหรือเรื่องราวที่แสดงออกถึงธรรมชาติ เช่น เกี่ยวกับต้นไม้ ใบปาล์ม ตลอดจนสิ่งต่าง ๆ ในธรรมชาติมาเป็นความบันเทิงใจในการจัดภาพ จัดองค์ประกอบ ตลอดจนลวดลายในการตกแต่ง โดยการแสดงออกมาในรูปของงานประดิษฐ์ตกแต่งที่ไม่เหมือนธรรมชาติหรือที่เรียกว่าศิลปะนามธรรม (Abstract Art)

รูปแบบการตกแต่งและลวดลายในศิลปะอิสลาม

การตกแต่งและลวดลายในศิลปะอิสลามเริ่มจากการตกแต่งมัสยิด ต่อมาเข้าสู่บ้านพักที่อยู่อาศัยและเครื่องใช้ไม่ล่อย่างอื่น ลักษณะลวดลายการตกแต่งจะโดดเด่นจากธรรมชาติ หลีกเลี่ยงรูปคนหรือแม้กระทั่งรูปสัตว์ที่ปรากฏอยู่บ้างในศิลปะอิสลาม ก็ไม่มีลักษณะเหมือนจริง (Realistic) แต่จะมีลักษณะเป็นรูปที่ดัดแปลง ตัดทอนรายละเอียดหรือเป็นศิลปะแบบนามธรรม

¹ โกวิท ชาگیر หะซาณี "คำลนาและการสร้างลัทธิ" อัล-ญูฮาด 143:18 เมษายน 2524

1

2

- 1 (ภาพบน) ศิลปนามธรรมในซีเรีย
(ภาพล่าง) ศิลปนามธรรมในอิรัก ฮ.ศ. 4 (ค.ศ. 625)
- 2 ศิลปนามธรรมในเปอร์เซีย

ลักษณะลวดลายตกแต่งในศิลปะอิสลาม เป็นลักษณะลวดลายประดิษฐ์และแสดงออกในรูปแบบนามธรรม ขาวตะวันตกรียกลักษณะเฉพาะลวดลายในศิลปะอิสลามว่า "อาราเบสก์" (Arabesque) ลักษณะลวดลายที่ ใยกตกแต่งโดยทั่วไปนั้นแยกได้เป็น 3 ประเภทใหญ่ ๆ คือ

1. อักษรประดิษฐ์ (Calligraphic)
2. ลวดลายจากพรรณไม้ (Floral Design)
3. ลวดลายเรขาคณิต (Geometrical Design)

อักษรประดิษฐ์ ในบรรดาศิลปะแบบอิสลาม การประดิษฐ์ตัวอักษรได้รับการยกย่องว่าเป็นการแสดง ออกทางศิลปะที่ต้องใช้ความสามารทอย่างสูงอย่างหนึ่ง เพราะตัวอักษรที่จะนำมาประดิษฐ์นั้น มักจะนำมาจาก โองการในอัล-กุรอาน ศิลปินจึงต้องคำนึงถึงประโยคที่จะนำมาประดิษฐ์ โดยเขียนให้ถูกต้อง อ่านง่ายและมี ความสวยงาม เพราะเกรงว่าถ้าเขียนให้อ่านยาก จะทำให้ผู้พบเห็นอ่านไม่ได้หรืออ่านผิด ซึ่งจะทำให้ความ หมายเปลี่ยนไป

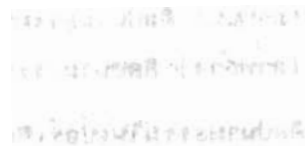
รูปแบบของตัวอักษรอาหรับที่ใช้กันมี 8 แบบ ด้วยกันคือ ¹

1. อักษรแบบซูลุซี (SULUSI)
2. อักษรแบบนัสซี (NASKHI)
3. อักษรแบบฟารซี (PARISI)
4. อักษรแบบรียฮาดี (RAIHANI)
5. อักษรแบบรอกีอี (RAQIE)
6. อักษรแบบดีวานี (DIWANI)
7. อักษรแบบดีวานี จัลลี (DIWANI JALLI)
8. อักษรแบบคูฟี (KUPI)

รูปแบบตัวอักษรที่นำมาใช้ในรูปแบบของอักษรประดิษฐ์ส่วนใหญ่จะเป็นแบบ ซูลุซี ฟารซี รียฮาดี ดีวานี คูฟี และ นัสซี

อักษรประดิษฐ์เหล่านี้ ศิลปินมุสลิมจะนำมาประดิษฐ์เพื่อประดับตกแต่งสถาปัตยกรรม คือ มัสยิด วังและบ้าน ที่วางอัล-กุรอาน ยอดโดม ภายในและภายนอกอาคาร ประตูทางเข้า เครื่องใช้ประเภทโคมแก้ว ถ้วยชาม เข็มน้ำ ตลอดจนอาวุธต่าง

¹Luis Maluf Munjid p.821

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

جمع الطبع عن طريقها فكانت الجمال

(1913) الشنقي

وكان أحسنه وأشرفه ما حل في الهيكل الآدمي وجاوز العقل الشريف والنعير اللطيفة وبجياة الشائفة

(1913) الشنقي

فاجمال البشري سيد اجمال كله

(1913) الشنقي

الآن البشري في سيطرة من سيطر على الدنيا الحسان ولا تنبؤ ولا تنبؤ في الدنيا الضعيفة ما لها من الحسنة

(1913) الرقبي

ولا يسبق الرقير وغيره في سباب الربيع ماله منه بسائفة وطيب

(1913) الرقبي

ليس الجاهل يحمي العيون ولا يبرئ النفوس ولا يفرق القلوب ولا يفرق القلوب

(1913) الرقبي

لا يزال البشري في سيطرة من سيطر على الدنيا الحسان ولا تنبؤ ولا تنبؤ في الدنيا الضعيفة ما لها من الحسنة

(1913) الرقبي

لكلها ذواتها ويجهلها الكراوية والناقد

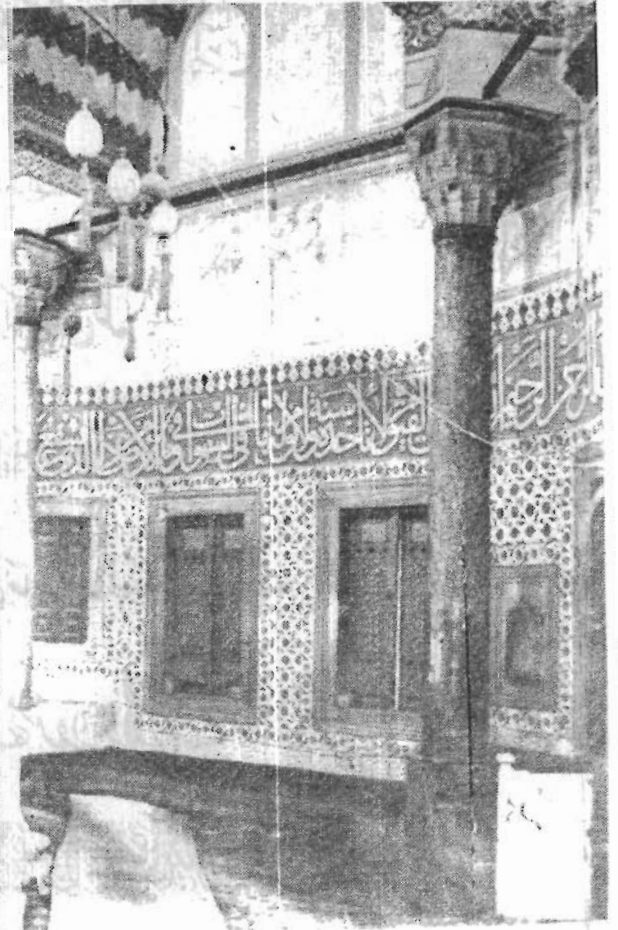
(1913) الكوفي

فلا والله

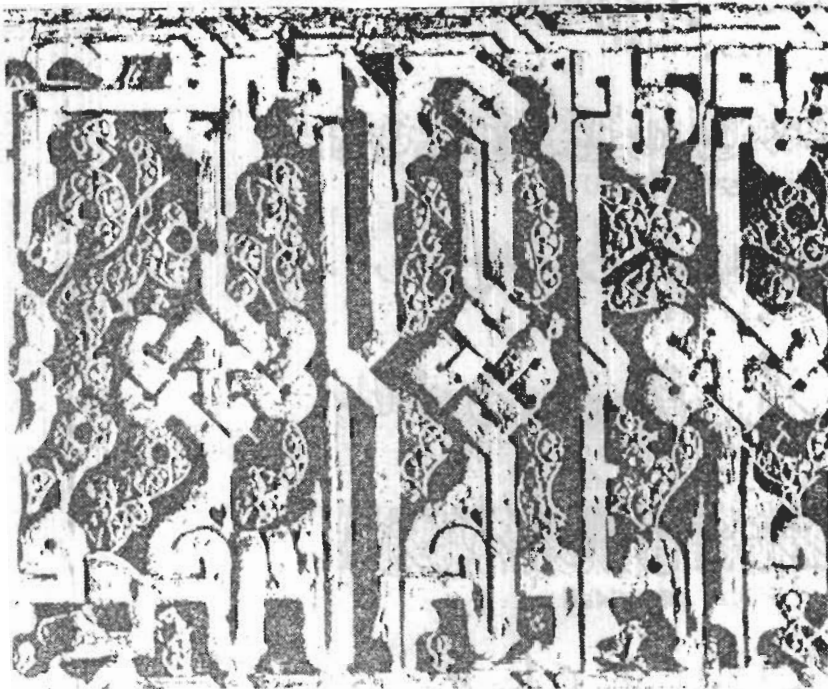
بمصر ١٥٤٤

1

3

2

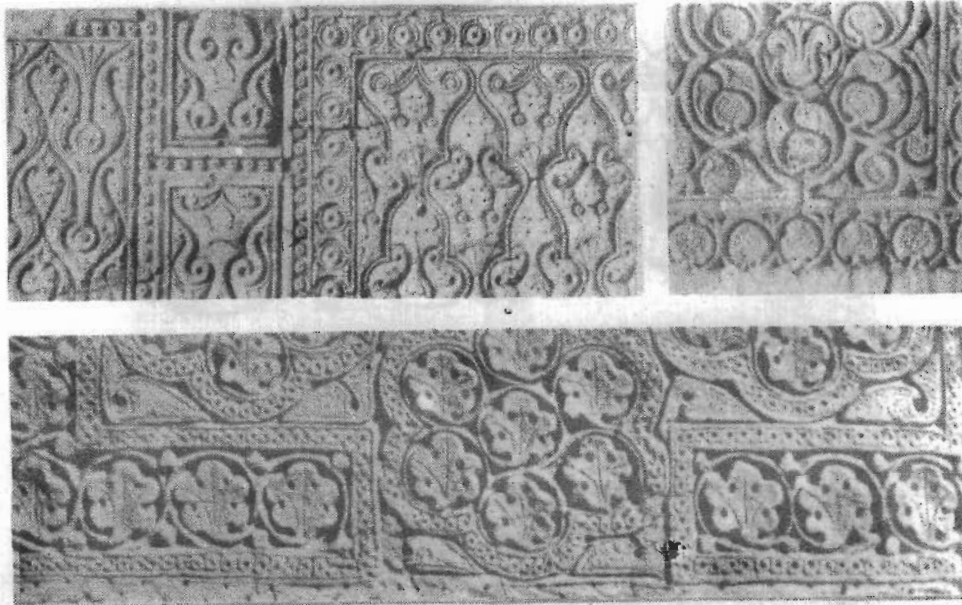
1. ลวดลายปูนปั้น อักษร นลศ
2. ลวดลายปูนปั้นอักษรตุฟี
3. การตกแต่งภายในสุล่านสุลต่านสุไลมานแห่งตุรกี สร้างปี ค.ศ.1566 (พ.ศ.2109)

กรมศิลปากร

ลวดลายจากพรรณไม้ (Floral Design) หรือลวดลายเครือเถาวัลย์ ศิลปินมุสลิมได้รับความบันดาลใจจากธรรมชาติซึ่งมีอยู่มากมาย จากรูปทรงของใบ ดอก กิ่ง ก้านและผล อาทิรูปแบบของต้นปาล์ม เถาวัลย์ ใบบักกาด สับปะรด ดอกไม้ เป็นต้น โดยการนำเอาส่วนต่าง ๆ ของพรรณไม้เหล่านี้มาจัดองค์ประกอบต่อเนื่องกันให้มีความแตกต่างระหว่างขนาดพื้นผิว และความตื้นลึก เพื่อเน้นให้ลักษณะของลวดลายมีความนุ่มนวลและมีน้ำหนัก

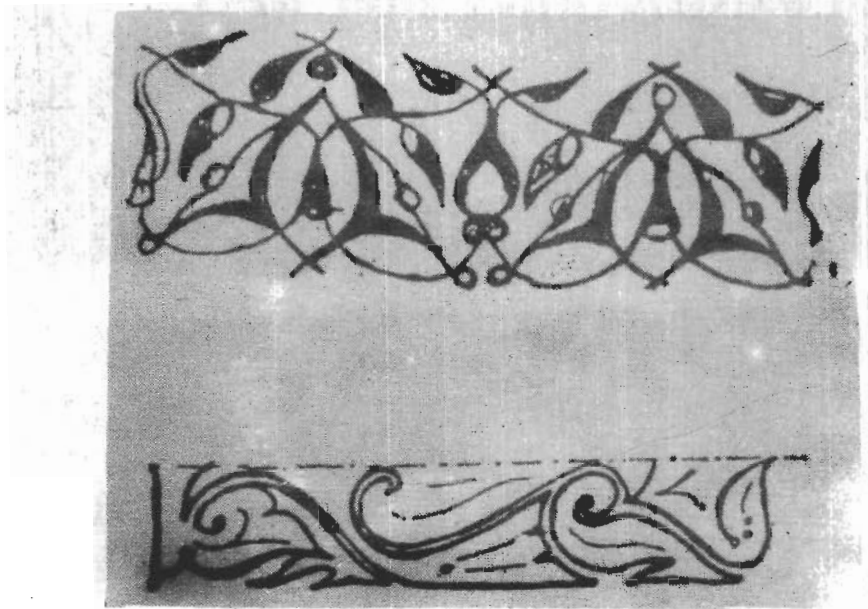
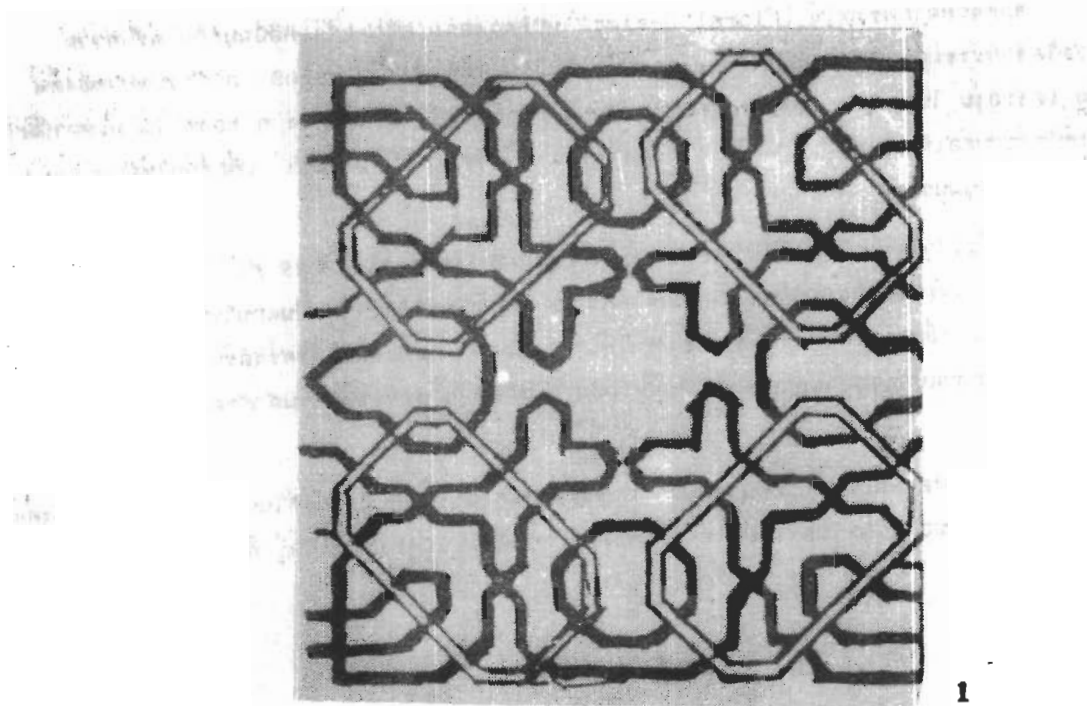
โดยทั่วไปการออกแบบลวดลายจากพรรณไม้นี้ นิยมจัดองค์ประกอบ 2 วิธี คือ จัดแบบต่อเนื่องกันเข้ากันและจัดแบบล้อมดูดยกจากแกนกลาง ศิลปินจะให้ความสำคัญต่อโครงสร้างซึ่งเป็นแกนใหญ่ของลาย สำหรับส่วนประกอบตกแต่งอื่น ๆ รองลงไปก็พยายามทำให้เกี่ยวเนื่องกัน เพื่อเน้นให้โครงสร้างใหญ่มีความเด่นชัดยิ่งขึ้น ไม่นิยมออกแบบลวดลายลักษณะรูปเดี่ยวหรืออันเดี่ยวโดด ๆ แต่จะให้ความสำคัญต่อรูปและพื้นไปพร้อมกัน

ลักษณะของลวดลายประเภทนี้จะพบว่า การจัดลวดลายแน่นและเต็มเนื้อที่ในบริเวณที่ต้องการตกแต่ง และมักจะตกแต่งผิวของส่วนรายละเอียดให้ติดกับส่วนประธานซึ่งเป็นโครงสร้างใหญ่ ทั้งนี้เพื่อช่วยเน้นให้เกิดจุดเด่นยิ่งขึ้น

ลายปูนปั้นประดับผนัง เมืองลัษฆะมารา ประเทศอิรัก ลัษฆะมารา สร้างขึ้นสมัยราชวงศ์อับบาซิด แสดงวิธีการจัดวางลายโดยการจัดเป็นกลุ่มจัดเข้ากันและต่อเนื่องกัน

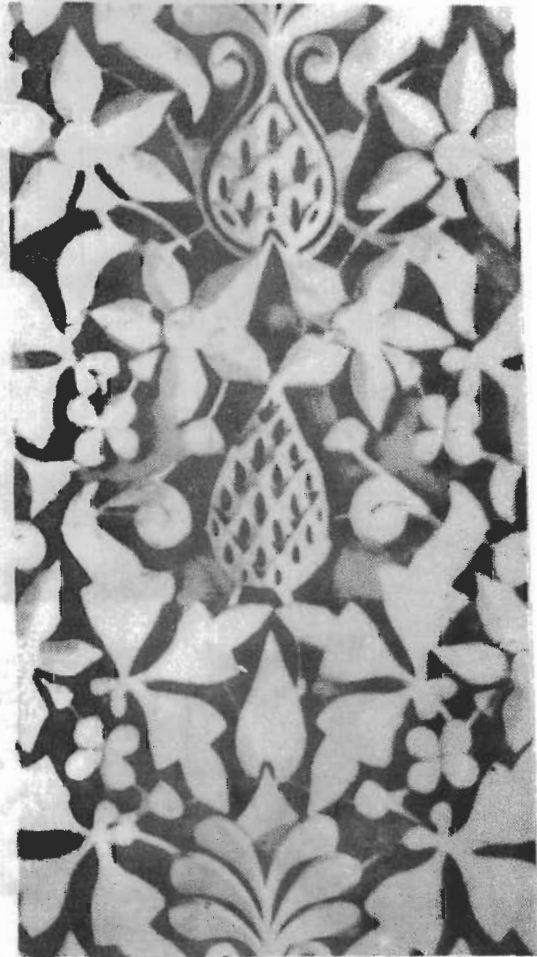
มหาวิทยาลัยศิลปากร
คณะศิลปกรรมศาสตร์
ภาควิชาศิลปสถาปัตย์
อาคาร ๕ ชั้น ๕
ถนนวิภาวดีรังสิต
จตุจักร กรุงเทพฯ ๑๐๑๖๐

- 1 ลวดลายแบบอาราเบลส์ ทรงเรขาคณิตในลูป
- 2 ลวดลายอาราเบลส์ (บน) ในฮิปโป (ล่าง) ในฮิปโป

1

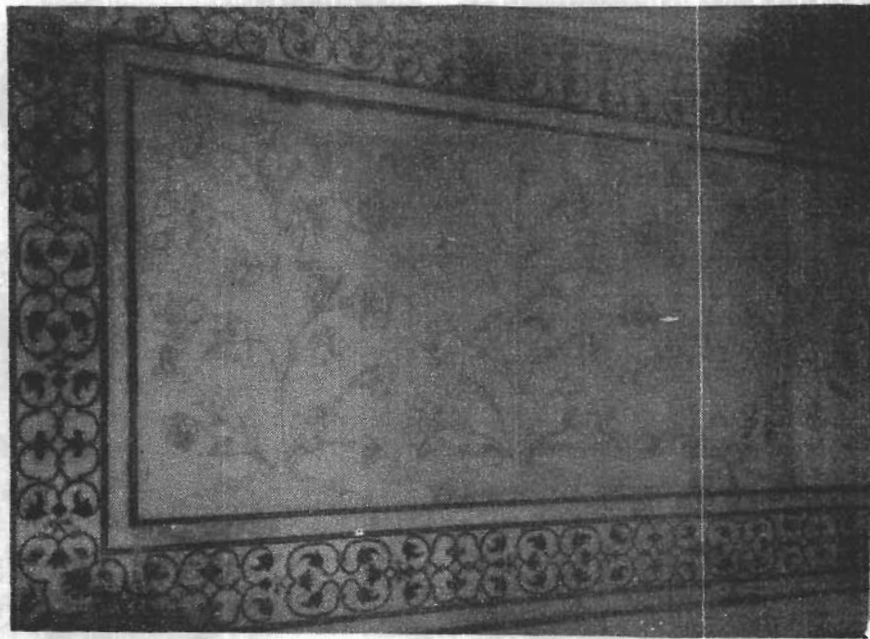

2

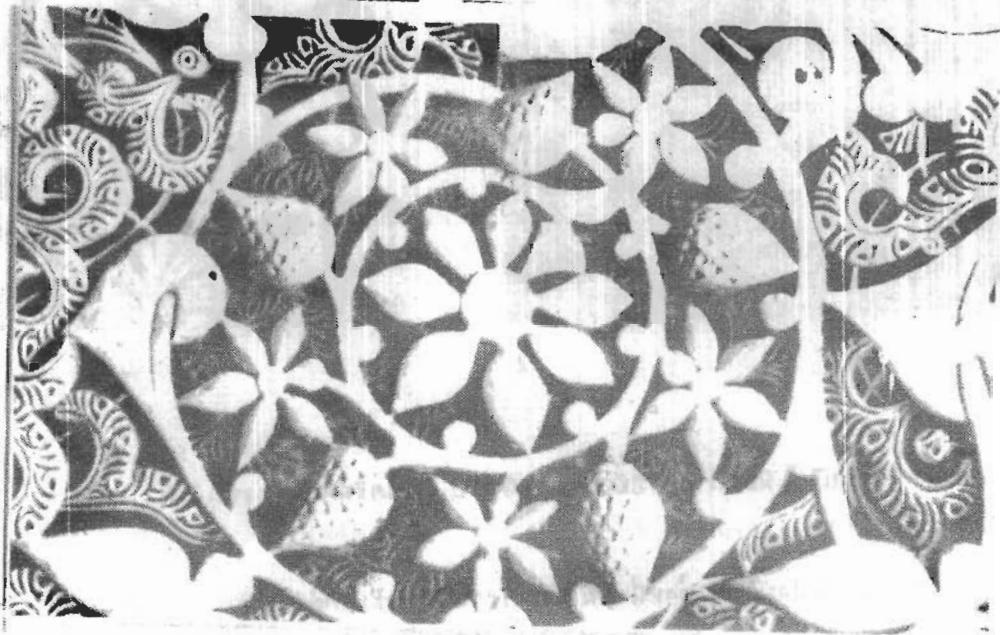
- 1 ลวดลายแกะสลักด้วยไม้ นิยมมากในฮอปต์ และซีเรีย ในคริสต์ศตวรรษที่ 13 (พุทธศตวรรษที่ 18)
- 2 ลวดลายปูนปั้นประดับผนังสีสดแห่งหนึ่งในเมืองกรานาดาประเทศสเปน

บันทึกนี้จัดทำขึ้นโดย... (text is very faint and partially obscured)

... (text is very faint and partially obscured)

1

2

- 1 โม่เขียดและการแกะสลักหินอ่อนประดับผนังที่ขมาฮาล เมืองฮัครา ประเทศอินเดีย
- 2 ลวดลายปูนปั้นประดับผนังมัสยิดในเมืองกรานาดา ประเทศสเปน

1

2

- 1 สวดลายปูนปั้นประดับผนังสลักไม้แห่งหนึ่งในเมืองกรานาดา ประเทศสเปน
- 2 ฝ้าวางฮัล-กูรอาน สร้างในคริสต์ศตวรรษที่ 14 (พุทธศตวรรษที่ 19)

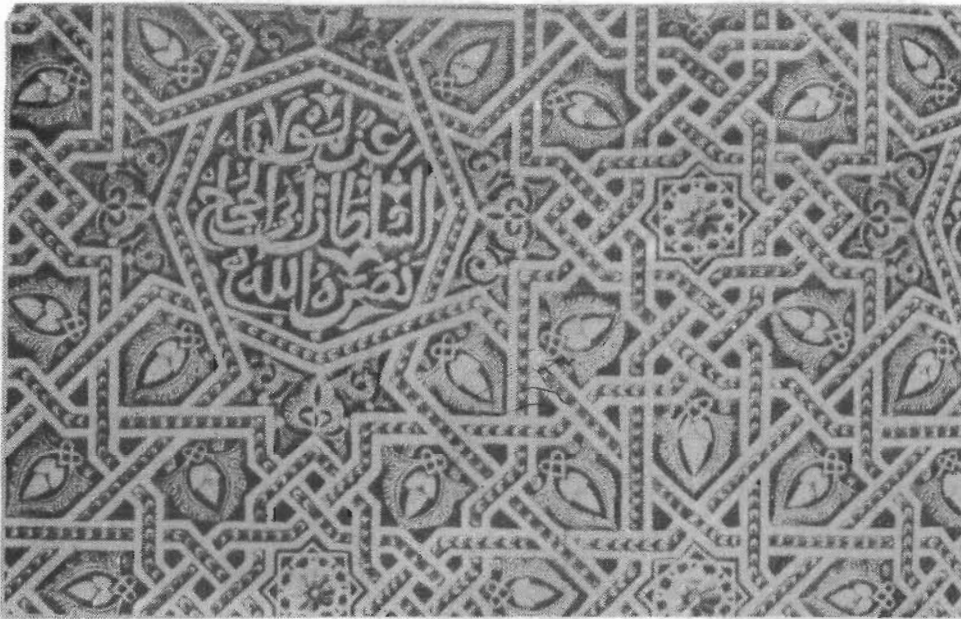
ลวดลายเรขาคณิต (Geometrical Design) จากข้อห้ามในคำสอนอิสลามห้ามเขียนภาพคน ศิลปินมุสลิมจึงเลี่ยงการเขียนภาพคน หรือแม้แต่ภาพสัตว์ ส่วนใหญ่ก็พยายามหลีกเลี่ยงการแสดงออกแบบเหมือนจริง (Realistic) โดยพยายามแสดงออกแบบนามธรรม (Abstract) ศิลปินจะตัดรายละเอียดออกและหลีกเลี่ยงข้อห้ามดังกล่าว ศิลปินมุสลิมจึงออกแบบลวดลายอีกชนิดหนึ่ง เรียกว่า "ลวดลายเรขาคณิต" โดยศิลปินนำเอาเส้นตรง เส้นโค้ง มาจัดเป็นรูปเหลี่ยมหรือรูปรี ตลอดจนสังหระสีลาของเส้นที่ต่อเนื่องกันซ้ำกัน โดยคำนึงถึงการตัดช่องไฟให้มีสังหระงดงาม

การประดิษฐ์ลวดลายเรขาคณิตนี้ศิลปินอาศัยวิธีการโมเซอิก การแกะสลักหินอ่อน ลวดลายปูนปั้น การฝังโลหะ

การนำลวดลายเรขาคณิตมาจัดองค์ประกอบนี้ โดยทั่วไปนิยมใช้เส้นตรง เส้นโค้ง โดยแยกออกเป็นพวก คือ เส้นตรง นำมาจัดต่อเนื่องกัน โดยลากเป็นมุมแหลม ลากพับเป็นข้อคอก หรือนำมาจัดรวมกันเป็นกลุ่ม ซึ่งเปรียบเสมือนดวงดาวในท้องฟ้า สำหรับเส้นโค้ง โดยทั่วไปนำมาจัดโดยการม้วนเขียนเป็นเส้นโค้งต่อเนื่องกันเป็นสังหระ ซึ่งให้ความรู้สึกอ่อนหวานนุ่มนวลกว่าลวดลายที่ประกอบจากโครงสร้างของเส้นตรง

ภายหลังได้มีการดัดแปลงลวดลายเรขาคณิตโดยการนำเอาอักษรประดิษฐ์ และลวดลายจากพรรณไม้ มาจัดรวมเข้าเป็นองค์ประกอบเดียวกัน¹ ผลผลิตงานกัน เช่น นำเอาเส้นตรงมาจัดเป็นรูป 8 เหลี่ยม ที่เกี่ยวพันต่อเนื่องกับรูปอื่น ๆ ภายในรูปเหลี่ยมแทรกด้วยลายอักษรประดิษฐ์ บริเวณช่องไฟระหว่างรูปตกแต่งด้วยลวดลายจากพรรณไม้ บางแห่งก็ใช้เส้นโค้งแทนเส้นตรง

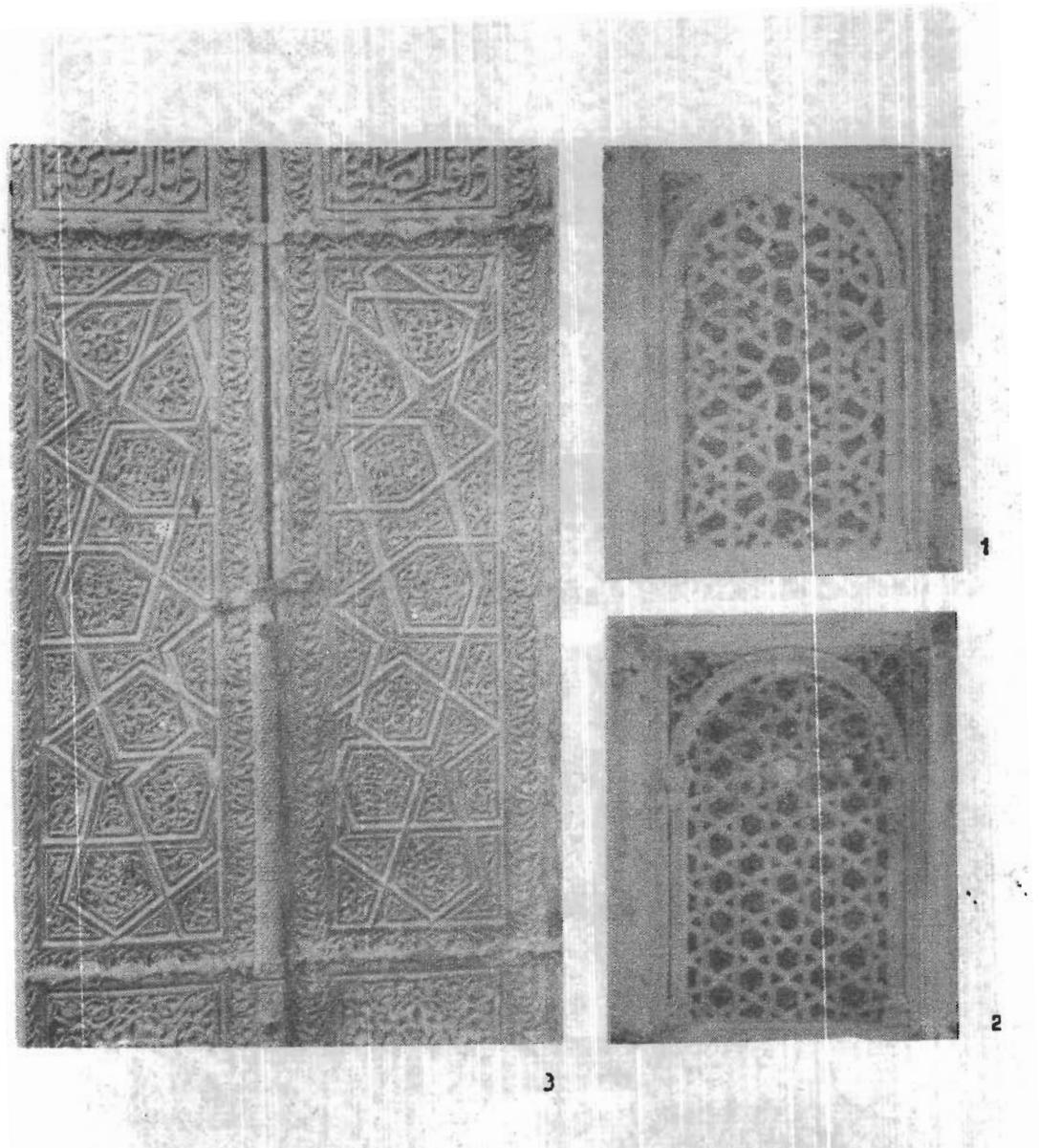
¹Desmond Steward. Early Islam p 157

ภาพที่ ๑๖

พิพิธภัณฑ์ศิลปะอิสลามเมืองกรานาดาในสเปน แสดงการนำลายเรขาคณิต
พรรณไม้ และอักษรประดิษฐ์มาจัดในองค์ประกอบเดียวกัน

สวดลายปูนปั้นตกแต่งมัสยิดแห่งเมืองกรานาดาในสเปน แสดงการนำลายเรขาคณิต
พรรณไม้ และอักษรประดิษฐ์มาจัดในองค์ประกอบเดียวกัน

- 1 - 2 หน้าต่างหินอ่อน จากมัสยิดแห่งกรุงตามัลกัลส์ประเทศซีเรีย ตกแต่งด้วยลายเรขาคณิต
- 3 ประตูแกะด้วยไม้ ลวดลายเรขาคณิต อักษรประดิษฐ์และลวดลายจากพรรณไม้

มัสยิดแห่งกรุงตามัลกัลส์ ประเทศซีเรีย
ภาพจากหนังสือศิลปกรรมอิสลาม

ลักษณะบ้าน และการตกแต่งบ้าน

บ้านเป็นที่อยู่อาศัยที่มีความสำคัญมากในชีวิตของมนุษย์ การสร้างบ้านแต่ละหลังหากมีโอกาสเลือกได้ มนุษย์เราก็จะเลือกสถานที่สร้างบ้านที่เหมาะสม แบบบ้านที่ถูกรสนิยมและการตกแต่งบ้านที่พึงพอใจ ชาวไทยมุสลิมในสามจังหวัดภาคใต้ก็เป็นเดียวกัน เขาก็มีความเชื่อเกี่ยวกับการเลือกสถานที่สร้างบ้าน แบบบ้านและตกแต่งบ้านด้วยลวดลายต่าง ๆ ในบริเวณที่เหมาะสมตามรสนิยมและฐานะทางการเงิน

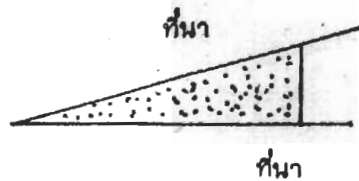
ความเชื่อเกี่ยวกับการเลือกที่สร้างบ้าน

บ้านเป็นสถานที่ที่มนุษย์อาศัยอยู่เป็นเวลานานกว่าสถานที่อื่น ๆ เป็นสถานที่หลบซ่อนของมนุษย์ เป็นที่รวมเครือญาติและสมาชิกในครอบครัว เป็นสถานที่ที่มีความสำคัญต่อชีวิตมาก ดังนั้นถ้ามีโอกาสเลือกสถานที่ได้ มนุษย์เราก็จะเลือกสถานที่ที่เหมาะสม ที่จะทำให้อยู่อาศัยอย่างมีความสุข ความเหมาะสมของสถานที่นั้นมักจะเกี่ยวเนื่องกับความเชื่อ ซึ่งแต่ละท้องถิ่นมักจะมีความเชื่อที่ผิดแผกแตกต่างกันไป ชาวไทยมุสลิมในสามจังหวัดภาคใต้ก็มีความเชื่อเกี่ยวกับการเลือกสถานที่ที่เหมาะสมที่จะสร้างบ้าน แม้ว่าคุณความเชื่อเหล่านี้จะมีน้อยลงในสมัยปัจจุบัน อันเนื่องมาจากอิทธิพลของบ้านห้องแถว แต่ในอดีตคือก่อน 30 ปีล่วงมาแล้ว ช่างสร้างบ้านและคนโดยทั่วไปมักจะมีความเชื่อบางประการเกี่ยวกับการเลือกที่สร้างบ้านที่อยู่อาศัย

แม้ว่าชาวไทยมุสลิมจะไม่มี ความเชื่อทางศาสนาที่เกี่ยวข้องกับการเลือกที่สร้างบ้าน แต่มีความเชื่อท้องถิ่นซึ่งเชื่อกันต่อ ๆ กันมา หรือเป็นข้อเตือนใจสำหรับช่างและเจ้าของบ้าน ข้อเตือนใจเหล่านี้มีหลายประการด้วยกัน คือ

การเลือกที่ดินสำหรับสร้างบ้าน ที่ดินที่ไม่เหมาะสมสำหรับสร้างบ้านมีลักษณะดังนี้ คือ¹

1. ที่ดินที่มีลักษณะเหมือนรูปสัณ มีที่นาขนาบข้าง

2. ที่ดินเป็นลู่อานหรือเคยเป็นลู่อาน ไม่ว่าจะ เป็นลู่อานในคำสนาใด
3. ที่ดินที่มีผดุง หรือที่ดินที่เคยมีผู้ถูกผีหลอกมาแล้ว หรือเป็นที่รู้กันว่าที่นั่นมีผดุง ช่างบ้านจะไม่เลือกที่ดินเหล่านี้ โดยเชื่อว่า จะทำให้ผู้อยู่อาศัยไม่มีความสุข
4. ที่ดินที่เคยเป็นทางเดินของอิน (เป็นผดุงชนิดหนึ่ง)
5. ที่ดินที่มีทางลาดต่ำและมีน้ำขังในทางทิศเหนือ

¹ สัมภาษณ์นายหะยีฮับตุลเลาะ สามะอาลี ช่างสร้างบ้าน 10 เมษายน 2525

ในการวางแผนผังของตัวบ้านและการต่อเติมบ้าน มีความเชื่อบางประการดังต่อไปนี้ คือ ¹

1. ให้นำบ้านอยู่ทางทิศตะวันออก คร่าวอยู่ทางทิศตะวันตก ทั้งนี้ เพื่อความสะดวกในการหาทิศทางสำหรับการทำทวารละหมาด เมื่อบ้านวางแผนผังในลักษณะนี้ แยกที่มาพักร่วมอยู่ด้วยหรือมาเยี่ยมเยียน เมื่อถึงเวลาละหมาดจะได้หันหน้าไปทางนครเมกกะได้ง่ายและถูกต้อง และจะทำให้แขกที่เหลือ (ยังไม่ละหมาด) อยู่ด้านหลังของผู้ละหมาด
2. บึงข้าวหรือเรือนเก็บข้าวเปลือก ควรอยู่ทางทิศใต้ของตัวบ้าน
3. จำนวนบันไดจะต้องเป็นจำนวนเลขคู่
4. ประตูห้องในบ้านไม่ให้อยู่ตรงกลางห้อง แต่ให้อยู่ค่อนไปทางด้านใดด้านหนึ่ง โดยมีเหตุผลว่า คนเราเวลาตกใจมักจะแอบตามมุมห้อง จะได้สะดวกเวลาหนีออกจากห้อง
5. ถ้าลูกหลานจะทำการต่อเติมบ้านหรือสร้างบ้านใหม่ในบริเวณเดียวกัน ห้ามต่อเติมในทางทิศตะวันออกของบ้านหลังเดิม
6. ความกว้างยาวของตัวบ้านจะมีขนาดกว้าง 7,9 หรือ 10 คอกก็ใช้ได้ แต่ไม่ควรสร้างบ้านกว้าง 8 คอก ส่วนความยาวไม่กำหนด ขึ้นอยู่กับความประสงค์ของเจ้าของบ้าน วิธีวัดความกว้างยาวสมัยก่อนช่างจะวัดด้วยคอก โดยวัดจากข้อคอกถึงปลายนิ้วกลาง ยกเว้นการวัดขลุ่ยคอกสุดท้ายจะกำนิ้วมือ คอกสุดท้ายจึงนับตั้งแต่ข้อคอกจนถึงปลายนิ้วข้อมือที่กำเท่านั้น

¹ สัมภาษณ์ นายหิแวน ทะยี่ล่าแม ช่างสร้างบ้าน 1 มิถุนายน 2526

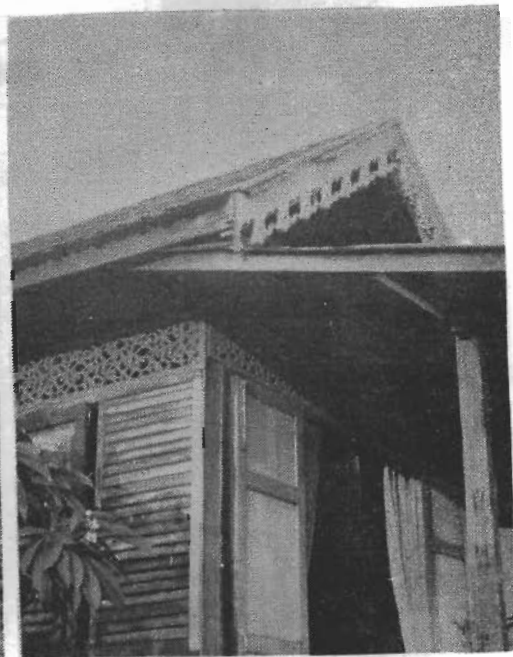
แบบบ้านของชาวไทยมุสลิม

ก่อนลักษณะบ้านห้องแถวและแบบบังกาโลจะแพร่หลายไปสู่บริเวณ 3 จังหวัดภาคใต้ แบบบ้านของชาวไทยมุสลิมจะดูจากรูปทรงของหลังคาเป็นหลัก โดยแบ่งออกเป็น 3 แบบใหญ่ ๆ ตามรูปทรงของหลังคา คือ

1. หลังคาแบบแมงและหี (หลังคาจั่ว)

1

2

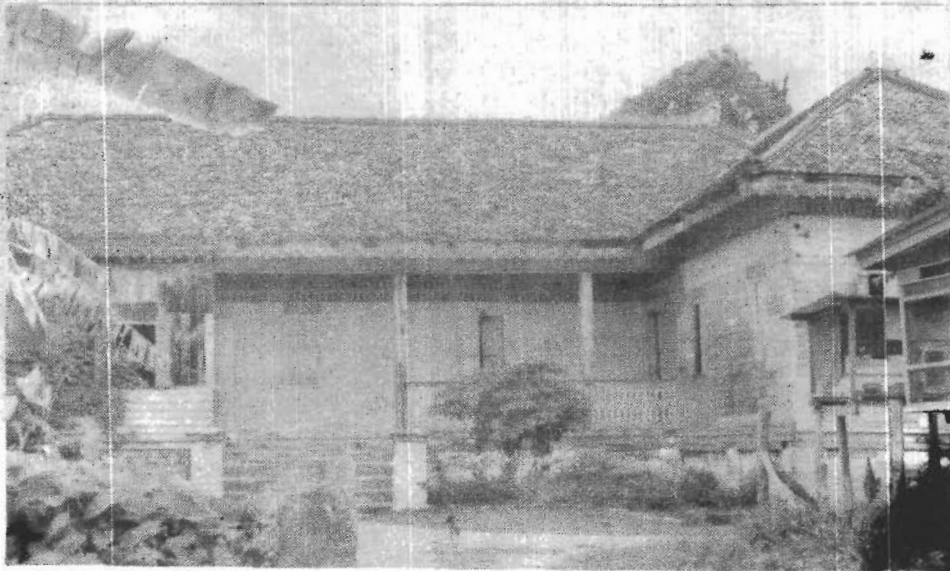
1. บ้านตำบลประจัน อำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานี

2. บ้าน นายอดุลย์ ระเด่นอาหมัด ตำบลจะบังติกอ อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี

2. บ้านแบบศิลปะ (หลังคาปั้นทอย)

1

2

1. บ้าน นายอดุลย์ ๗ ลำพูรี อำเภอลำพูรี จังหวัดปัตตานี ฝีมือช่างจีน
2. บ้านพระยาสุริยสุนทร อำเภอลำพูรี จังหวัดปัตตานี ฝีมือช่างพื้นบ้าน พระยาสุริยสุนทร ออกแบบบ้านและแกะลวดลายบางส่วนด้วยตนเอง¹

¹ สัมภาษณ์ นางอุเวยะ สละมะแอ เจ้าของบ้านพักรับ 25 ตุลาคม 2525

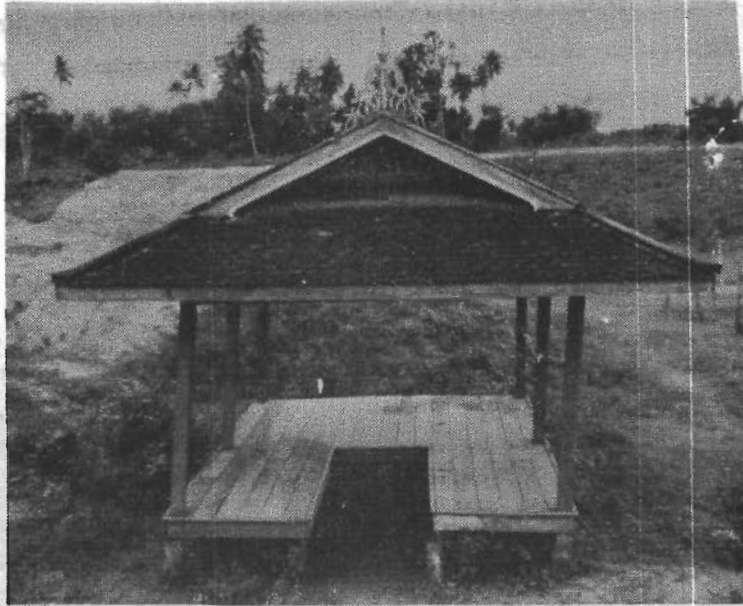
3. แบบบลานอ (หรือทรงมาดลา) ซึ่งน่าจะจะเป็นลักษณะแบบหลังคาที่ชาวไทยมุสลิมนำมาจาก อินโดนีเซีย ซึ่งเคยเป็นอาณานิคมของฮอลันดา เพราะชาวไทยมุสลิมใน 3 จังหวัดภาคใต้ เรียกฮอลันดาว่า "บลานอ"

ปอเนาะ เมาะโงะหี ตำบลสะก้า อำเภอมายอ จังหวัดปัตตานี แบบบ้านเลียนแบบ จากบ้านสุลต่านแห่งรัฐเปรัก ปลายจากตำบลบราโฮ อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี อายุบ้านประมาณ 40 ปี

ปัตตานี - ภาชนะเครื่องปั้นดินเผาปัตตานี - 1

ปัตตานี - ภาชนะเครื่องปั้นดินเผาปัตตานี - 1

1

2

- 1 ศาลาพักผ่อนริมทางหลวงสายยะลา - ปัตตานี
- 2 บ้าน นายหะยีผิอาลี เจ๊ะโอะ เลขที่ 68 ตำบลสะก่า อำเภอมายอ จังหวัดปัตตานี
ตั้งอยู่ที่บ้านจากตำบลบราโอะ อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี

นอกจากจะมีแบบบ้าน สามแบบดังกล่าวแล้ว บ้านบางหลังจะมีลักษณะหลังคาแบบผสม คือ
ในบ้านหลังหนึ่ง มีแบบหลังคา 2-3แบบผสมกัน ที่พบมากมักจะเป็นแบบผสมระหว่างสั้มะกับ มลานอ

1

2

1 บ้าน นายอดุลย์ ณ ลำยบุรี อำเภอลำยบุรี จังหวัดปัตตานี

2 บ้าน นางทรงศิริ ศิริสุลาการ เลขที่ 38 ถนนยะกัง 1 ตำบลบางนาค อำเภอเมือง
จังหวัดนราธิวาส อายุบ้าน ประมาณ 50 ปี

วังพระยาพิพิธเสนา มาตย์ (เจ้าเมืองยะหริ่ง) สร้างในสมัยรัชกาลที่ 5 ชาวทะเลจีนใต้
ฮัลบูฟ ชาวมาเลเซียเป็นผู้ออกแบบ ลวดลายตกแต่งภายในได้แบบอย่างมาจากอินโดนีเซีย¹

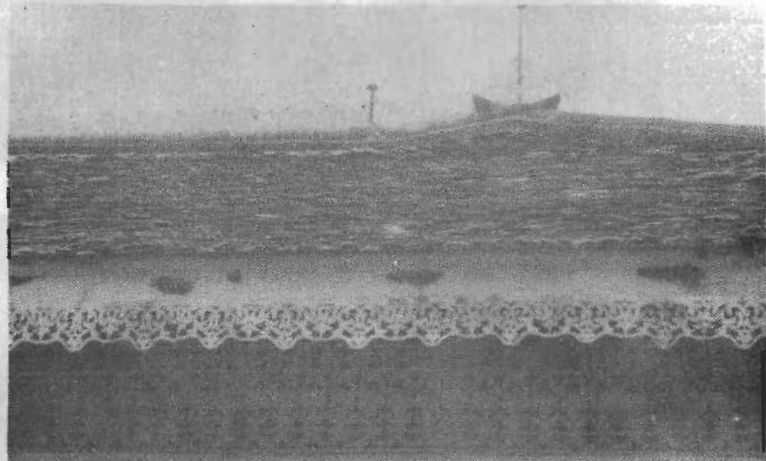
¹ สัมภาษณ์ นางสว่าง พิพิธภักดี เจ้าของบ้านในปัจจุบัน 1 ตุลาคม 2525

บริเวณที่มีการตกแต่งลวดลายในแบบบ้านของชาวไทยมุสลิมในสามจังหวัดภาคใต้

บ้านของชาวไทยมุสลิมใน 3 จังหวัดภาคใต้ มักจะมีการตกแต่งตามส่วนต่าง ๆ ของบ้าน ลักษณะลวดลายเหล่านี้จะเป็นลักษณะลวดลายแบบศิลปะอิสลาม บ้านที่มีลวดลายตกแต่งมาก มักจะเป็นบ้านของผู้ที่มีฐานะดี บ้านของอดีตเจ้าเมืองและที่พบมากมักจะเป็นบ้านที่มีอายุไม่ต่ำกว่า 30 ปี ส่วนบ้านรุ่นใหม่ก็มักจะเหมือนบ้านในส่วนภูมิภาคอื่น ๆ ซึ่งเป็นบ้านแบบห้องแถวและบังกาโล

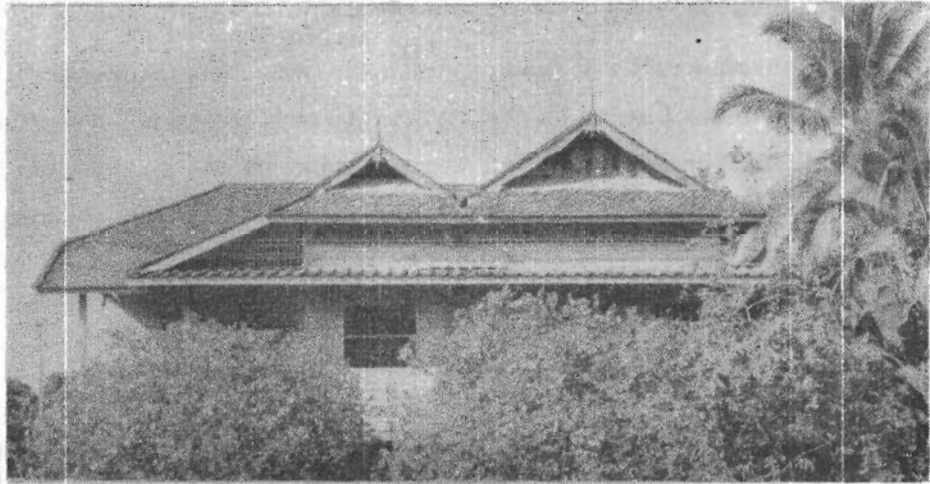
บ้านเก่าของชาวไทยมุสลิมในสามจังหวัดภาคใต้ จะมีการตกแต่งลวดลายบริเวณที่สำคัญดังต่อไปนี้

1. สันหลังคา การตกแต่งบริเวณนี้ นิยมลวดลายที่ฉลุจากโลหะมากกว่าลายที่ฉลุจากไม้ ลักษณะของลวดลายเป็นลวดลายที่ต่อเนื่องกัน และสัดส่วนโครงสร้างของลายไปทางนอน ลายฉลุนี้อาจติดกับสันหลังคาโดยฝังลงไปบนซีเมนต์ที่โอบปิดสันหลังคา รูปแบบของลายนิยมลวดลายที่มาจากเส้นโค้งบนกับดอกไม้และใบ บางครั้งจะฉลุเป็นลายเครือเถา บ้านบางหลังจะตกแต่งสันหลังคาด้วยลวดลายแบบเดียวกับที่ตกแต่งเชิงชาย

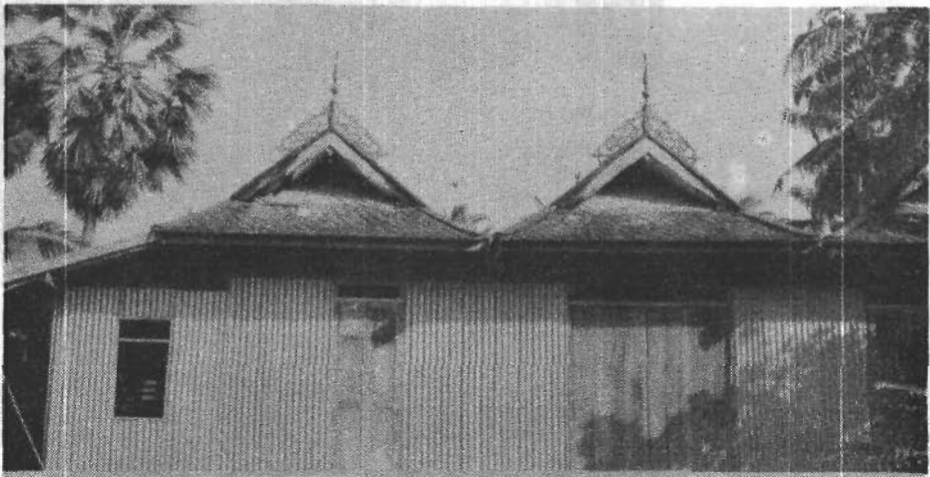

การตกแต่งลวดลายที่สันหลังคา
และเชิงชายโดยใช้ลวดลายแบบ
เดียวกัน

2. หน้าซั่วและยอดซั่ว ชาวไทยมุสลิมเรียกบริเวณหน้าซั่วว่า "ตูแบลายา" สำหรับลวดลายที่ตกแต่งบนยอดซั่วนั้นเรียกว่า "เวาะชูตง" การตกแต่งส่วนนี้ ใช้วิธีฉลุหรือแกะสลักไม้ บริเวณหน้าซั่วตกแต่งด้วยไม้ฉลุ กระจกสีไม้เป็นรูปกลมสำหรับระบายอากาศ ตีเกล็ดเป็นรัศมี หรือตกแต่งด้วยลวดลายฉลุไม้ แล้วระบายด้วยสีทอง บางแห่งระบายสีเป็นลวดลาย

1

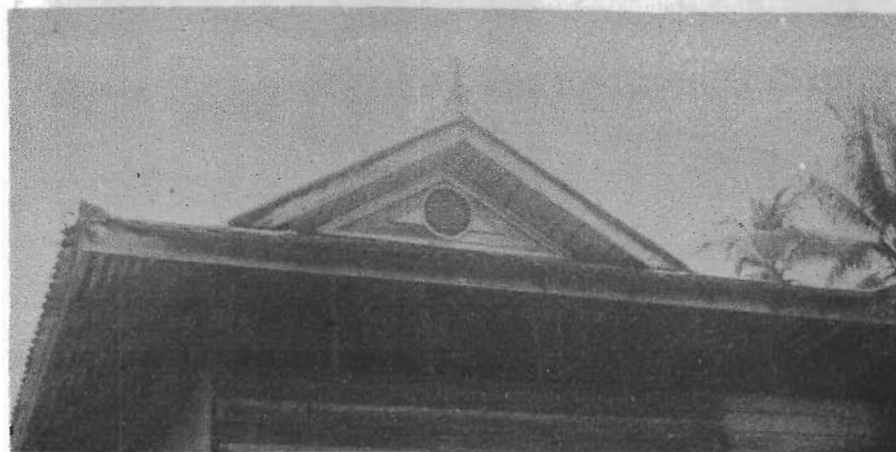

2

- 1 บ้านเลขที่ 38 ถนนชะแก้ง 1 ตำบลบางนาค อำเภอเมือง จังหวัดนราธิวาส
- 2 บ้านริมทางถนนสายปาสีลี - มายอ อำเภอมายอ จังหวัดปัตตานี

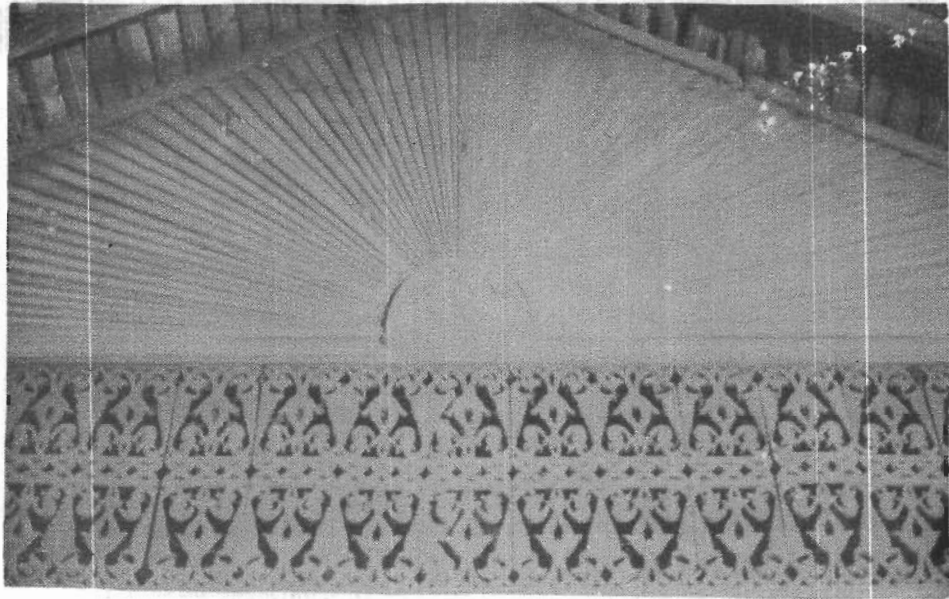

1

2

- 1 ลวดลายบนยอดส่วที่เรียกว่า "เวาะชูตง" ทำด้วยไม้แกะสลัก พร้อมทั้งเขียนลวดลายและระบายสีตกแต่ง
- 2 หน้าส่วและช่องระบายอากาศ เกิดไม้ปิดตาย

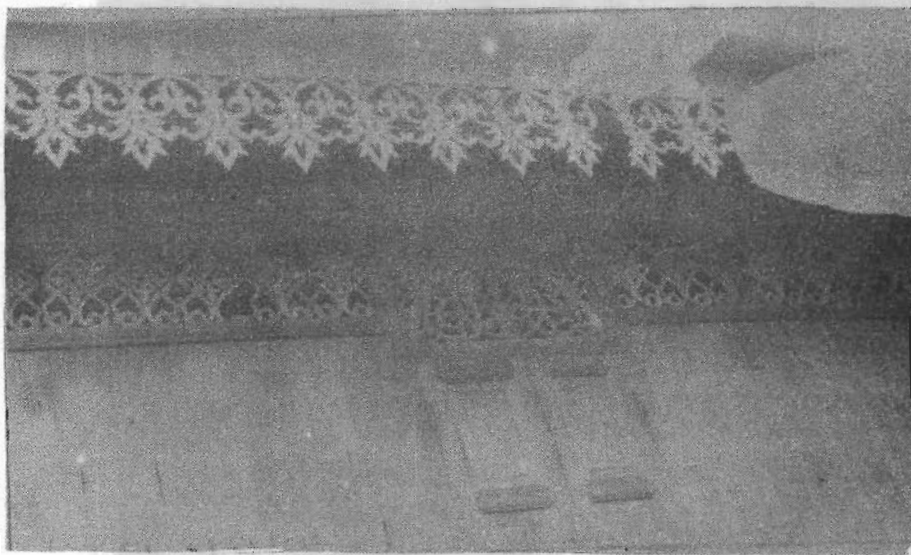
1

2

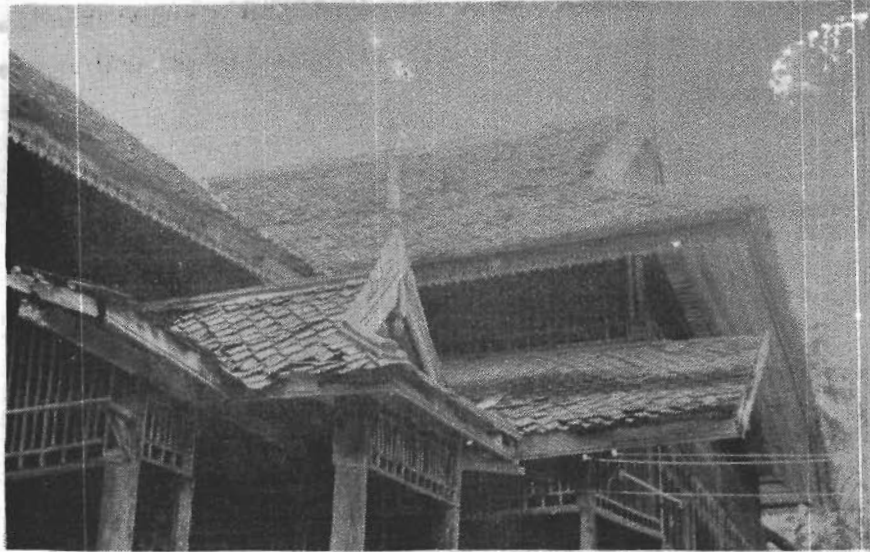
- 1 การตีเกล็ดไม้ปิดหน้าส้วบ้านและลวดลายฉลุไม้เหนือประตู บ้านเลขที่ 41 ตำบลบางนาค อำเภอเมือง จังหวัดนราธิวาส
- 2 ลายฉลุไม้ทำสีทองประดับหน้าส้ว และการใช้กระจกลี สียกดอก นิยมสีฟ้า ชมพู ชมพู เขียว น้ำเงิน และสีเหลือง

3. เเชิงซ้ายหรือต้อโปกาซ่า การตกแต่งบริเวณนี้นิยมวัสดุ 2 ประเภท คือ โลหะฉลุโปร่ง และไม้ฉลุโปร่ง ถ้าฉลุจากโลหะนิยมจัดลวดลายในทางนอนและต่อเนื่องกัน สำหรับลวดลายก็ฉลุด้วยไม้ นิยมทั้งในทางนอน ซึ่งฉลุนไม้กระดานแผ่นเดียว และทางตั้ง สำหรับลวดลายที่เหมือนกัน แล้วนำมา ประกอบเรียงกันปิดเชิงซ้ายโดยรอบ

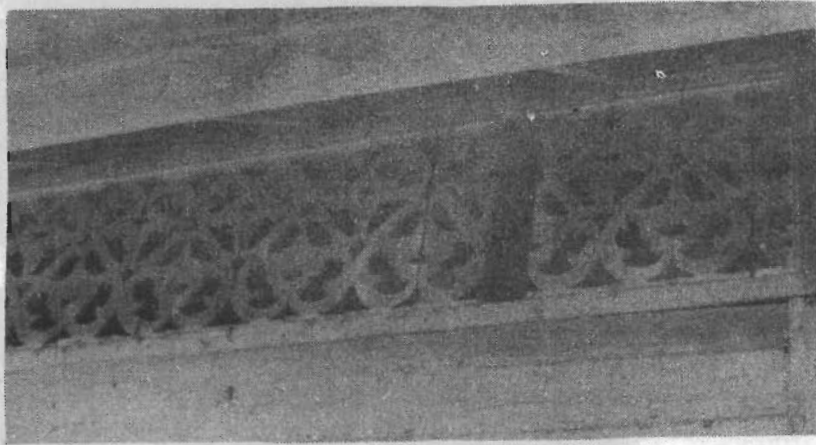
ลวดลายฉลุโปร่ง รางเก่าพระยาระแงะ (พระยาภูผาภักดี) ฮ่าเทอเมือง จังหวัดนราธิวาส ตกแต่งด้วยไม้ฉลุโปร่งบริเวณเชิงซ้าย ช่องลมใต้หลังคาและเหนือหน้าต่าง

สำนักงานศิลปวัฒนธรรมและโบราณคดี กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม

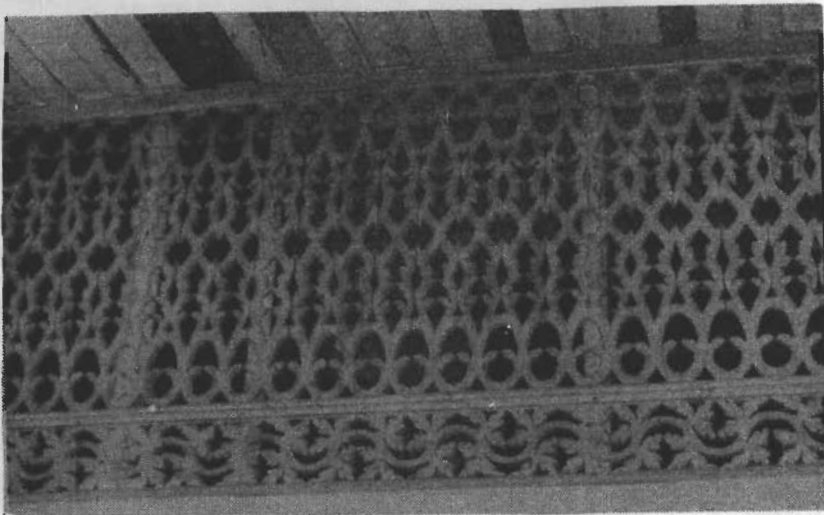

ลวดลายฉลุไม้ที่ตกแต่งเชิงชาย ช่องลม หรือช่องแสงเหนือหน้าต่าง

4. ย่องลมใต้หลังคา หรือที่ชาวไทยมุสลิมเรียกว่า "ปากกาชา" การตกแต่งส่วนนี้ โดยทั่วไปนิยม ลายฉลุโปร่ง สีสองคี่ประกอบของลายในทางตั้ง ไม้ที่ฉลุแต่ละชิ้นยาวประมาณ 60 เซนติเมตร โดยมาเรียง ต่อเนื่องกัน

1

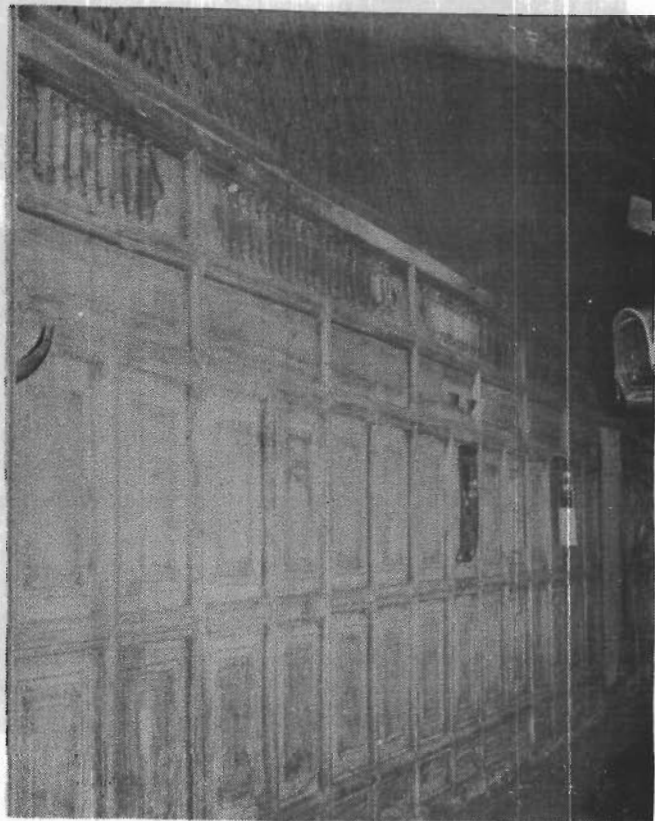
2

- 1 บ้านเลขที่ 45 ตำบลบางนาท อำเภอมือง จังหวัดนราธิวาส อายุประมาณ 50 ปี
- 2 วังพระยาสู่ริยะสุนทร (เจ้าเมืองลำยบุรี) อำเภอลำยบุรี จังหวัดปัตตานี สังกษณะลวดลาย ตกแต่งใต้หลังคามีสักขณะเป็นย่องลมสองชั้น

ศิริธรรมสถิตยารักษ์ ๒๕๓๖ ๓๖ หน้า ๑๕๖
 ๑๕๖ หน้า ๑๕๖
 ๑๕๖ หน้า ๑๕๖

1

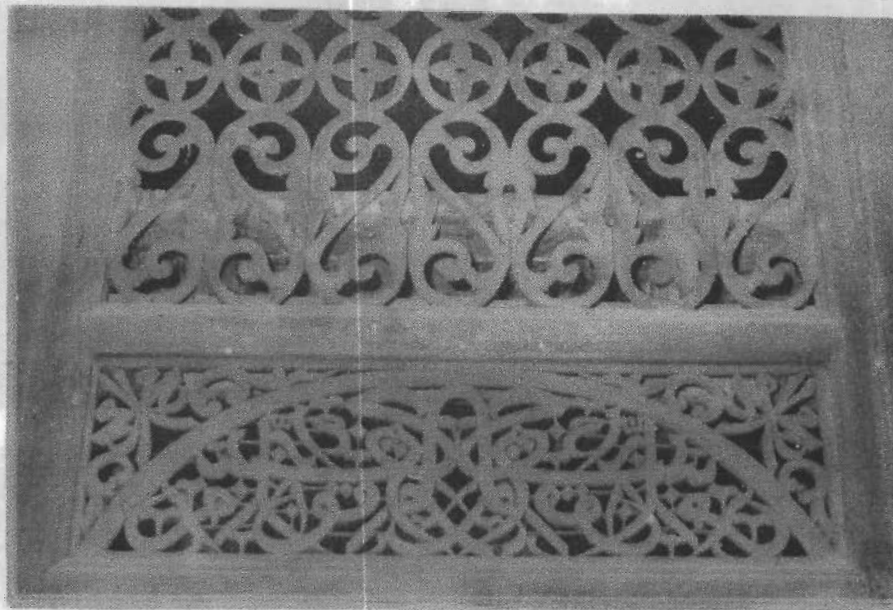

2

- 1 สวดลายจากบ้านเลขที่ 46 ตำบลบางนาค อำเภอเมือง จังหวัดนราธิวาส
- 2 รางเก่าจะบังตึกอ อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี แลตงช่องลม ว่างบนตีไม้ระแนง ว่างล่างเป็นไม้กั้น

5. **ช่องลมเหนือประตูและหน้าต่าง** การตกแต่งบริเวณช่องลมเหนือประตูและหน้าต่าง โดยมากทำจากไม้กระดานแผ่นเดียว นำมาแกะสลักแสดงความสูงต่ำ (Relief) และฉลุโปร่ง เพื่อให้แสงสว่างเข้ามาภายในได้และเพื่อเป็นการระบายอากาศด้วย ลวดลายที่ตกแต่งนิยมลายจากพรรณไม้และอักษรประดิษฐ์ ลักษณะการแกะสลักไม้จะเป็นแบบนูนต่ำ (Bas Relief) สำหรับข้อความที่จะนำมาเป็นอักษรประดิษฐ์มักจะเลือกจากโครงการที่สรรเสริญอัลลอฮ์ และคำปฏิญาณตนของชาวมุสลิม ทั้งนี้เพื่อความเป็นสิริมงคลแก่ผู้อยู่อาศัยและผู้มาเยือน การตกแต่งในส่วนนี้ชาวมุสลิมในสามจังหวัดภาคใต้เรียกว่า "บาลอซอแบะ"¹

รูปลักษณะของช่องลมเหนือประตูและหน้าต่างจะมี 2 ลักษณะด้วยกัน คือ ลักษณะเป็นช่องสี่เหลี่ยมผืนผ้าตามรูปของหน้าต่าง และลักษณะเป็นรูปโค้งหรือรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้ามีรูปโค้งบรรจุอยู่ภายใน

ลวดลายฉลุไม้ช่องลมเหนือประตูเป็นลักษณะรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า มีรูปโค้งบรรจุอยู่ภายใน วังเก่า พระยาภูธราภักดี อำเภอเมือง จังหวัดนราธิวาส

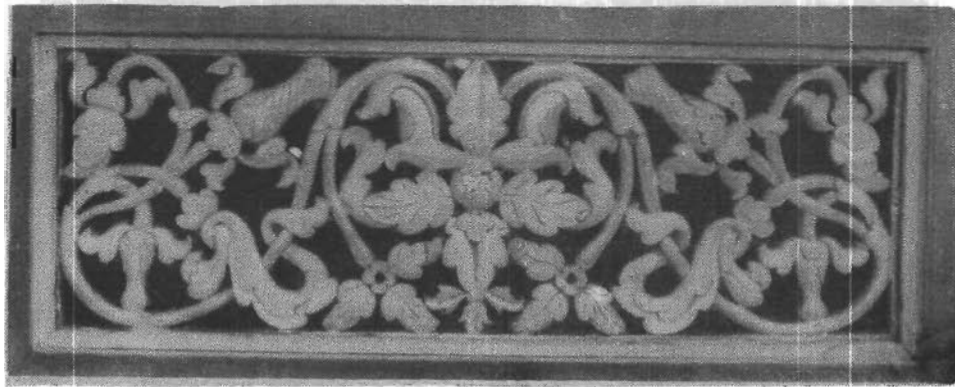
¹ สัมภาษณ์ นายหะยีแวญ หะยีลำแม ช่างสร้างบ้าน 1 มิถุนายน 2526

1

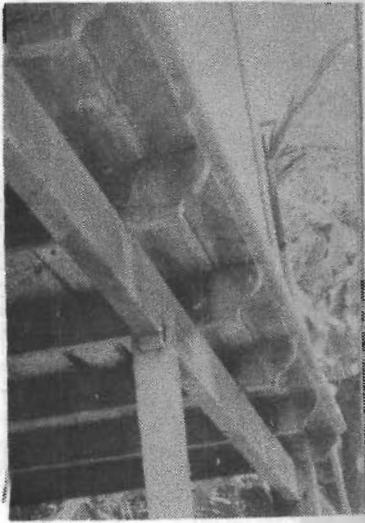

2

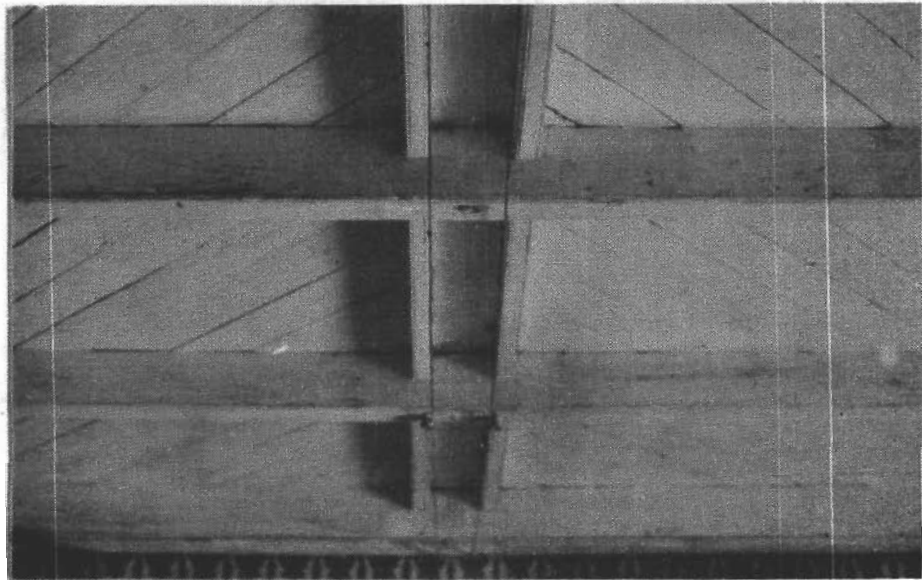
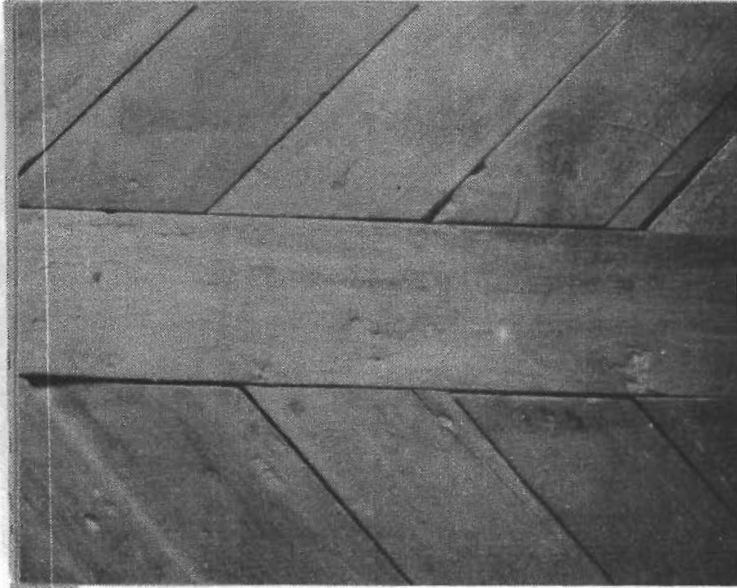

3

- 1 ลวดลายฉลุไม้บริเวณระเบียงชั้นบน บ้านเลขที่ 68 หมู่ 2 ตำบลสะก้า อำเภอมาบตาพุด จังหวัดปัตตานี
- 2 ลวดลายฉลุไม้เหมือนบานประตูที่มีลักษณะเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าและลูกทรงสำหรับกันเด็กไม่ให้ตกจากบ้าน
- 3 ลวดลายแกะสลักไม้เหมือนบานประตู บ้านเลขที่ 5 ตำบลกระโต อำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานี

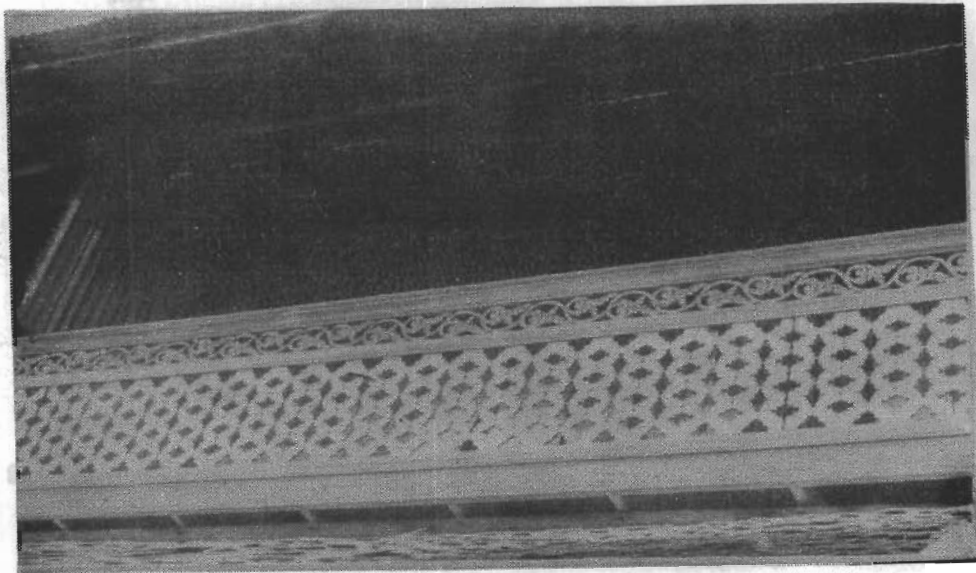
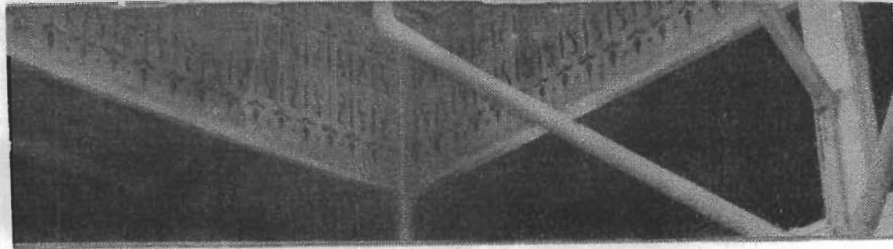
6. คาน บนพื้นบ้านซึ่งประกอบด้วยตงและรอด การตกแต่งในส่วนนี้ไม้สู้ประณีตมากนัก ทั้งนี้เนื่องมาจากค่าแรงถึงความแข็งแรงเป็นหลัก วิธีตกแต่งจะแกะสลักสลกลงไปในเนื้อไม้ พร้อมกับเสี้ยนส่วนบนของตงให้เป็นรูปโค้ง เส้นแกะสลักขนานไปกับรอยโค้งของไม้

บ้านบางหลังมีการปูพื้นบ้านทั้งชั้นล่างและชั้นบนด้วยกาปูพื้นทแยงมุมลึบกัน

7. ระเบียงและลูกกรงระเบียง หรือที่ชาวไทยมุสลิมในลุ่มจังหวัดภาคใต้ เรียกว่า "ปารามูแซ" (รั้วกันตัวอะมด) คือ บริเวณระเบียงบ้าน ซึ่งนิยมตกแต่ง 2 ลักษณะ คือ

1. นำไม้ระแนงหรือไม้ขนาด 1x2 นิ้ว มาตีไขว้กันเป็นตารางสี่เหลี่ยมในทางเดียวและทางตั้ง หรือตีเว้นระยะเป็นช่อง ๆ
2. ใช้ไม้กระดานแผ่นยาวประมาณ 90 เซนติเมตรลุลูโปร่ง ลักษณะของลวดลายมักสัดโค้ง สลักสร้างบนไม้กระดานแผ่นเดียว แล้วนำมาปิดเรียงกันรอบ ๆ ระเบียง

1 ลวดลายลุลูไม้ตีหสังคาเหนือระเบียง

2 ระเบียงบ้านลุลูลายโปร่ง 2 ชั้น บ้านในตลาดลำยบุรี อำเภอลำยบุรี จังหวัดปัตตานี

- 1 ลวดลายสลูไม้ไต้ยบายดา เล่าระเปียง และลูกกรงระเปียง บ้านเลขที่ 69 ในตลาดลำยบุรี อำเภอลำยบุรี จังหวัดปัตตานี อายุบ้านประมาณ 150 ปี¹
- 2 ลูกกรงระเปียงบ้าน สลูไม้เป็นตารางสี่เหลี่ยม บ้านเลขที่ 5 ตำบลกระโต อำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานี

¹ สัมภาษณ์ นางนิปอเฮาะ ลำตารา เจ้าของบ้าน 31 สิงหาคม 2525

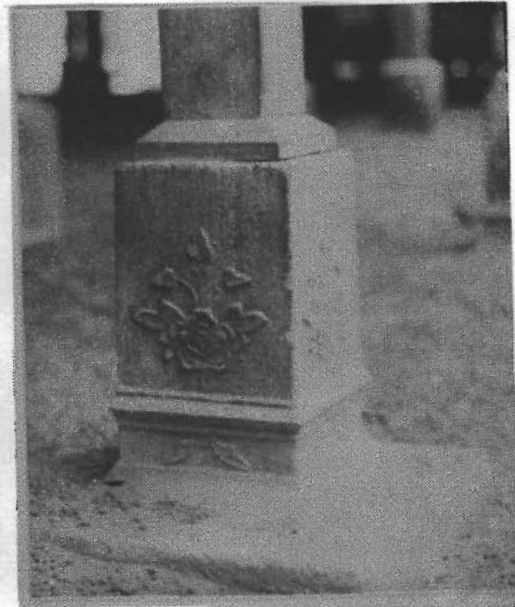
8. ตินเล่า (ปลาแปะ) เนื่องจากชาวไทยมุสลิมไม่นิยมฝังเล่าลงในดิน ทั้งนี้เพื่อป้องกันเล่าผสมปนสกปรก และเพื่อความสะดวกในการเคลื่อนย้ายบ้าน ดังนั้นจึงนิยมวางเล่าบ้านลงบนตินเล่า

ตินเล่า โดยทั่วไปทำจากแผ่นดิน อิฐฉนวนปูนขาวผสมด้วยไยยาว เปลือกหอย ขี้วัวเห็ดยวตา และน้ำตาลเหลว¹ ต่อมาเมื่อประมาณปี พ.ศ.2475 จึงเริ่มใช้ตินเล่าที่หล่อจากซีเมนต์ เนื่องจากมีการสั่งซื้อซีเมนต์จากสิงคโปร์²

1

8

¹ สัมภาษณ์ นางนยะ พลสัมพันธ์ บุตรบุญธรรมเจ้าเมืองราชภัฏ (พระยารัตนภักดิ์ 20 มิถุนายน 2526

² สัมภาษณ์ นายหะยีแวนู หะยีลำแม ช่างสร้างบ้าน 1 มิถุนายน 2526

ลักษณะลวดลายที่ชาวไทยมุสลิมใน 3 จังหวัดภาคใต้นิยมตกแต่งบ้าน

ด้วยเหตุที่คำลั่นอิสลามเป็นทั้งคำลั่นและแบบแผนในการดำเนินชีวิต ดังนั้นลักษณะของลวดลายที่ชาวไทยมุสลิมใน 3 จังหวัดภาคใต้นิยมใช้ จึงเป็นลักษณะลวดลายตามแบบของศิลปะอิสลาม คือ จะหลีกเลี่ยงการนำภาพคน ภาพสัตว์ มาประดับส่วนต่าง ๆ ของบ้าน แต่จะนำเอาลวดลายตามแบบของศิลปะอิสลามมาใช้แบบของลวดลายที่ชาวไทยมุสลิมใน 3 จังหวัดภาคใต้นำมาตกแต่งส่วนต่าง ๆ ของบ้านมี 3 แบบใหญ่ ๆ คือ

1. อักษรประดิษฐ์ (Calligraphic) ชาวไทยมุสลิมนำลวดลายอักษรประดิษฐ์นี้มาตกแต่งบริเวณเหนือประตู หน้าต่าง รูปแบบของอักษรประดิษฐ์นิยมตัวอักษรแบบซูลุซี (SULUSI) และอักษรคูฟี (KUFİ)

วิธีตกแต่งนิยมแกะสลักด้วยไม้แบบนูนต่ำ (Bas Relief) โดยการแกะสลักให้ตัวอักษรนูนขึ้นจากพื้น บางแห่งนิยมระบายสีบนตัวอักษรที่แกะสลักอีกด้วย สีนํามาระบายได้แก่ สีทอง สีเหลือง สีเขียว การประดิษฐ์ลวดลายตัวอักษรอีกวิธีหนึ่ง คือการฉลุไม้ มีลักษณะเป็นเส้นตามรูปของตัวอักษร ช่างที่แกะสลักนำข้อความที่ต้องการตกแต่งมาออกแบบและตัดช่องไฟให้เกิดสว่างงดงามและพอมะกับบริเวณที่ต้องการประดับตกแต่ง

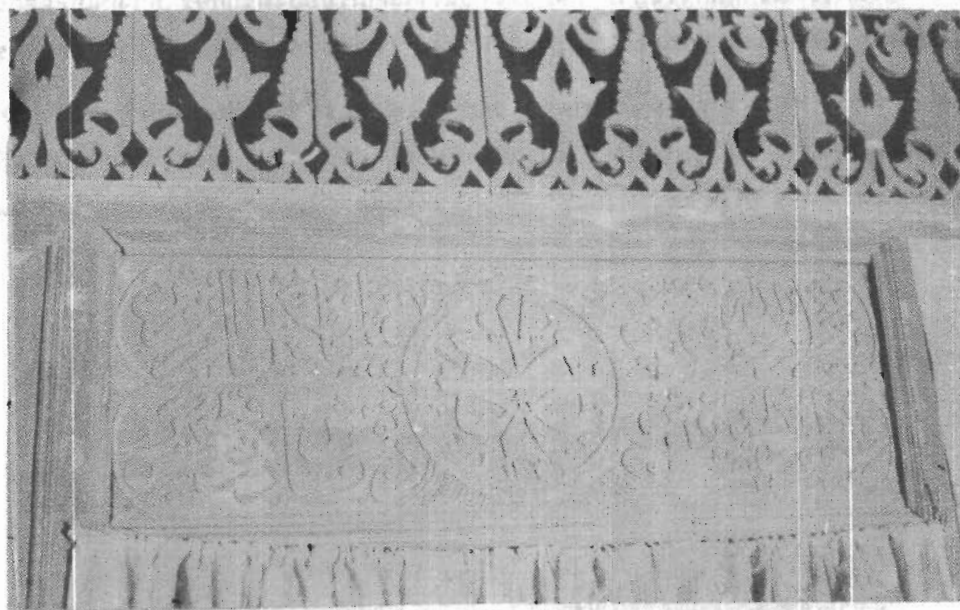
ข้อความหรือคำที่นำมาประดิษฐ์ได้มาจากโองการในอัล-กุรอาน หรือจากหะดีษ (วจนะของคำลั่นดาอ์อิมัด) และข้อความที่นิยมนำมาประดิษฐ์กันมากประโยคหนึ่ง คือ คำปฏิญาณตนของชาวมุสลิมที่มีคำอ่านว่า "ลาอิลลาฮะอิลละลลอฮ มุฮัมมัดร่อซูลลาลลอฮ" มีความหมายว่า "ไม่มีพระเจ้าอื่นใดนอกจากอัลลลอฮมุฮัมมัดเป็นคำลั่นทูตของพระองค์"

ลวดลายแกะสลักนูนต่ำเหนือประตูบ้าน นายอดุลย์ ระเด่นอาหมัด ตำบลจะบังติกอ อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี ข้อความที่แกะสลักอ่านว่า "ลาอิลลาฮะอิลละลลอฮ มุฮัมมัดร่อซูลลาลลอฮ"

1

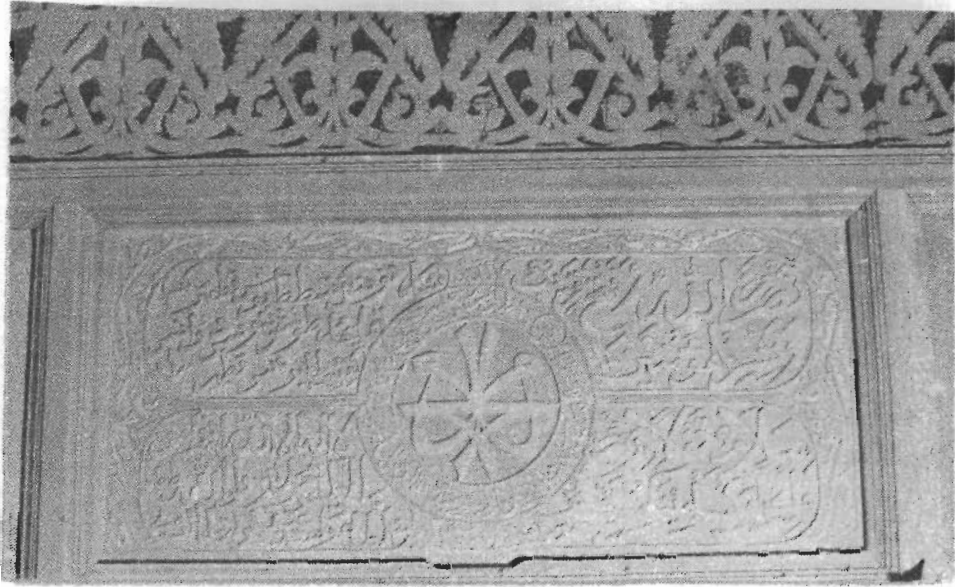

2

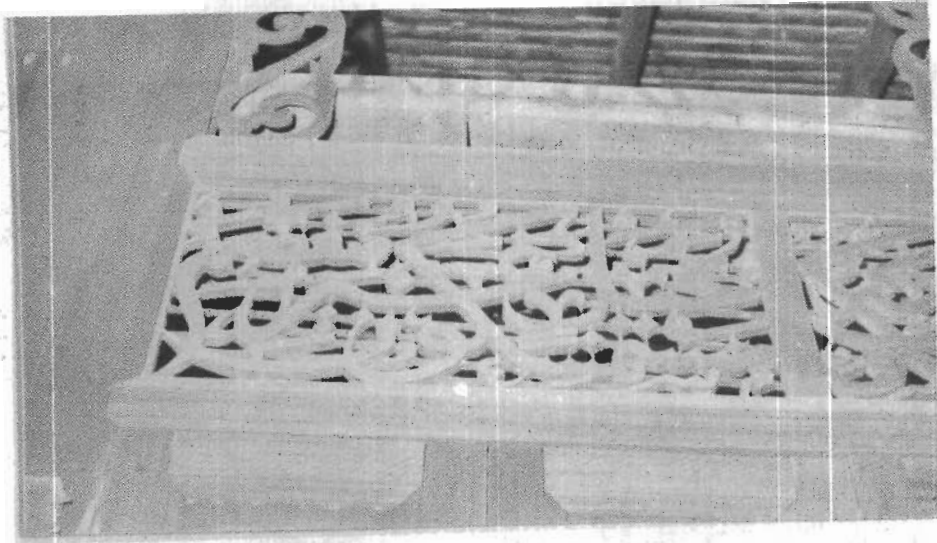
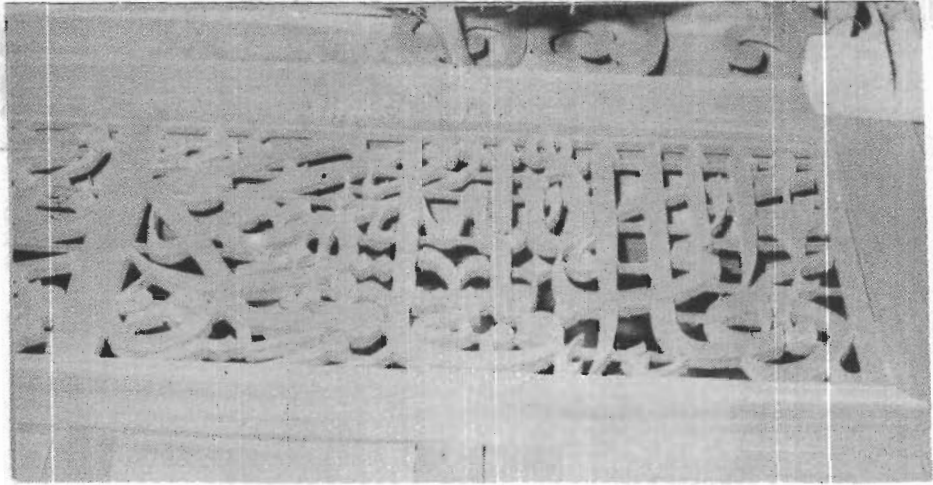
- 1 ลวดลายอักษรประดิษฐ์เหนือบานประตูวังเก่าพระยาภูผาภักดี อำเภอเมือง จังหวัดนราธิวาส การตกแต่งใช้วัสดุไม้ เป็นฝีมือช่างชาวอินโดนีเซียที่อพยพมาอยู่ในประเทศไทย¹
- 2 ลวดลายแกะสลักนูนต่ำเหนือประตูบ้านเลขที่ 45 ตำบลบางนาค อำเภอเมือง จังหวัดนราธิวาส ข้อความที่แกะสลักอ่านได้ว่า "ลาอิลาอะอิลละลลอฮ มุฮัมมัดร่อซูลลาลลอฮ และฮ็อยอวาลี 7 คน คือ "ตัมลีกา มัคฮามินา มาร์ตัลบูนุส บุนวัลี ซาบูส เฮาบูส กัลตุล" บางคนเชื่อว่าถ้ามีฮ็อยคน เหล่านี้ติดไว้เหนือประตูบ้านจะทำให้พ้นจากภัยพิบัติ แต่ความเชื่อในทางนี้ค่อนข้างจะขัดกับ หลักเอกภาพในอิสลาม²

¹ สัมภาษณ์ นายเจ๊ะปูเตะ อดีตเด็กรับใช้บ้านพระยาภูผาภักดี 25 ตุลาคม 2525

² สัมภาษณ์ นายเลาะ ทะยี่แซะซาและ อาจารย์ยัสลอนภาษาอาหรับ 17 พฤษภาคม 2526

ลวดลายอักษรประดิษฐ์แกะสลักแบบขุขันธ์ ประดับเหนือประตูบ้านเลขที่ 101 ตำบลบางนาค
อำเภอเมือง จังหวัดนราธิวาส มีอายุ 53 ปี

ลวดลายอักษรประดิษฐ์ประดับตกแต่งช่องลมเหมือนประตูลูกแก้ว พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว
จังหวัดนครราชสีมา

25 100 1/2

18

2. ลายจากพรรณไม้ (Floral Design) หรือลายเครือเถาวิ ขาวไทยมุสลิมรับเอาแบบอย่างของลวดลายที่ดัดแปลงจากรวมชาติโดยอาศัยรูปแบบของใบปาล์ม ใบผักกาด เถาว์จูน เถาว์ผิว ดอกไม้ตูม ดอกไม้บาน รวมทั้งพืชพันธุ์ไม้อื่น ๆ และไม้ปรากฏว่ามีภาพสัตว์มาดัดแปลงเป็นลวดลายประดับบ้าน

การจัดองค์ประกอบของลวดลายเท่าที่พบจกลวดลายตกแต่งตามล้นต่าง ๆ ของบ้าน มีการจัดองค์ประกอบ 2 แบบ คือ

1. จัดให้มีความสมดุลย์จากแกนกลาง หรือสมดุลย์แบบ 2 ข้างเท่ากัน ส่วนใหญ่จัดองค์ประกอบของลวดลายที่ตกแต่งบริเวณหน้าจั่ว ช่องลมเหนือประตูและหน้าต่างที่มีรูปทรงเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าและรูปโค้ง ลวดลายที่นิยมมักจะเป็นลายดอกไม้ในแจกัน

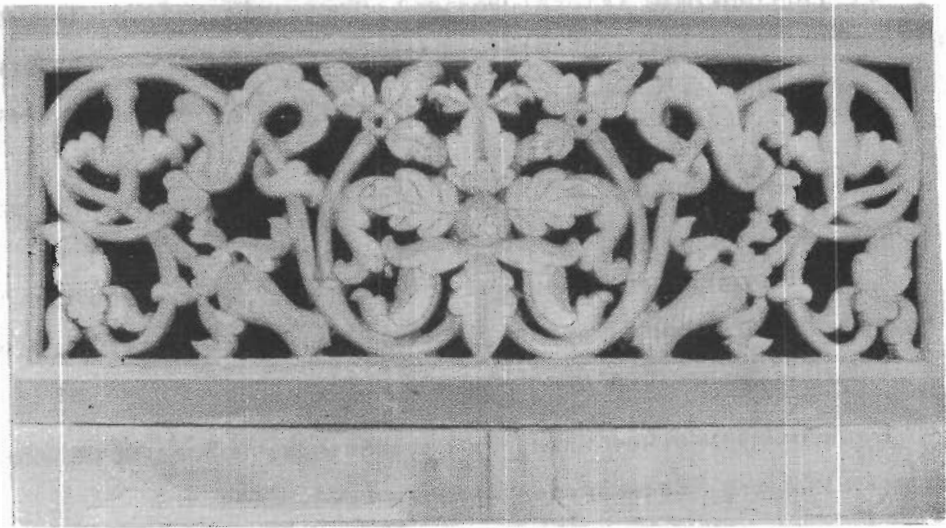
2. จัดให้มีความต่อเนื่องกันและเข้ากัน การจัดองค์ประกอบให้ต่อเนื่องกันมักจะใช้กับลวดลายที่ประดับช่องลมเหนือประตู ช่องลมใต้หลังคาและลวดลายบนสันหลังคา

การจัดองค์ประกอบลวดลายให้เข้ากัน ส่วนใหญ่จะเป็นลวดลายดอกไม้ที่ตกแต่งช่องลมใต้หลังคา ระเบียงบ้าน ราวบันได โดยการฉลุไม้ลงบนกระดานแผ่นแล้วนำไปประกอบตกแต่งวางเรียงกันในบริเวณที่ต้องการ องค์ประกอบลาย 1 ชุด มักจะประกอบด้วยลายฉลุไม้ 3 แผ่น วางเรียงต่อเนื่องกัน

วิธีการประดิษฐ์โดยทั่วไปใช้วิธีการฉลุไม้กับการตกแต่งเชิงซ้าย ช่องลมใต้หลังคา ช่องลมเหนือฝักันห้อง วิธีการแกะสลักไม้แบบปูนต่ำ การแกะสลักไม้โปร่งที่แสดงความสูงต่ำ ส่วนใหญ่ใช้กับช่องลมเหนือประตูและหน้าต่าง บ้านที่มีการตกแต่งด้วยลวดลายแกะสลักไม้แบบโปร่งแสดงความสูงต่ำ ส่วนใหญ่จะเป็นบ้านของผู้มีฐานะทางการเงินและทางสังคมดี หรือเป็นบ้านที่เจ้าของบ้านเป็นช่างเอง

บ้านบางหลังนอกจากจะตกแต่งด้วยลายจากพรรณไม้แบบปูนต่ำแสดงรายละเอียดบนตัวลายตามความรู้สึกจากรวมชาติแล้ว ยังมีการระบายสีบนตัวลายเหล่านั้นด้วย สีที่ใช้ระบายมักจะเป็นสีทอง สีน้ำตาลเข้ม และสีเขียวอ่อน.

๕. ศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับลวดลายจากพรรณไม้แบบปูนต่ำแสดงรายละเอียดบนตัวลายตามความรู้สึกจากรวมชาติแล้ว ยังมีการระบายสีบนตัวลายเหล่านั้นด้วย สีที่ใช้ระบายมักจะเป็นสีทอง สีน้ำตาลเข้ม และสีเขียวอ่อน.

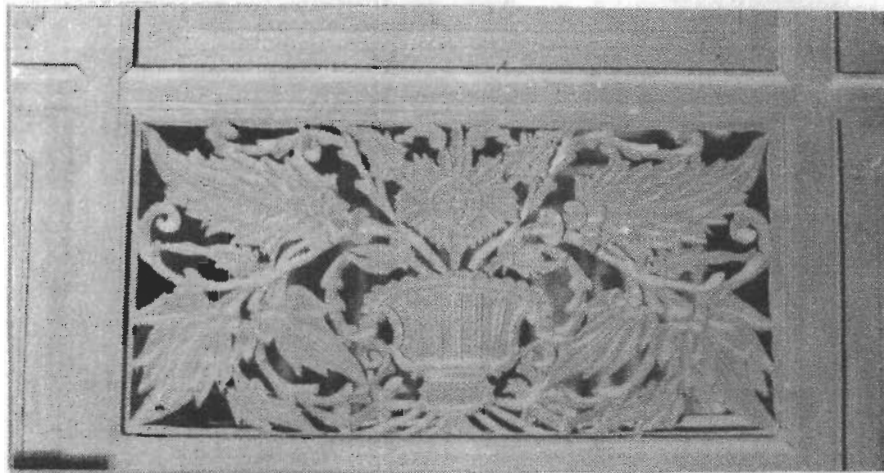
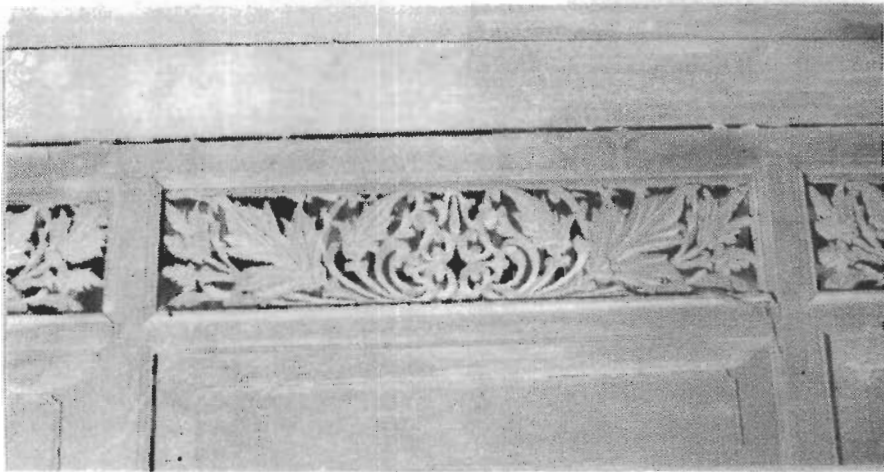

1

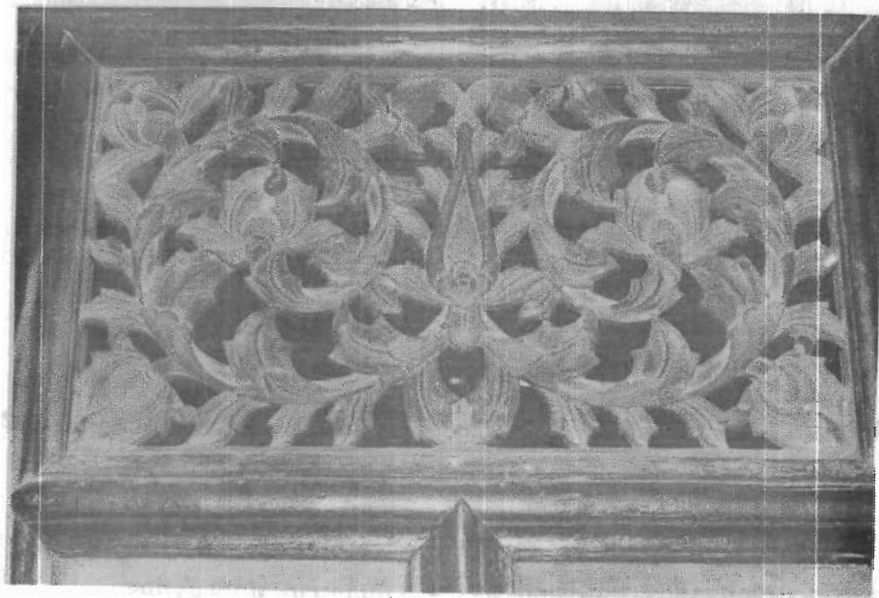
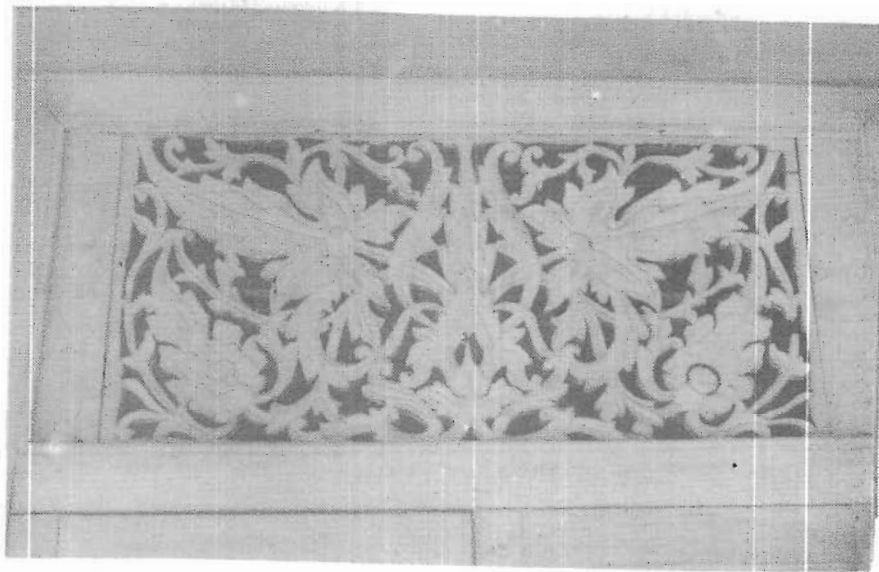

2

1-2 ลวดลายแกะสลักไม้สักขณะสัมตลยัจากแกนกลาง ประดับช่องลมเหนือหน้าต่าง บ้านเลขที่ 5 ตำบลกระโต อำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานี เป็นฝีมือแกะสลักของช่างพื้นเมือง คือ เจ้าของบ้านเอง สักร่างราวปี พ.ศ.2484

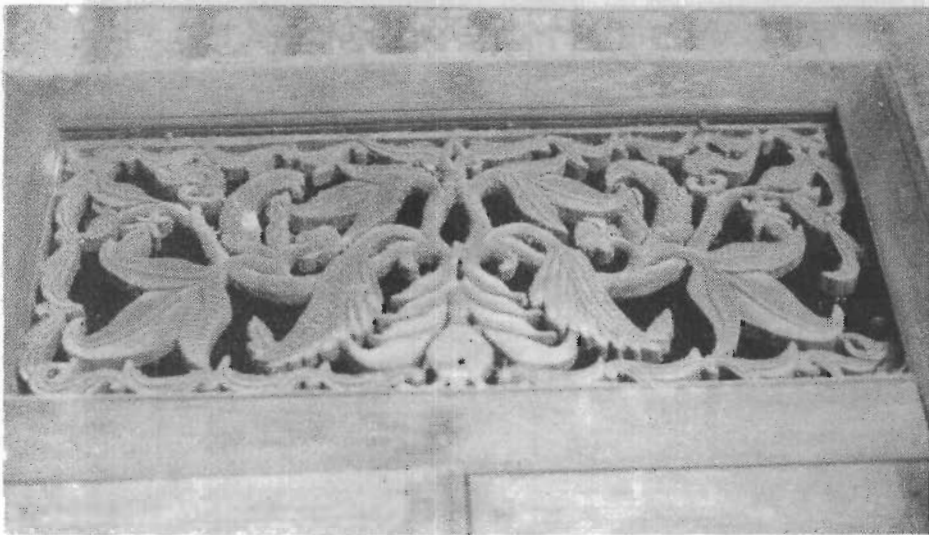
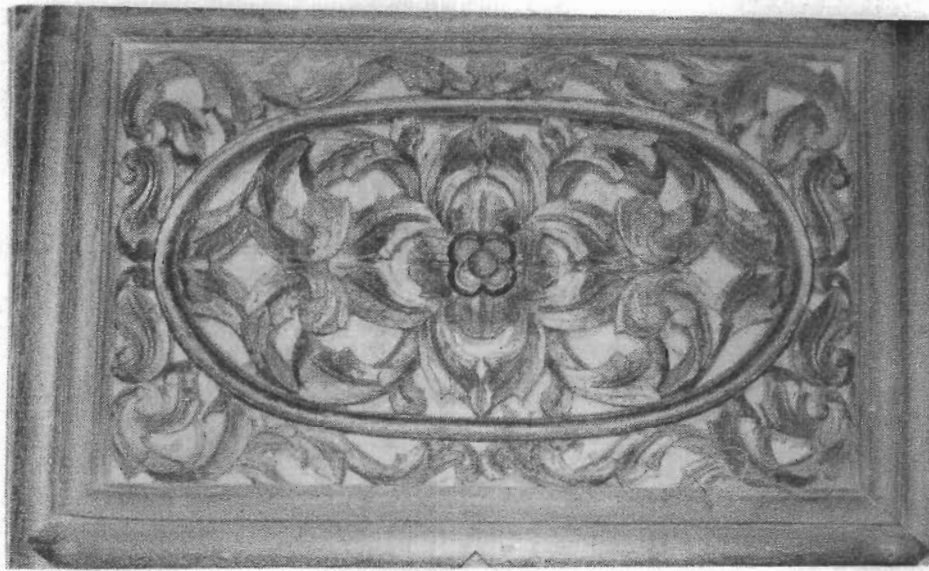

1-2 ลายแกะไม้ย่องลมเหนือหน้าต่าง บ้านเลขที่ 101 ตำบลบางนาท อำเภอมือง
จังหวัดนราธิวาส ฝีมือช่างชาวกลันตันที่มาอยู่ในจังหวัดนราธิวาสอายุของบ้านประมาณ 60 ปี

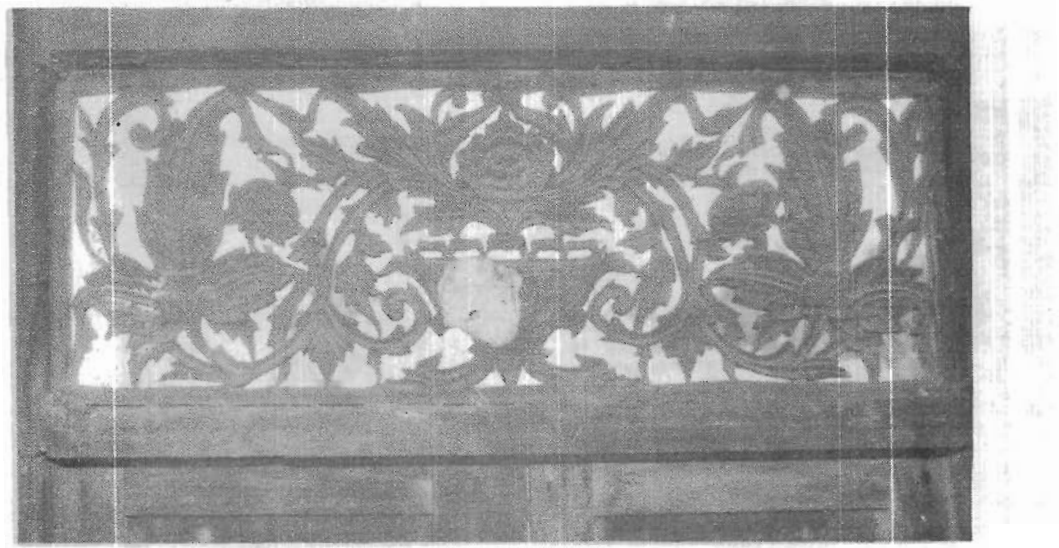
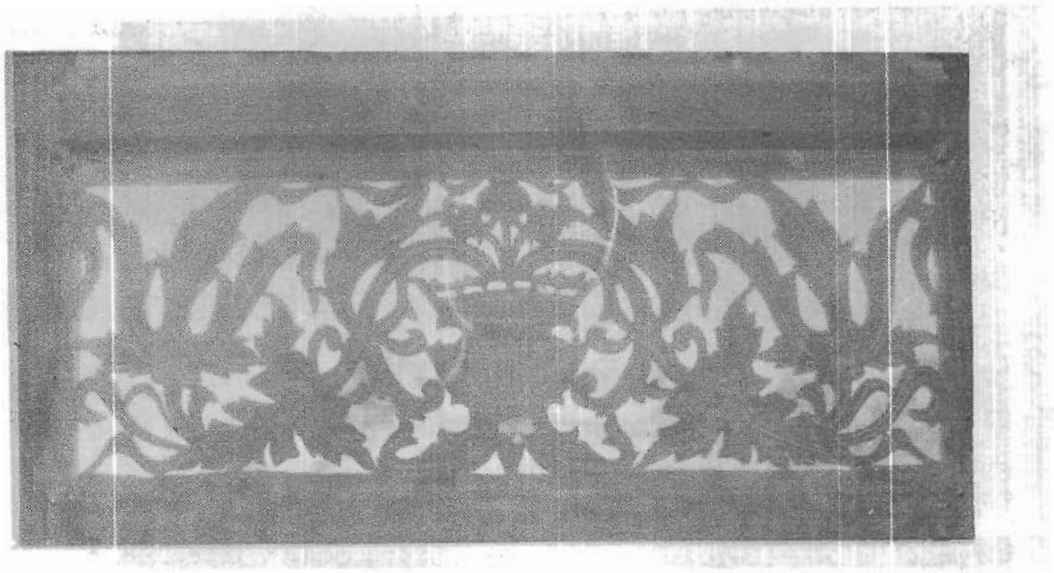
1 ลวดลายเหนือประตู บ้านเลขที่ 38 ถนนยะกัง 1 ตำบลบางนาค อำเภอเมือง จังหวัดนราธิวาส
ลวดลายนี้สร้างมา 80 ปีแล้ว ฝีมือช่างที่มาจากฐานในจังหวัดนราธิวาส

2 ลวดลายตกแต่งฝ้ากันห้อง จากวังเก่าพระยาระแงะ (พระยาภูผารักดี) บ้าน นางกูเวยะ ภูผารักดี
อำเภอระแงะ จังหวัดนราธิวาส ลวดลายอายุประมาณ 100 ปี

1 ลายแกะสลักไม้ฝาผนังห้องบ้าน นางฤยาเยะ ภูผารักดี อำเภอระแงะ จังหวัดนราธิวาส
อายุประมาณ 100 ปี

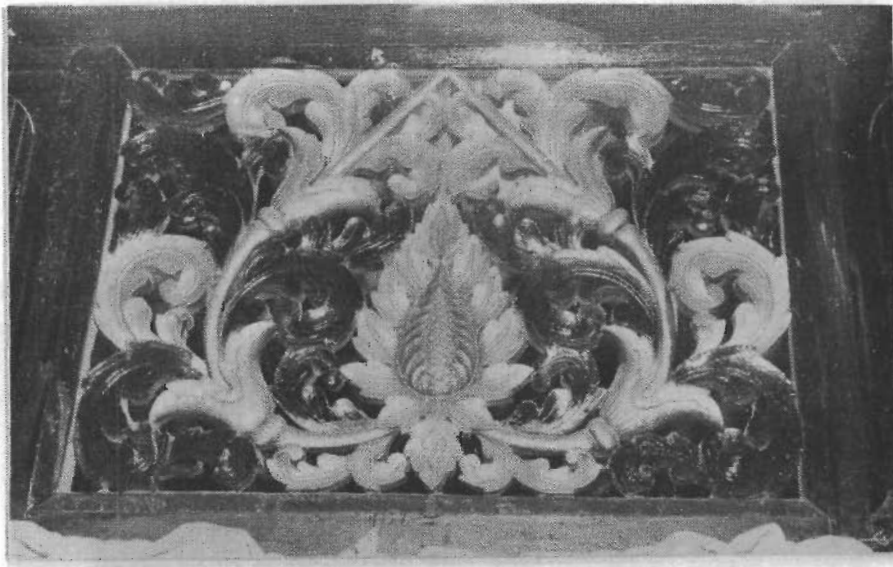
2 ลวดลายแกะสลักไม้ช่องลมเหมือนหน้าต่าง บ้านเลขที่ 40 ตำบลบางนาค อำเภอเมือง
จังหวัดนราธิวาส ลวดลายอายุประมาณ 40 ปี เป็นฝีมือช่างจากตรังกาญ ประเทศมาเลเซีย

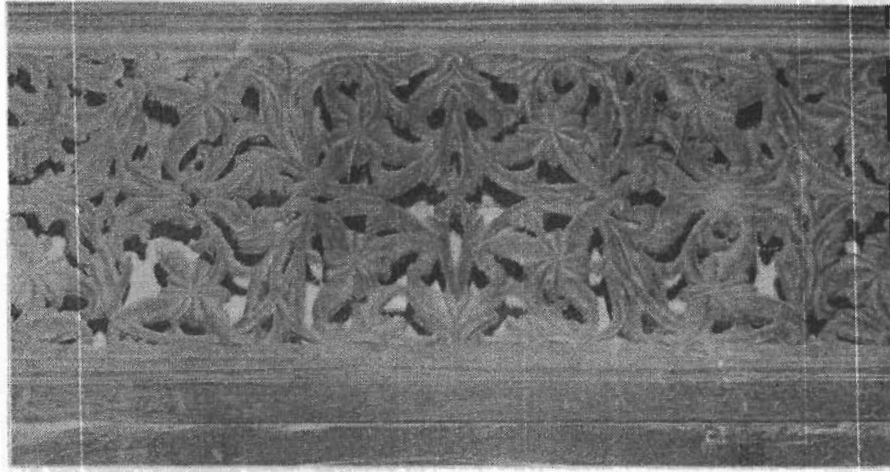
ลายดอกไม้ในฉากไม้ประดับห้องนอนหน้าต่าง บ้านเลขที่ 45 ตำบลบางนาค อำเภอเมือง
จังหวัดนราธิวาส อายุประมาณ 50 ปี เป็นลักษณะการฉลุลายแบบลุ่มดูลย์จากแกนกลาง

วิไลลักษณ์ สอนวิชาภาษาไทย ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ โรงเรียนสุรวิทยาคาร
โรงเรียนสุรวิทยาคาร ตำบลสุรวิทยาคาร อำเภอเมืองนราธิวาส จังหวัดนราธิวาส

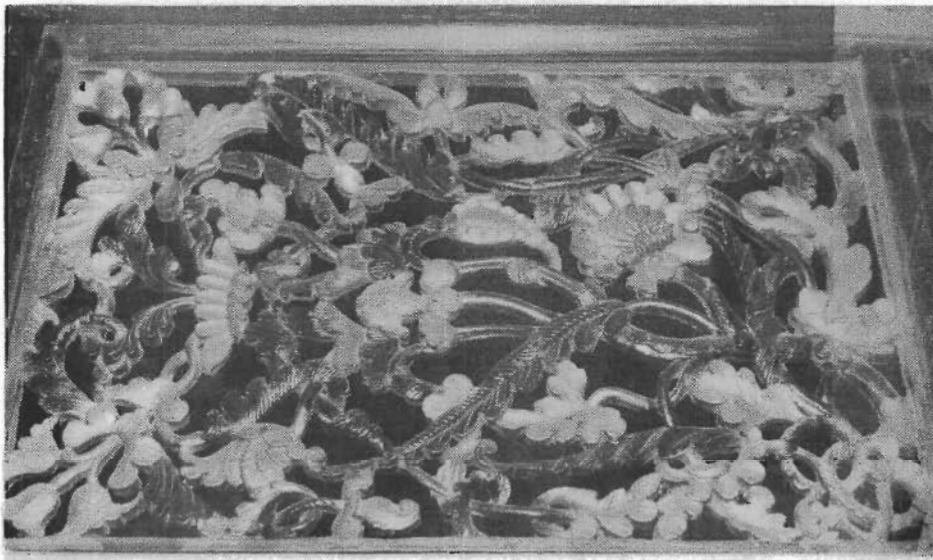
รูปที่ ๑๖
ลายดอกไม้

ภาพแกะสลักไม้เหนือประตูและหน้าต่างบ้าน นายอดุลย์ ระเด่นอาหมัด อำเภอจะบังติกอ
อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี ภาพบนเป็นลักษณะการฉดลายแบบต่อเนื่องและซ้ำกัน ภาพล่าง
เป็นลักษณะการฉดลายลุ่มตุลย์จากแกนกลาง

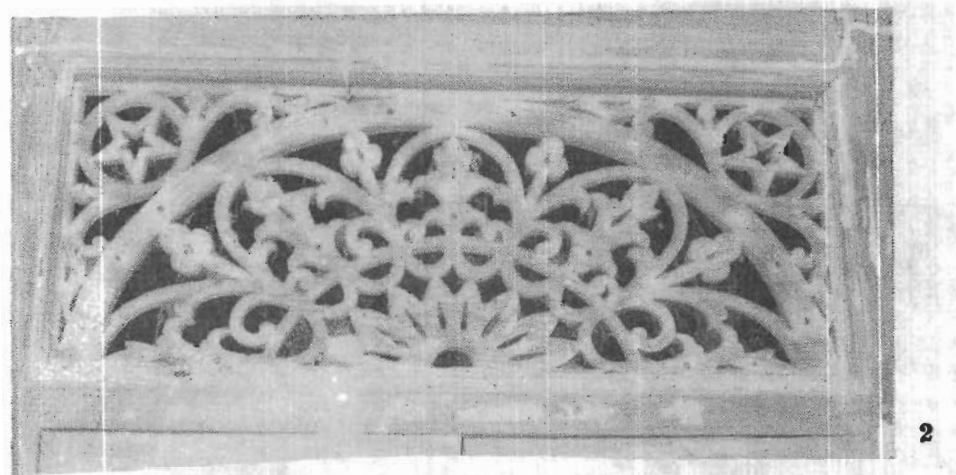
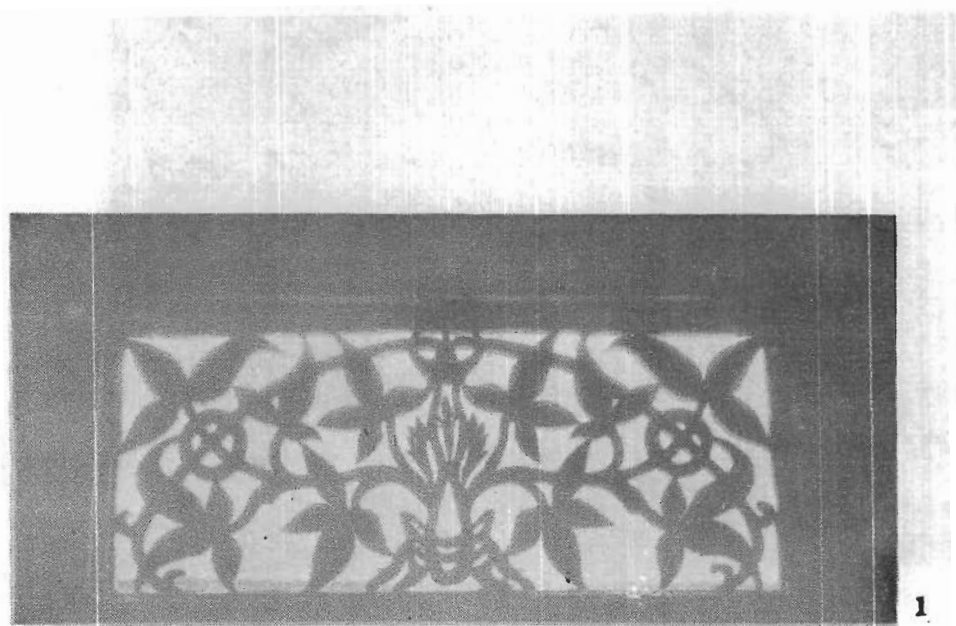

ลวดลายแกะสลักไม้ห้องลมเหนือประตูบ้าน นางแวตีเมาะ จารง หัวเลี้ยวป้อนแกวบง
ตำบลประจัน อำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานี ภาพบนเป็นการคัดลายแบบลุ่มดูลย์จากแกนกลาง
และภาพล่างเป็นการคัดลายแบบต่อเนื่องและซ้ำกัน

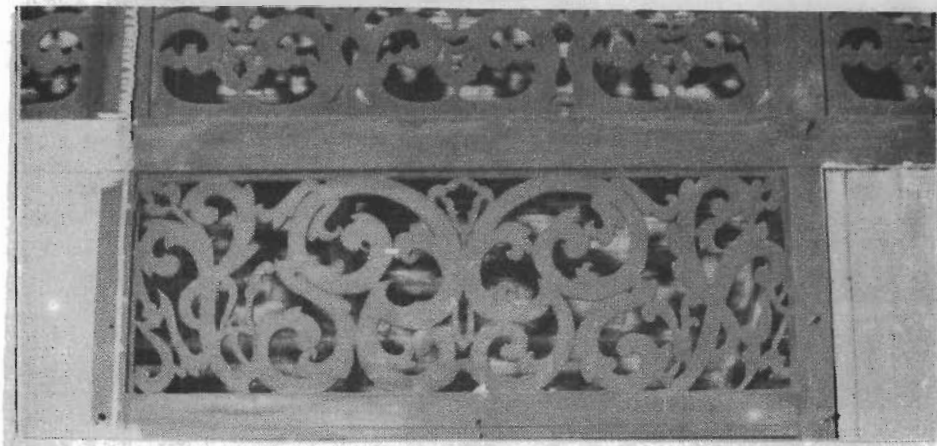
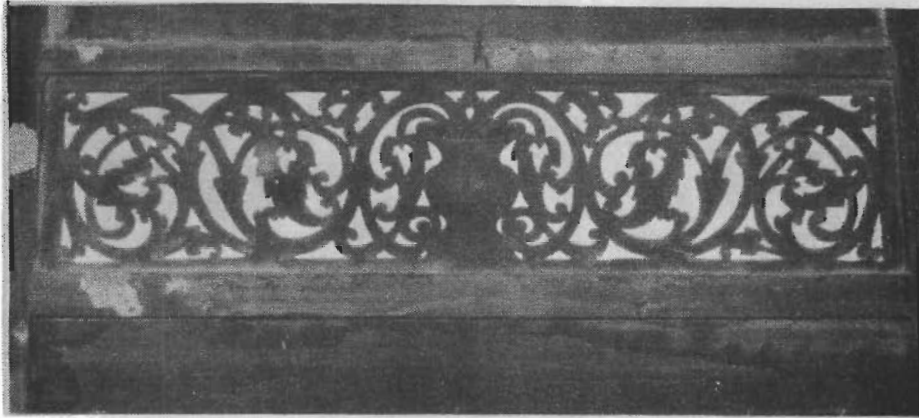
1 ลวดลายแกะสลักไม้ตกแต่งขอบและมุมประตูบ้าน

2 ลวดลายตกแต่งช่องลมเหนือประตู บ้าน นายอดุลย์ ระเด่นอาหมัด ตำบลละปังติกอ อำเภอมือทอง จังหวัดปัตตานี

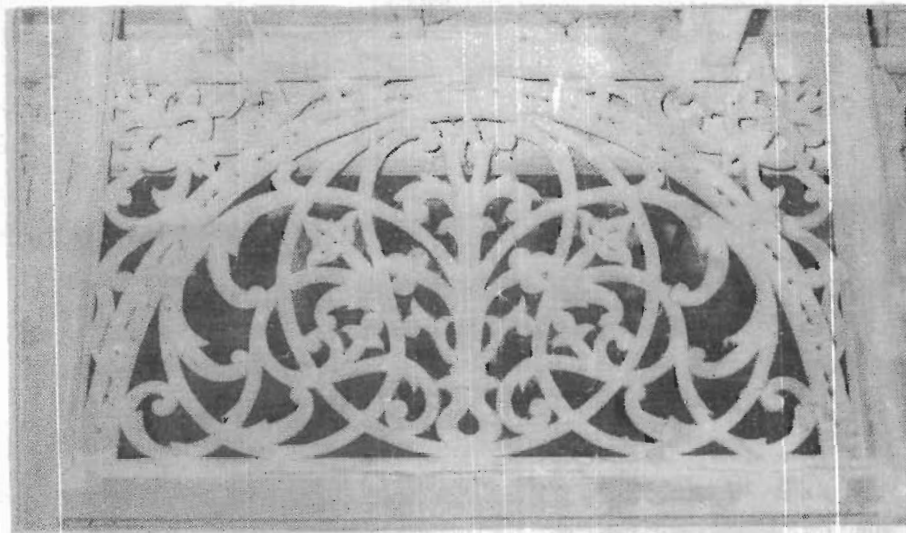

1 ลวดลายฉลุไม้ประดับช่องลมเหนือประตู แสดงการผสมผสานระหว่างลายเรขาคณิตและลายจากพรรณไม้ (ลายเครือเถาวัล)

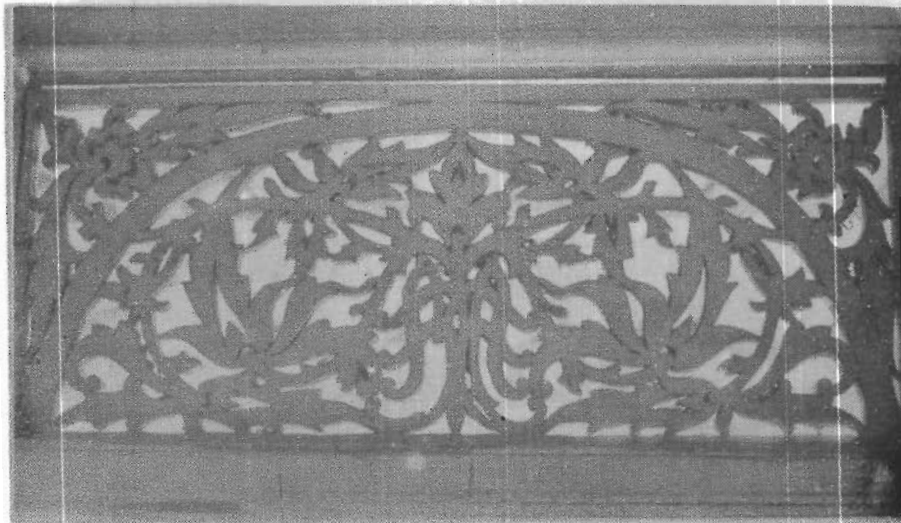
2 ลวดลายฉลุไม้ประดับช่องลมเหนือหน้าต่าง แสดงการสกัดสังหระของลวดลายจากพรรณไม้

ลวดลายฉลุไม้บ้านพระยาภูผาภักดิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนราธิวาส เป็นลักษณะการฉลุ
ลายลิ่มตุลย์จากแกนกลาง

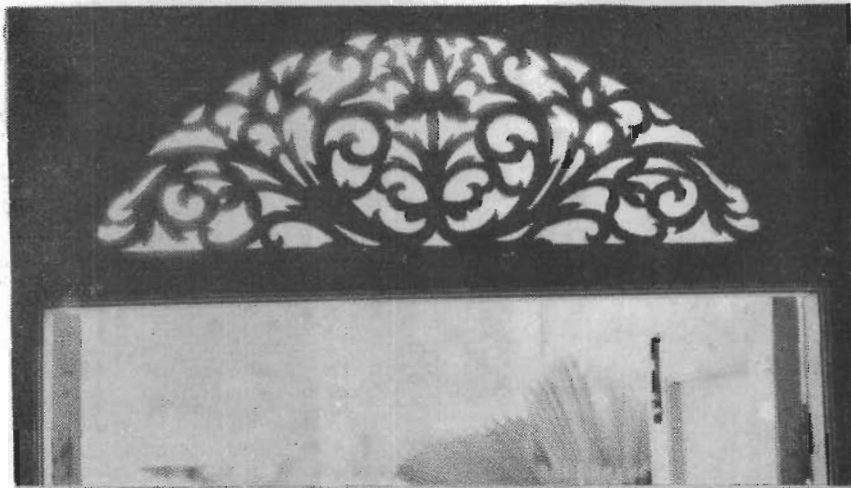
1

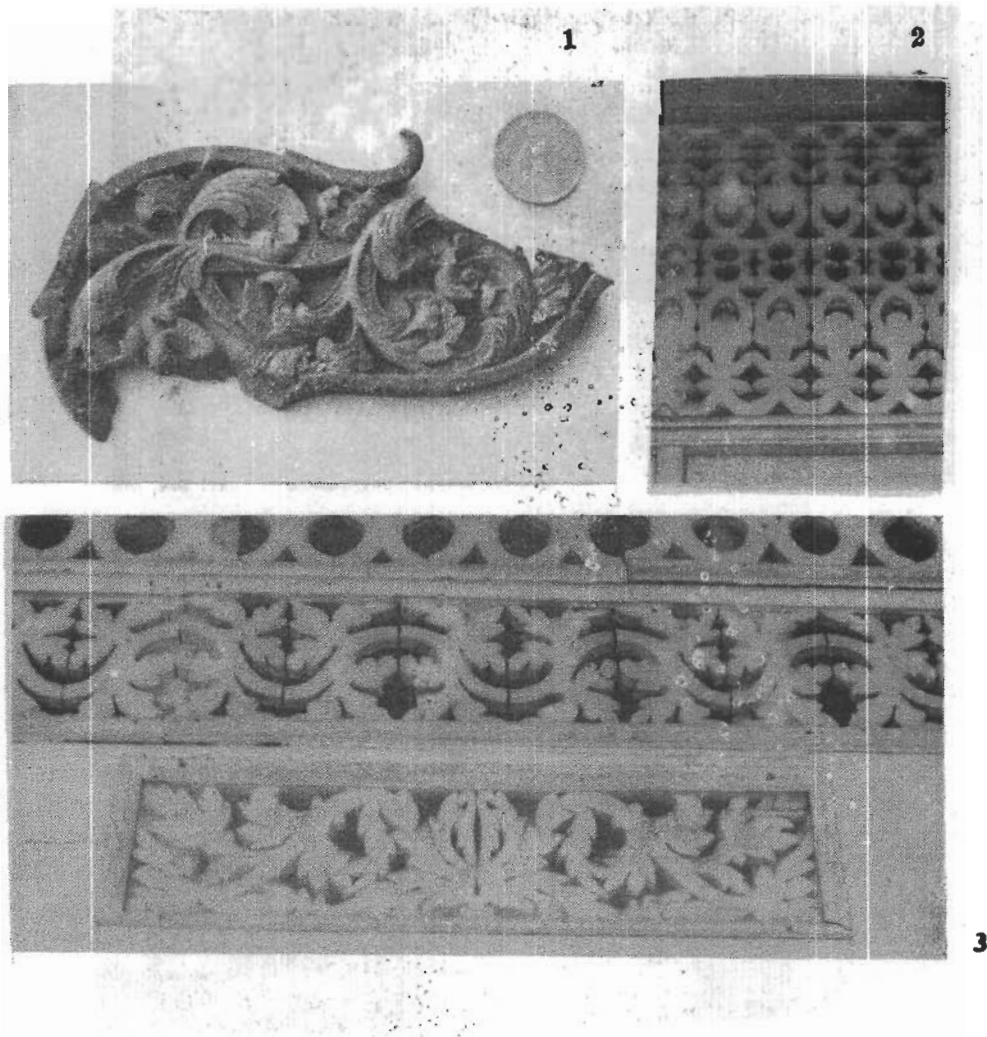
2

การตัดองค์ประกอบของลวดลายภายในกรอบของโครงสร้างใหญ่ โดยตัดเป็นรูปโค้งภายในรูปสี่เหลี่ยมซึ่ง เป็นกรอบของช่องลม

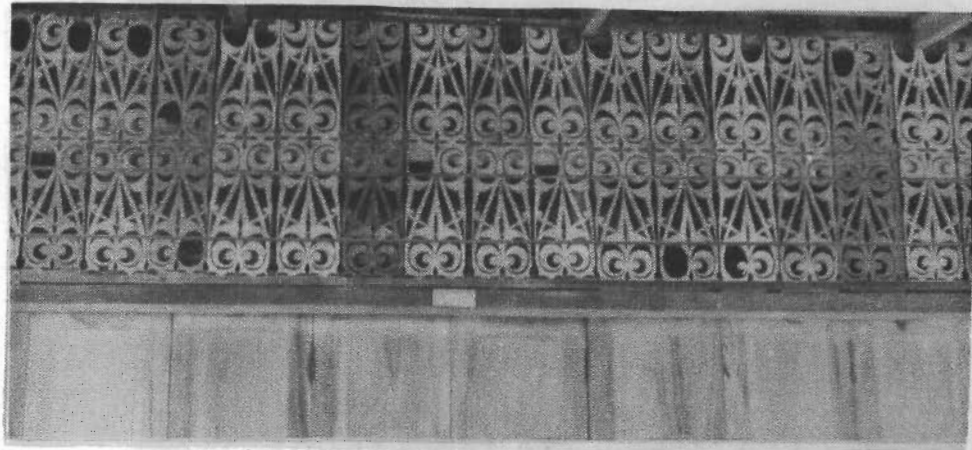
- 1 ลวดลายฉลุไม้ฉากวังท่าพระยาภูณารักษ์ อำเภอเมือง จังหวัดนราธิวาส
- 2 ลวดลายฉลุไม้ช่องลมเหนือประตูบ้าน นางทรงศิริ ศิริสุลาการ บ้านเลขที่ 38 ถนนยะกัง 1 ตำบลบางนาค อำเภอเมือง จังหวัดนราธิวาส

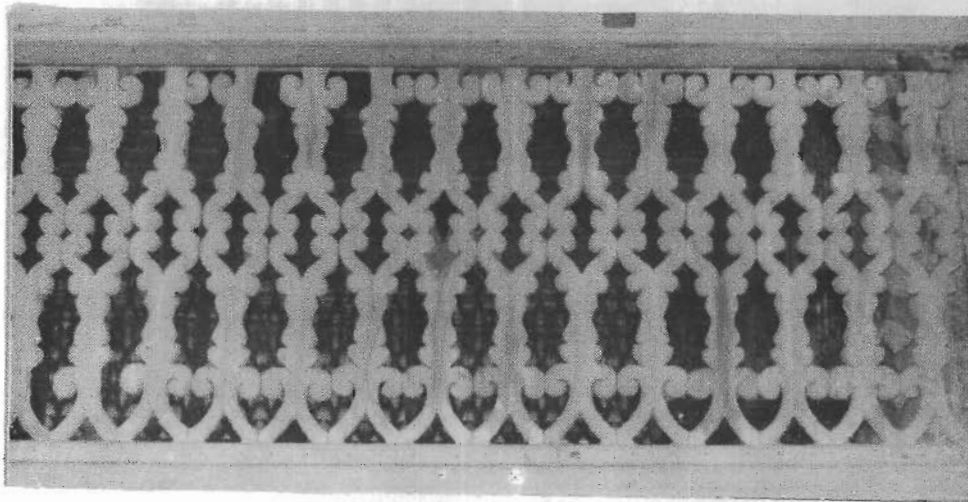
ลวดลายดอกไม้ของสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช และของสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช มุขหน้าบ้าน นายอภัย ๓ ลำพูรี
อำเภอลำพูรี จังหวัดปัตตานี

- 1 ไม้แกะสลักฝีมือพระยาสุริยະสุนทร (เจ้าเมืองลำบุง) ซึ่งเป็นต้นแบบ ไม้แกะสลักที่ตกแต่งวังเก่าลำบุง อําเภอลำบุง จังหวัดปัตตานี
- 2-3 ลวดลายตกแต่งช่องลมใต้หลังคาและช่องลมเหนือประตูวังเก่าลำบุง อําเภอลำบุง จังหวัดปัตตานี

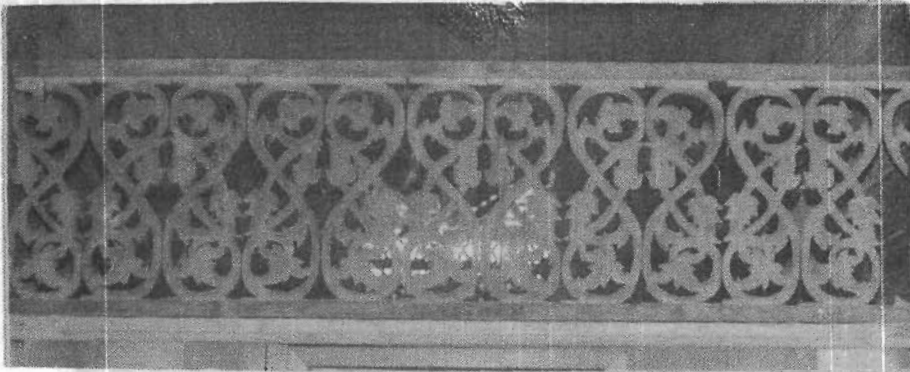

1

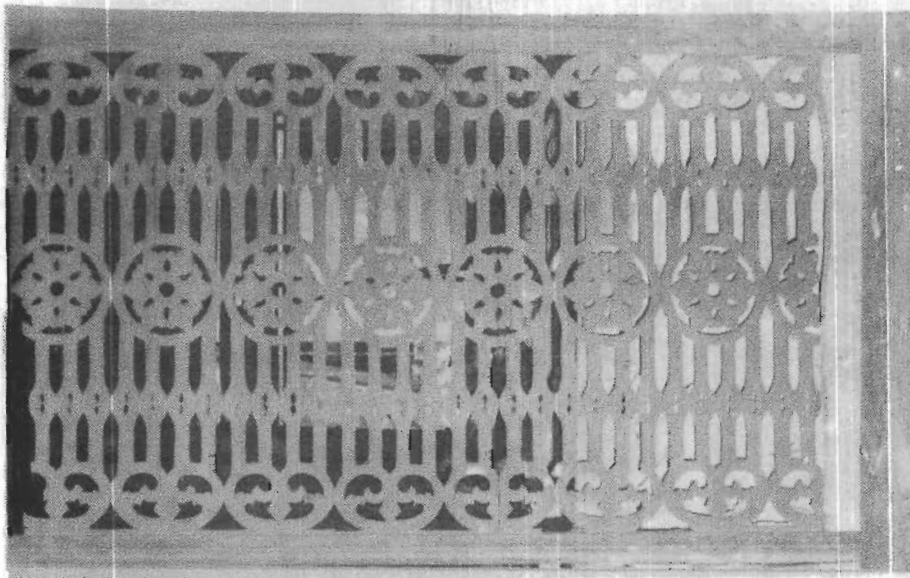

2

- 1 ลวดลายฉลุไม้ตกแต่งเหนือประตู บ้านเลขที่ 12 หมู่ 2 ตำบลเกาะจีน อำเภอมายอ จังหวัดปัตตานี ลวดลายอายุประมาณ 50 ปี เป็นลักษณะการฉลุลายแบบต่อเนื่องและซ้ำกัน
- 2 ลวดลายฉลุไม้เหนือประตูวังเก่าลำบายบุรี ฮ้างอกลำบายบุรี จังหวัดปัตตานี ลวดลายลักษณะนี้ใช้กับระเบียงบ้านด้วย เป็นลักษณะการฉลุลายแบบต่อเนื่องและซ้ำกัน

1

2

1 ลวดลายฉลุไม้ตกแต่งระเปียงวังเก่าพระยาภูผาภักดี อำเภอเมือง จังหวัดนราธิวาส

2 ลวดลายฉลุไม้เหนือประตู บ้านเลขที่ 41 ตำบลบางนาค อำเภอเมือง จังหวัดนราธิวาส

กรมศิลปากร

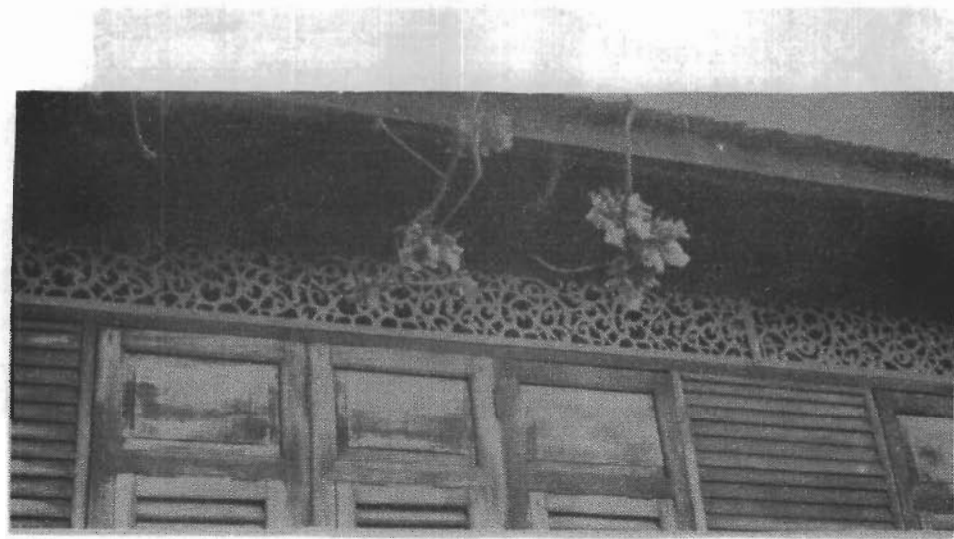
กรมช่างศิลปกรรม

ศูนย์ช่างศิลปกรรม กรมศิลปากร

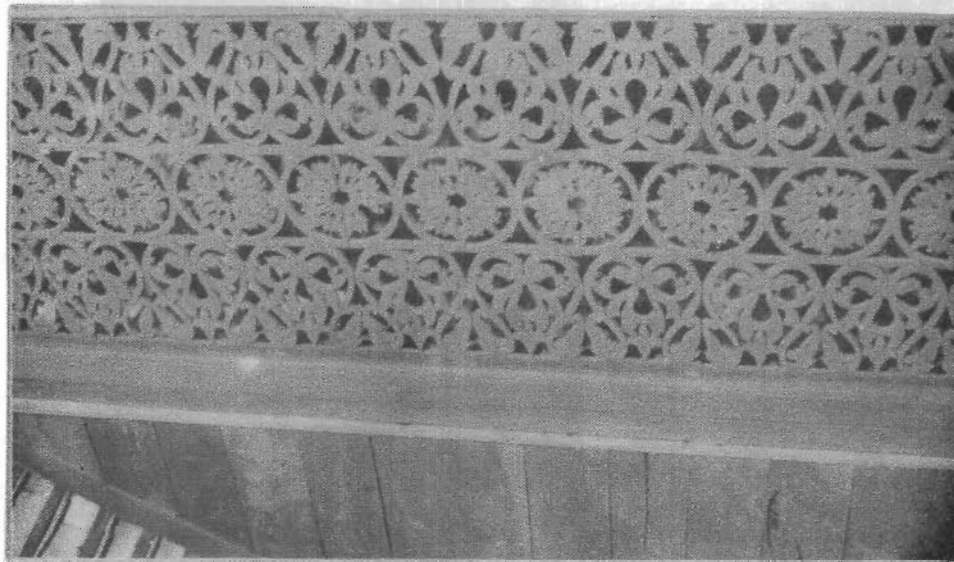
กรมศิลปากร

กรมช่างศิลปกรรม

ศูนย์ช่างศิลปกรรม กรมศิลปากร

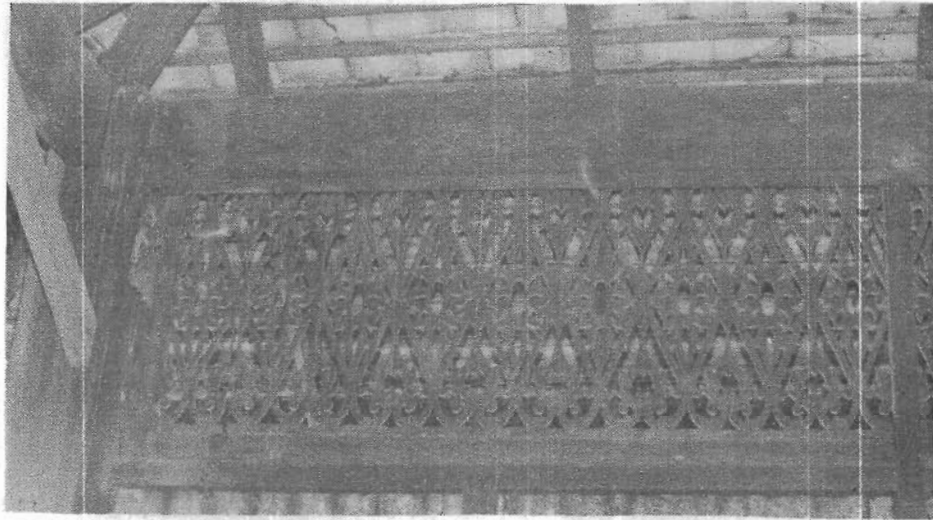

1

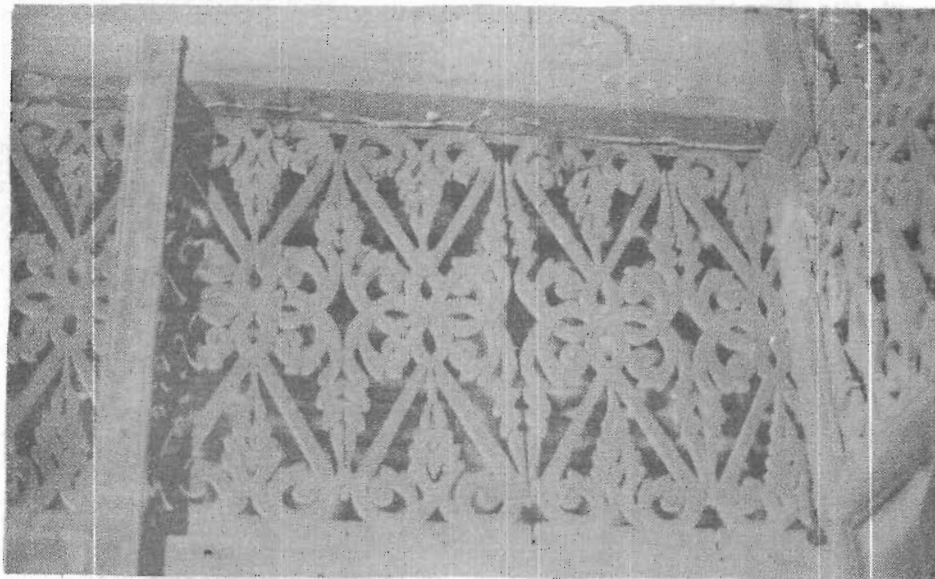

2

- 1 ลายจลุช่องลมใต้หลังคาบ้าน นายอตุลย์ ระเด่นอาหมัด ตำบลจะบังติกอ อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี
- 2 ลายจลุไม้ช่องลมฝาผนังห้อง บ้านเลขที่ 45 ตำบลบางนาค อำเภอเมือง จังหวัดนราธิวาส

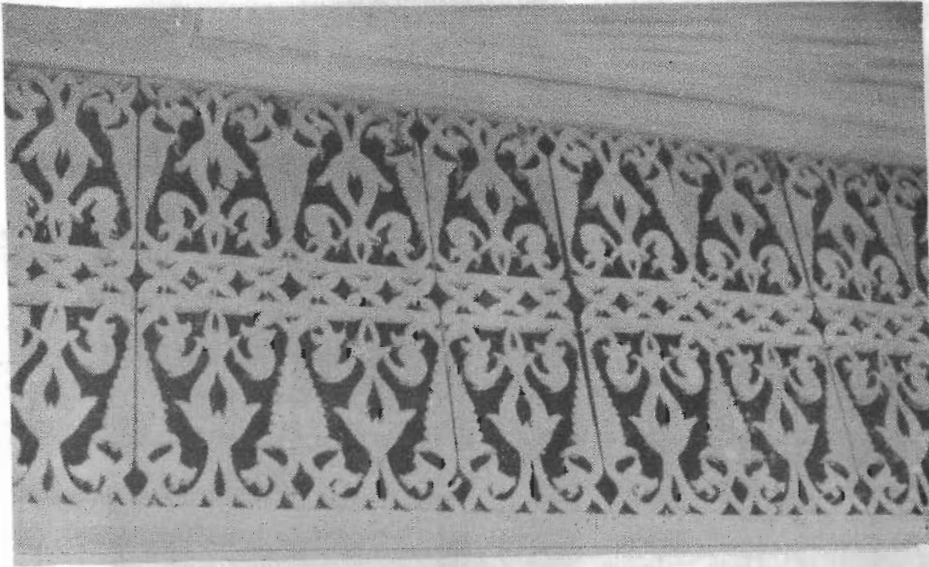
1

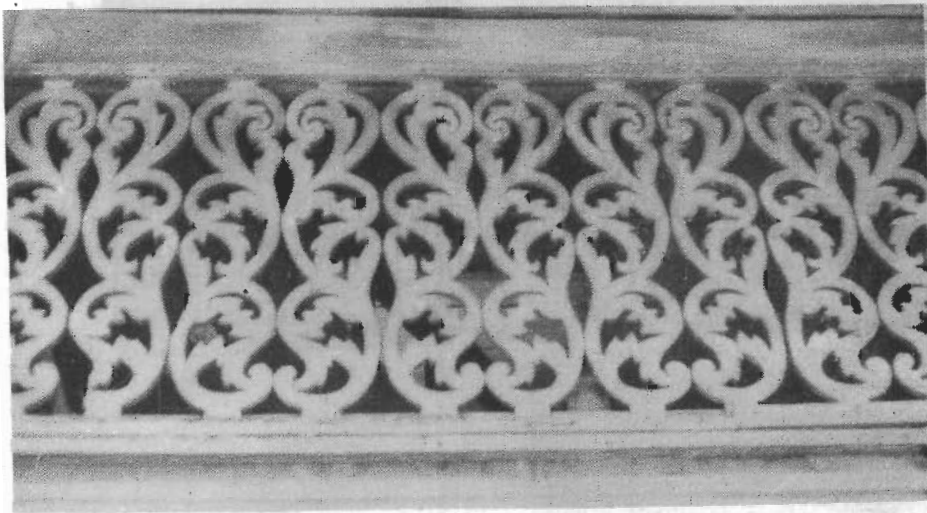
2

1 ลวดลายฉลุไม้ใต้หลังคาบ้าน นายหะยีมะ เจ๊ะตอเลาะ เลขที่ 45 ตำบลบางนาค อำเภอเมือง
จังหวัดนราธิวาส

2 ลวดลายฉลุไม้ใต้หลังคาบ้านเลขที่ 102 ตำบลบางนาค อำเภอเมือง จังหวัดนราธิวาส
จวดลายอายุประมาณ 53 ปี

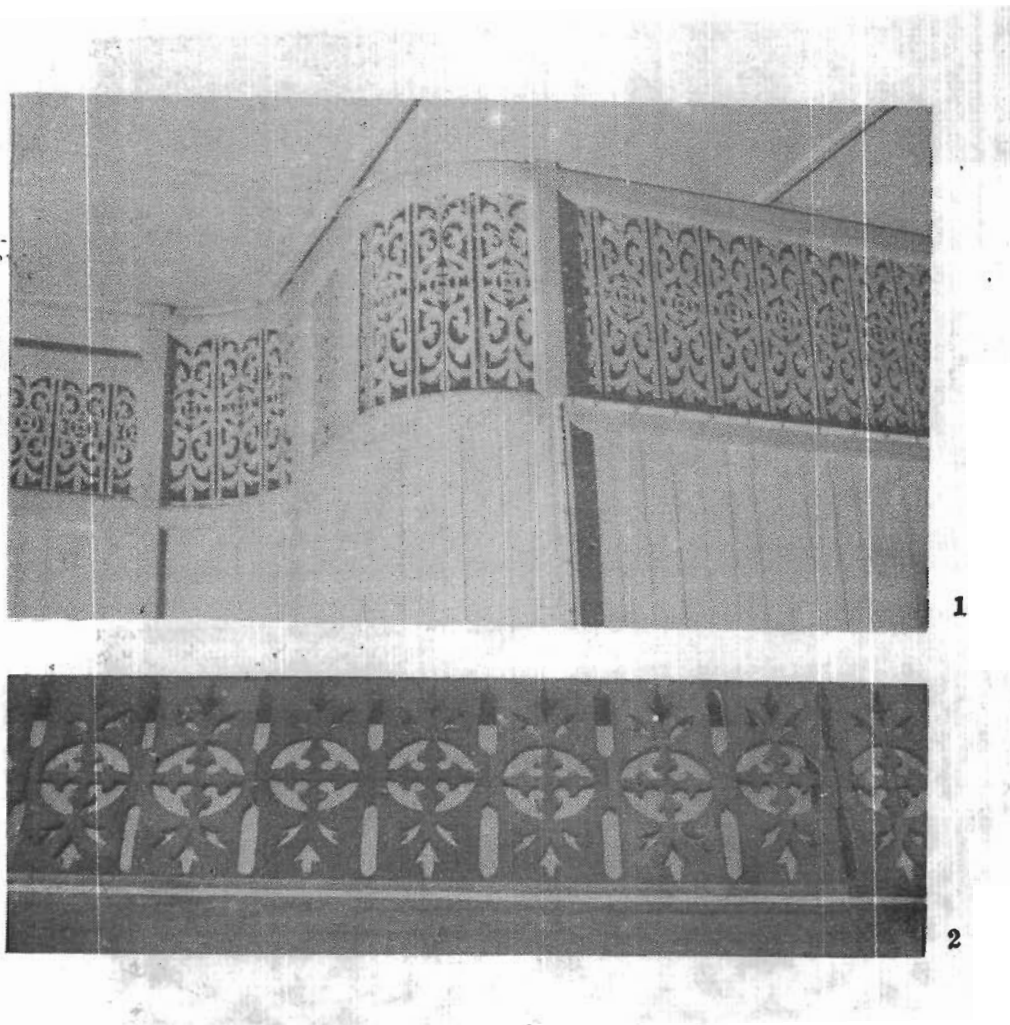
1

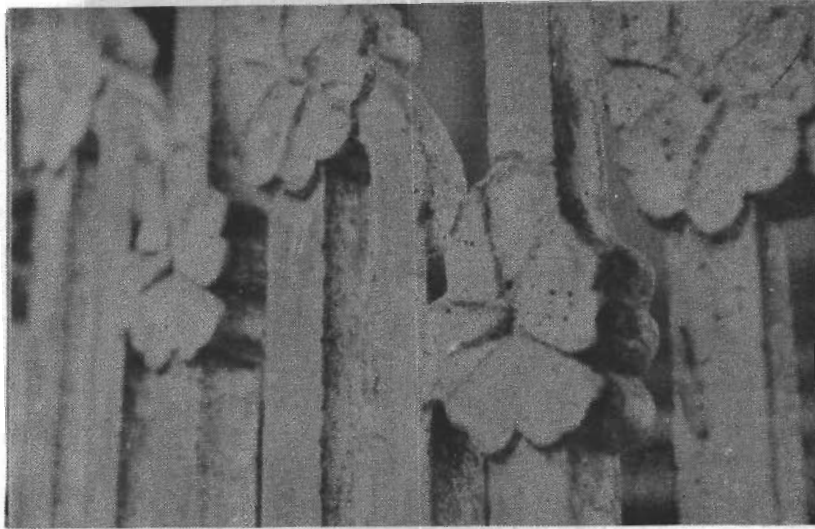
2

1 ลวดลายประดับไม้ฉลุภายในบ้านเลขที่ 102/1 ตำบลบางนาค อำเภอเมือง จังหวัดนราธิวาส
อายุของลายประมาณ 53 ปี

2 ลวดลายแกะสลักไม้ฉลุ บ้านในตลาดค่ายบุรี อำเภอลำปบุรี จังหวัดปัตตานี

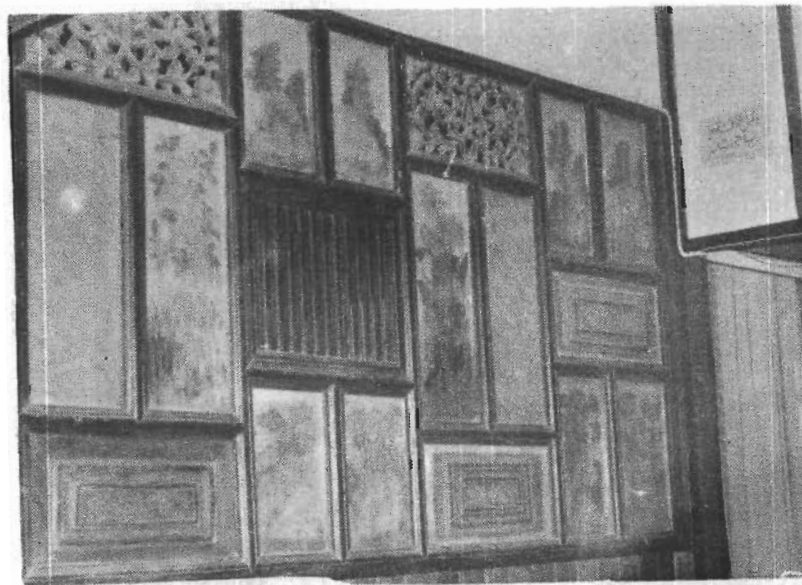
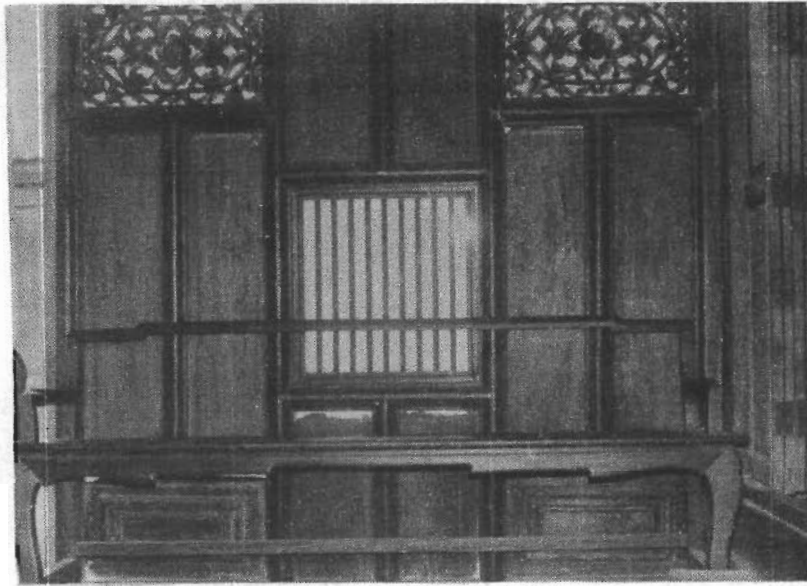
- 1 ลายจลุไม้ไต้ผ้าเพดาน บ้าน นายอดุลย์ ณ ลำพูรี ฝีมือช่างจีน
- 2 ลวดลายจลุไม้บัว วงกลมในท้องขึ้นกลางบ้าน นางอาปีเบาะ ณ ลำพูรี อำเภอลำพูรี จังหวัดปัตตานี
ลวดลายแกะสลักบ้าน 2 หลังนี้ ฝีมือช่างจีนชุดเดียวกัน เป็นลักษณะการสลักลายแบบต่อเนื่อง และซ้ำกัน

การตกแต่งราวบันได บ้าน นายอดุลย์ ณ ลำพูน อำเภอลำพูน จังหวัดลำพูน

เจ้าภาพ นายอดุลย์ ณ ลำพูน

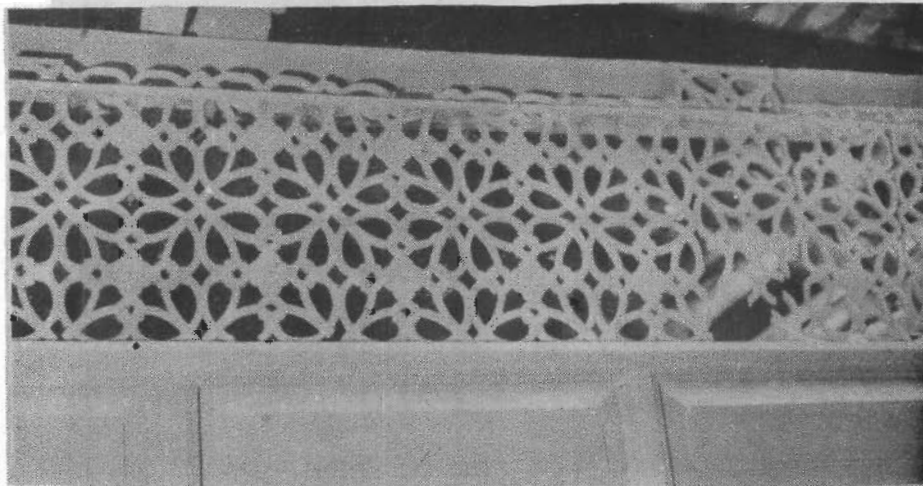
ช่างภาพ นาย...

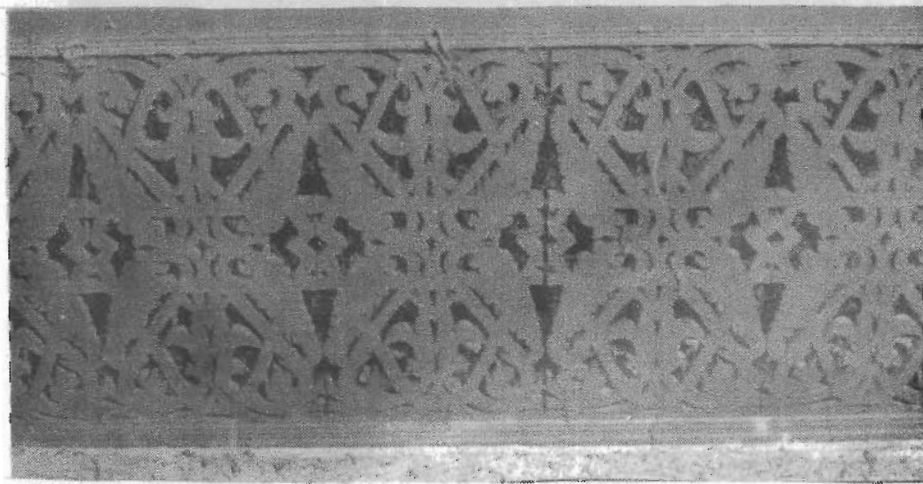
ฝาผนังห้องซึ่งเป็นส่วนหนึ่งที่เรือจากวังเก่าของพระยาระแงะ สันนิษฐานกันว่าสร้างสมัยรายอ แบบแก๊ง¹ (ราชธาตุ) การตกแต่งประกอบด้วยภาพวาดทิวทัศน์แบบจีนด้วยสีฝุ่น การแกะสลักไม้และเจาะช่องหน้าต่าง ฝีมือทรงกันแบบจีน อายุประมาณ 100 ปี ฝีมือช่างจีนมุสลิม

¹ สัมภาษณ์ นางอุเวยะ อุผารักดี เจ้าของบ้าน 1 กันยายน 2525

3. ลายเรขาคณิต (Geometrical Design) การตกแต่งลวดลายในลักษณะของลายเรขาคณิตนี้ ชาวไทยมุสลิมในสามจังหวัดภาคใต้นิยมใช้น้อยกว่าแบบอื่น ๆ เนื่องจากมีความงามและความประณีตน้อยกว่าอักษรประดิษฐ์และลายพรรณไม้ ลายเรขาคณิตนี้มักจะนำมาตกแต่งราวบันได ลูกกรง ระเบียง ช่อดม ส่วนมากใช้ไม้ขนาด 1x1 นิ้วตีไขว้กัน บางครั้งนำไม้กระดานมาฉลุเป็นรูปเหลี่ยม บางทีฉลุเป็นเส้นโค้ง และนำเอาเส้นตรง เส้นโค้งไปประกอบกับลายจากพรรณไม้ ทั้งนี้เพื่อลดความแข็งกระด้างของตัวลายลง บ้านบางหลังนำไม้ระแนงมาตีเป็นช่องสี่เหลี่ยมและทาสีลึบกัน ส่วนใหญ่ใช้สีเหลืองกับสีฟ้า

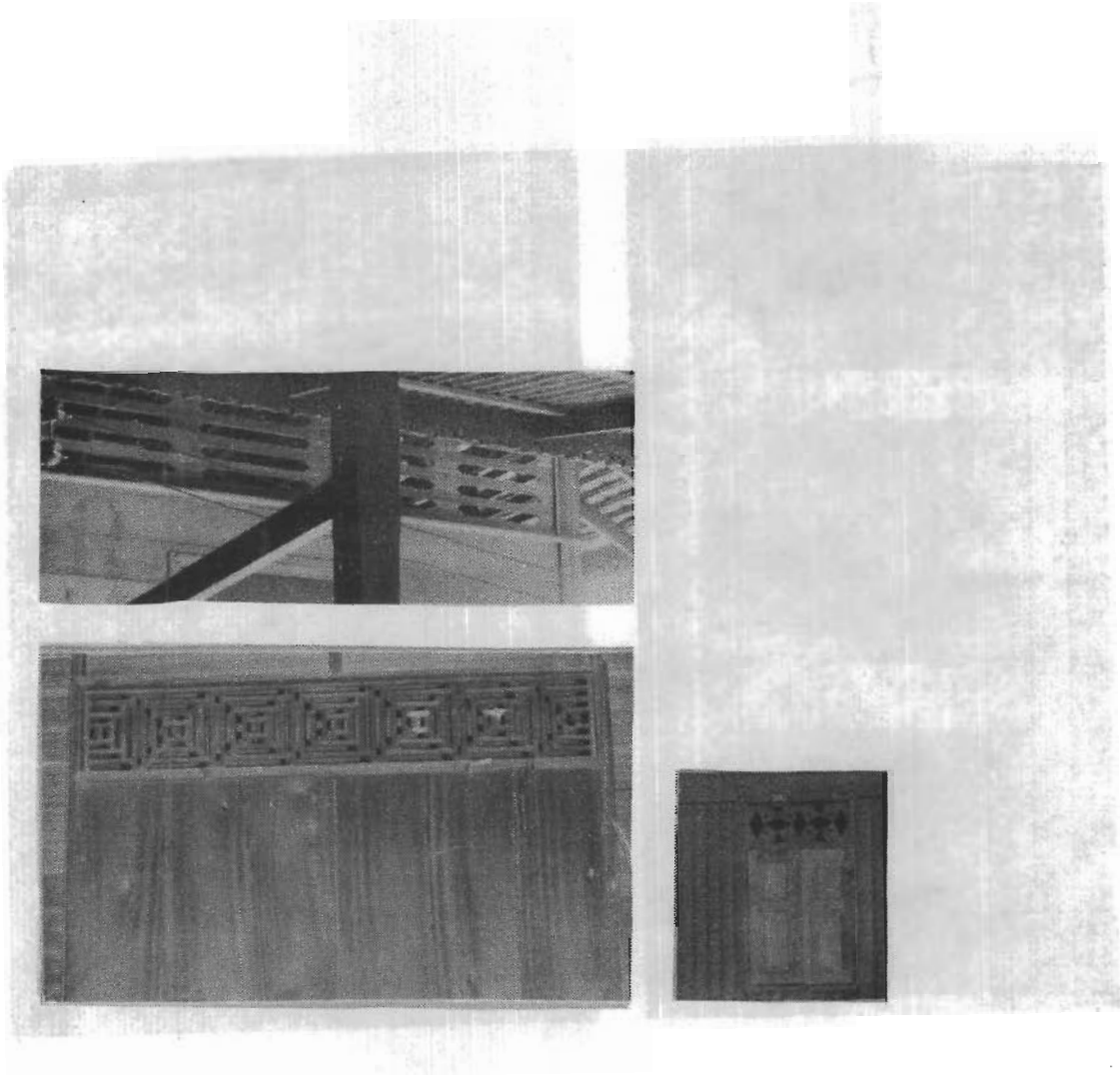

1

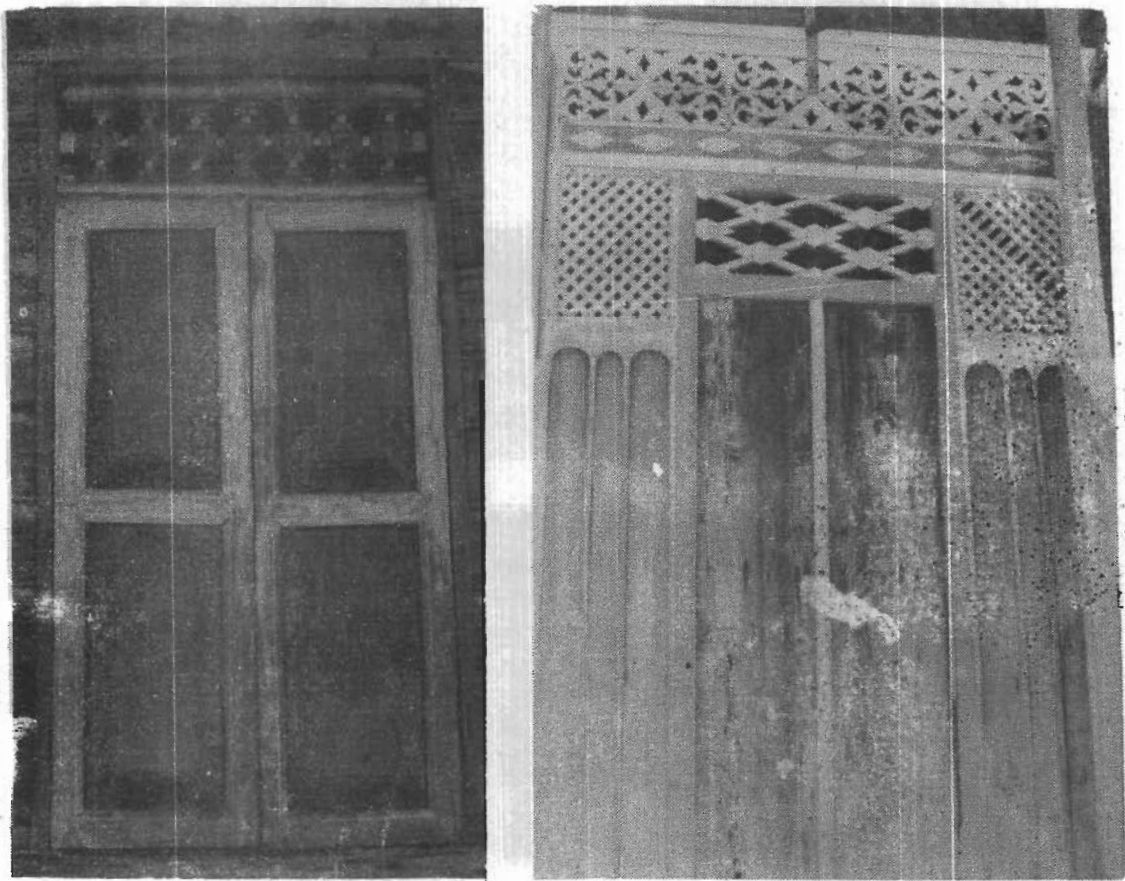
2

- 1 ลวดลายฉลุไม้ลายเรขาคณิต ตกแต่งช่อดมเหนือประตู บ้านเลขที่ 45 ตำบลบางนาค อำเภอเมือง จังหวัดนราธิวาส
- 2 ลวดลายฉลุไม้แสดงการผสมผสานของลายเรขาคณิตและลวดลายจากพรรณไม้ ตกแต่งช่อดม บ้านเลขที่ 101 ตำบลบางนาค อำเภอเมือง จังหวัดนราธิวาส

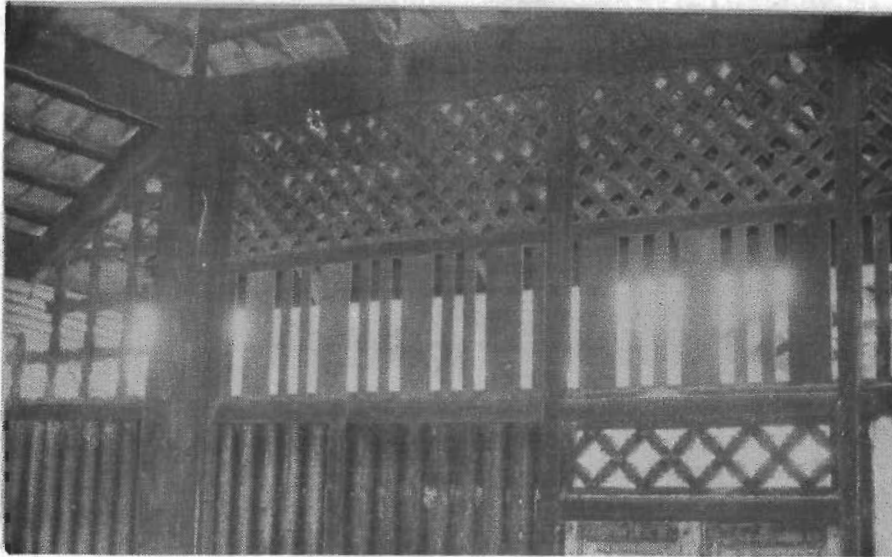
การประดับตกแต่งช่องลมด้วยลายเรขาคณิต ด้วยไม้ระแนงและการฉลุไม้

การประดับตกแต่งช่องลมด้วยลายเรขาคณิต ด้วยไม้ระแนงและการฉลุไม้

ลวดลายเรขาคณิตตกแต่งช่องลมเหนือประตูและหน้าต่าง

การตกแต่งด้วยลวดลายเรขาคณิต

ลวดลายเรขาคณิต ตกแต่งป่องลม ลูกกรง ในลักษณะต่างกันโดยประติมากรจากไม้ระแนงและไม้ฉลุ

สามจังหวัดภาคใต้อันได้แก่ จังหวัดปัตตานี ยะลา และนราธิวาส เป็นจังหวัดที่มีความเป็นมาทางประวัติศาสตร์แตกต่างไปจากดินแดนส่วนใหญ่ของประเทศ เป็นบริเวณที่ได้รับอิทธิพลทางวัฒนธรรมแตกต่างกับดินแดนส่วนใหญ่ของประเทศ

อิทธิพลทางวัฒนธรรมที่บริเวณสามจังหวัดภาคใต้ได้รับมากก็คือ อิทธิพลทางศาสนาอิสลาม อิสลามเป็นระบบในการดำเนินชีวิต คำสอนในอิสลามนอกจากจะส่งผลต่อความเชื่อ ขนบธรรมเนียมประเพณีแล้วยังมีผลต่อการแสดงออกทางศิลปด้วย ที่เรียกว่าลักษณะศิลปะแบบอิสลาม

อิสลามไม่มีข้อกำหนดว่าจะต้องแสดงออกทางศิลปะในรูปแบบใด แต่การแสดงออกในศิลปะแบบอิสลามนั้นมีขอบเขตจำกัด คืออยู่ในขอบเขตที่คำสอนอนุมัติ ลักษณะของศิลปะแบบอิสลามจะไม่เขียนรูปคน หรือแม้แต่กระทั่งภาพสัตว์ที่แสดงออกมาก็จะไม่มีลักษณะเลียนแบบให้เหมือนจริง แต่มีลักษณะเป็นภาพแบบนามธรรมจะไม่เขียนรูปที่มีเจตนาเข้ายวนอารมณ์ ลวดลายที่ชาวไทยมุสลิมในสามจังหวัดภาคใต้ใช้ตกแต่งบ้านจะมีลักษณะเป็นศิลปะแบบอิสลาม

ลักษณะศิลปะอิสลามแบ่งออกเป็น 3 ประเภทใหญ่ ๆ คือ

1. อักษรประดิษฐ์ (Calligraphic) ศิลปะอักษรประดิษฐ์ นับได้ว่าเป็นการแสดงออกที่จะต้องใช้เวลาและความสามารถสูงอย่างหนึ่ง คือ นอกจากจะนำเอาโองการในอัลกุรอานที่เหมาะสมกับส่วนที่จะตกแต่งแล้ว จะต้องประดิษฐ์ให้สวยงามและอ่านง่าย เพราะถ้าอ่านยากก็เกรงว่าคนอ่านจะอ่านไม่ได้หรืออ่านผิด ซึ่งทำให้ความหมายของโองการผิดไปด้วย ตัวอักษรอาหรับมีอยู่หลายแบบ แต่แบบที่นำมาเป็นลวดลายอักษรประดิษฐ์ได้แก่ ตัวอักษรแบบ ชูลูซี ฟารีซี เตวาฟี และ คูฟี

2. ลวดลายจากพรรณไม้ (Floral Design) เป็นลักษณะการแสดงออกโดยการนำเอาส่วนต่าง ๆ ของพรรณไม้มาจัดองค์ประกอบต่อเนื่องกันให้มีความแตกต่างระหว่างผิว ความลึกซึ้ง เพื่อให้ลักษณะของลวดลายที่ออกมามีความนุ่มนวลและมีน้ำหนัก โดยทั่วไปแบบลวดลายจากพรรณไม้ก็มีองค์ประกอบ 2 แบบ คือ แบบที่ 1 จัดให้ต่อเนื่องกันและซ้ำกัน แบบที่ 2 จัดให้ลุ่มดูลึกลับจากแกนกลาง

3. ลวดลายเรขาคณิต (Geometrical Design) จะแสดงออกโดยการนำเอาเส้นตรง เส้นโค้ง จัดให้เป็นรูปเหลี่ยม รูปรี หรือวงกลม โดยการนำมาจัดให้ต่อเนื่องกัน ซ้ำกัน โดยคำนึงถึงสงหะ ช่องไฟที่เกิดขึ้น ให้มีความงดงาม การประดิษฐ์ลวดลายเรขาคณิตนี้ศิลปินอาหรับใช้วิธีการโมเซอิก การแกะสลักหินอ่อน การทำลวดลายปูนปั้น และการฝังโลหะ ลวดลายเรขาคณิตนี้ในบางครั้ง อาจนำไปจัดร่วมกับลายพรรณไม้และอักษรประดิษฐ์

บ้านเป็นที่อยู่อาศัยที่มีความสำคัญมากสำหรับมนุษย์ เป็นที่อยู่อาศัยที่มีความอบอุ่น เป็นสถานที่อบรมสั่งสอนลูกหลาน เป็นที่รวมเครือญาติ การสร้างบ้านแต่ละหลังหากมีโอกาสเลือกสถานที่ได้คนก็มักจะเลือก การเลือกสถานที่นั้นอาจจะอยู่ที่เหตุผลของแต่ละคน อาจเป็นเหตุผลทางเศรษฐกิจ เหตุผลทางศาสนา และเหตุผลทางความเชื่อ

ชาวไทยมุสลิมในสามจังหวัดภาคใต้ในอดีต ก็มีความเชื่อบางประการเกี่ยวกับการเลือกที่สร้างบ้านและการวางแผนผังของบ้าน ความเชื่อเหล่านี้ไม่ได้เป็นความเชื่อในทางศาสนา แต่เป็นความเชื่อท้องถิ่นที่เชื่อกันสืบต่อเนื่องกันมาหรืออย่างน้อยก็เป็นข้อเตือนใจของช่างสร้างบ้านและเจ้าของบ้าน

ความเชื่อเกี่ยวกับการเลือกที่สร้างบ้านและการวางแผนผังบ้านของชาวไทยมุสลิมในสามจังหวัดภาคใต้เป็นลักษณะความเชื่อในทำนอง "ควร" หรือ "ไม่ควร" เท่านั้น ไม่ได้เป็นข้อกำหนดว่าจะต้องปฏิบัติแต่อย่างใด

ความเชื่อเกี่ยวกับการเลือกที่สร้างบ้าน เขามีความเชื่อว่าการเลือกที่ที่มีลักษณะดังต่อไปนี้ไม่ควรสร้างบ้าน

1. ที่ดินมีลักษณะเหมือนลิ้น มีที่นาขนาบข้าง
2. ที่ดินที่เป็นลู่อานหรือเคยเป็นลู่อานมาก่อนไม่ว่าในศาสนาใดก็ตาม
3. ที่ดินที่มีผืนลึง หรือที่ที่เคยมีคนถูกผีหลอก
4. ที่ดินที่มีทางลาดต่ำ และมีน้ำขังในทางทิศเหนือ

เกี่ยวกับการวางแผนผังสร้างบ้าน ชาวไทยมุสลิมในสามจังหวัดภาคใต้ มีความเชื่อบางประการดังต่อไปนี้

1. ให้นำบ้านอยู่ทางทิศตะวันออก คราวอยู่ทางทิศตะวันตก ยุงข้าวอยู่ทางทิศใต้ของตัวบ้าน
2. จำนวนบันไดจะต้อง เป็นจำนวนเลขคู่
3. ประตูห้องในบ้านไม่ให้อยู่ตรงกลาง
4. ถ้าลูกหลานจะต่อเติมบ้านหรือสร้างบ้านใหม่ในบริเวณเดียวกัน ห้ามสร้างทางทิศตะวันออกของบ้านหลังเดิม

ความเชื่อดังกล่าวนี้มักจะถือปฏิบัติกันในกลุ่มชาวไทยมุสลิมในสามจังหวัดภาคใต้ในสมัยก่อนโดยเฉพาะในช่วงก่อน 30 ปี ที่ผ่านมาแล้ว แต่เนื่องจากความเชื่อเหล่านี้ไม่ใช่ความเชื่อในหลักการของศาสนา ประกอบกับภาวะทางเศรษฐกิจและสังคมได้เปลี่ยนไป อิทธิพลของบ้านแบบห้องแถวได้ระบดไปทั่ว ความเชื่อต่าง ๆ ดังกล่าวนับวันจะค่อย ๆ หดหายไป

ความรู้สึกรักสวยรักงาม มักจะมีอยู่ในจิตใจของทุกคน การตกแต่งบ้านให้มีความสวยงามน่าอยู่อาศัย จึงเป็นสิ่งที่ทุกคนปรารถนา ชาวไทยมุสลิมในสามจังหวัดภาคใต้ก็เช่นเดียวกัน มักจะตกแต่งเป็นลวดลายตามส่วนต่าง ๆ ของตัวบ้าน ส่วนของบ้านที่มีการตกแต่งกันมากได้แก่ บริเวณต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1. สันหลังคา ส่วนใหญ่ตกแต่งด้วยลวดลายฉลุจากโลหะ ลักษณะของลวดลายจัดไปทางนอนและลวดลายต่อเนื่องกัน

2. หน้าซุ้มและยอดซุ้ม ชาวไทยมุสลิมเรียกบริเวณหน้าซุ้มว่า ฮูแบลาบา สำหรับลวดลายที่ตกแต่งบนยอดซุ้มนี้เรียกว่า "เวาะชุตง" การตกแต่งส่วนนี้ใช้วิธีฉลุไม้หรือแกะสลักไม้ ตีเกล็ดสำหรับระบายอากาศ บางแห่งก็ตีเกล็ดเป็นรัศมี บางแห่งก็เขียนสีเป็นลวดลาย

3. เียงชาย หรือ "ตือโปกาซา" การตกแต่งบริเวณนี้ใช้โลหะและไม้ฉลุโปร่ง

4. ช่องลมใต้หลังคา หรือ "ปากาซา" การตกแต่งส่วนนี้ นิยมลวดลายฉลุโปร่ง วางลายในทางตั้ง โดยทั่วไปลวดลายฉลุจากไม้แผ่น ยาวประมาณ 60 เซนติเมตร แล้วนำมาเรียงกัน

5. ช่องลมเหนือประตูและหน้าต่าง การตกแต่งบริเวณนี้ทำจากไม้กระดานแผ่นเดียว นำมาแกะสลัก แสดงความสูงต่ำ (Relief) และฉลุโปร่ง เพื่อให้แสงสว่างเข้าไปภายในได้ และเพื่อระบายอากาศด้วย ลวดลายที่ตกแต่งในส่วนนี้นิยมลายพรรณไม้ (เครือเถาวัล) และอักษรประดิษฐ์ การตกแต่งบริเวณเหนือประตูและหน้าต่าง ชาวไทยมุสลิม เรียกว่า "ยาลอชอแบะ"

6. คาน ตง และหิน ส่วนนี้ตกแต่งน้อยมาก เนื่องจากต้องการความแข็งแรง วิศวกรแต่งแกะสลักลงไปบนเนื้อไม้พร้อมทั้งเสียบตัวตงให้เป็นรูปโค้ง เส้นแกะนั้นขนานไปกับรอยโค้งของไม้

7. ระเบียงลูกกรง หรือภาษาถิ่น เรียกว่า "ป่ามายูแซ" นิยมตกแต่งด้วยลวดลายฉลุไม้ และนำไม้ระแนงมาตีไขว้กันหรือเป็นตารางสี่เหลี่ยม

8. ดินเส้า (ปลาแปะ) เป็นชิ้นส่วนรองรับเส้าบ้าน โดยทั่วไปนิยมรองเส้าด้วยอิฐฉาบปูนยาวต่อมาข้างใช้วิธีหล่อจากซีเมนต์

ลักษณะลวดลายที่ตกแต่งบริเวณดังกล่าวจะมีลวดลายเป็นลักษณะศิลปะแบบอิสลาม ที่พบโดยทั่วไปจะมีลักษณะลวดลาย 3 ประเภทใหญ่ ๆ คือ

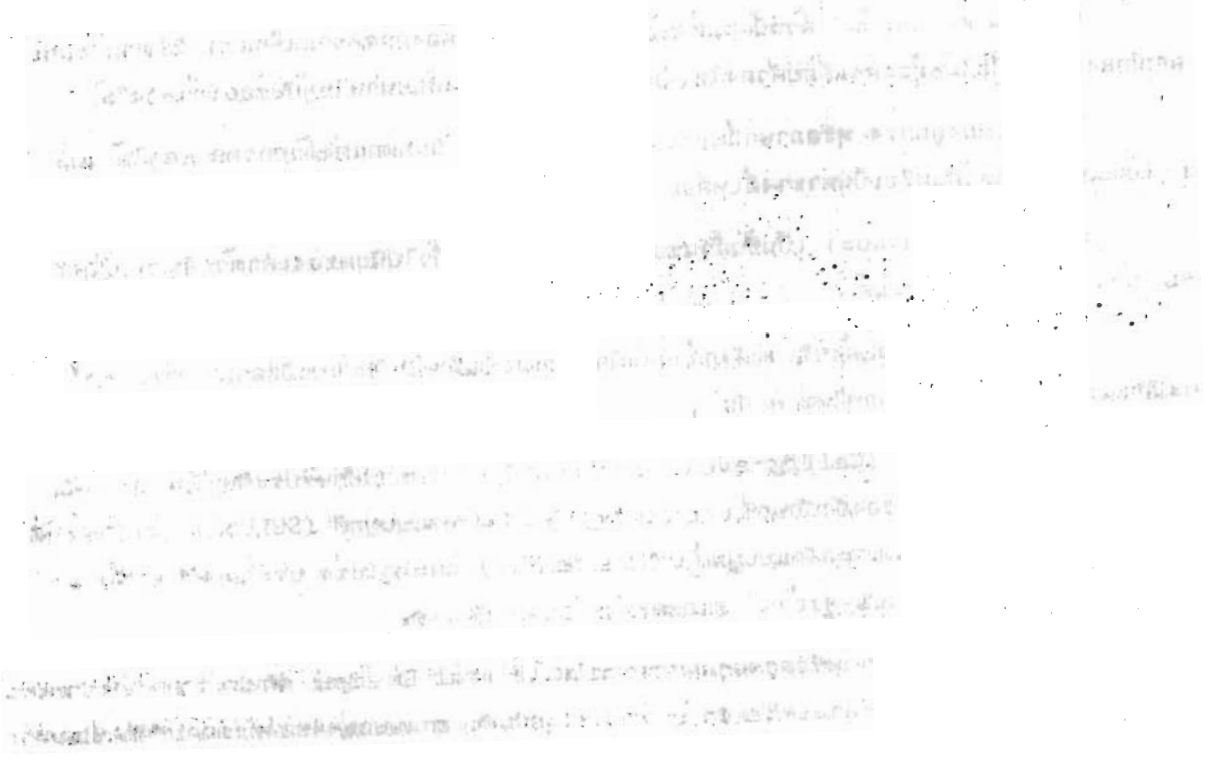
1. อักษรประดิษฐ์ (Calligraphic) ชาวไทยมุสลิมนำลวดลายอักษรประดิษฐ์นี้ตกแต่งเหนือประตูและหน้าต่าง รูปแบบของตัวอักษรที่นำมาประดิษฐ์ นิยมตัวอักษรแบบซูลูซี (SULUSI) และอักษรคูฟี (KUFU) วิธีการประดับ นิยมแกะสลักแบบนูนต่ำ (Bas Relief) และฉลุโปร่ง ประโยคหรือคำที่นำมาประดิษฐ์ได้มาจากโองการในอัล-กุรอาน ตลอดจนข้อความจากอัลหะดีษ

2. ลวดลายเครือเถาวัลหรือลวดลายจากพรรณไม้ (Floral Design) ลักษณะลวดลายจากพรรณไม้ หรือลายที่คนไทยเรียกว่า "ลายเครือเถาวัล" ชาวไทยมุสลิมรับเอาแบบอย่างของลวดลายที่ดัดแปลงจาก

ธรรมชาติ โดยอาศัยรูปแบบของธรรมชาติเป็นหลัก เฉพาะรูปร่างของพีช คือ ใบ กิ่ง ก้าน และ ผล โดยอาศัยรูปแบบของใบปาล์ม เถาขี้จันทน์ เถาวัลดี ดอกไม้ตูม ดอกไม้บาน โดยนำมาจัดองค์ประกอบให้ต่อเนื่องกัน เข้ากัน และจัดให้มีความสมดุลย์จากแกนกลาง

3. ลวดลายเรขาคณิต (Geometrical Design) เป็นลวดลายที่นิยมใช้น้อยกว่าแบบอื่น เนื่องจากมีความประณีตน้อยกว่าลายเครือเถาวัลและพืชประติษฐ์ ภายจะนำมาตกแต่งราวบันได ลูกกรงระเบียง ช่องลม โดยนำไม้ขนาด 1"x7" มาตีไขว้กันเป็นตารางสี่เหลี่ยม บางครั้งนำกระดานมาฉลุเป็นรูปเหลี่ยม เส้นโค้ง และนำมาจัดองค์ประกอบร่วมกับลายเครือเถาวัลเพื่อลดความแข็งกระด้างของตัวลาย บางแห่งนิยมทาสีลึกลับกัน

การตกแต่งบ้านในลักษณะต่าง ๆ ดังกล่าวนี้กำลังจะค่อยหมดไปจากลุ่มจังหวัดภาคใต้ เพราะนอกจากจะใช้ช่างที่มีความสามารถสูงและมีความประณีตสูงแล้ว ไม้กระดานชนิดที่ดี มีความทนทานสูง นอกจากนี้จะมีราคาสูงแล้วก็ยังหายากมากขึ้น แบบบ้านและวัสดุก่อสร้างในยุคใหม่ก็ไม่เอื้ออำนวยที่จะตกแต่งบ้านในลักษณะดังกล่าวอีกด้วย ลวดลายการตกแต่งบ้านในลักษณะดังกล่าวมาแล้วสิ่งกำลังจะกลายเป็นอดีต ลภาพบ้านที่มีการตกแต่งดังกล่าว ส่วนใหญ่ก็อยู่ในสภาพที่ทรุดโทรม ขาดการเอาใจใส่ดูแล สิ่งเหล่านี้กำลังจะเปลี่ยนไป บางครั้งก็เกินความสามารถของสิ่งใด ๆ ที่จะหยุดยั้งได้ ถึงกระนั้นก็ตามลักษณะดังกล่าวก็ได้แสดงให้เห็นถึงวิวัฒนาการของสังคมหนึ่ง ได้แสดงถึงการมีวิวัฒนาการวัฒนธรรม ที่จะต้องเปลี่ยนแปลงไปโดยไม่อาจจะหยุดยั้งมันได้.

บรรณานุกรม

- โกวิท ช่างกริ หะซำดี "คำสอนและการสร้างสรรค์" อัล-ญิฮาด 143: 13-23 เมษายน 2524
นพดล โรจนอุดมคำลัตรี ปัญหาการศึกษาในมณฑลปัตตานี วิทยานิพนธ์ กค.ม. มศว.
ประธานมิตร 2523, 199 หน้า. อัตล้าเนา
ทวีศักดิ์ ล้อมลิ้ม ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับมลายูในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น แพร่พิทยา 2516,
220 หน้า
วอลเตอร์ เอฟ. เวลลา แผ่นดินพระนั่งเกล้า แปลโดย นิจ ทองโล่ภิต สยามคมสังคมศาสตร์
แห่งประเทศไทย 2514, 301 หน้า
คำรันครินทร์วิโรฒ พิษณุโลก, มหาวิทยาลัย ศูนย์สุโขทัยศึกษา จารึกสุโขทัย 2520, 115 หน้า
อัตล้าเนา
ฮับดุลเลาะ ลอแมน อิสลามในเอเชียอาคเนย์และตะวันออกไกล โดย อ. ลอแมน (นามแฝง)
วุดิกรการพิมพ์ 2518, 126 หน้า
อารง สุทธาคำลัตรี ปัญหาความขัดแย้งในสี่จังหวัดภาคใต้ กรุงเทพมหานครการพิมพ์ 2519, 253 หน้า
Ma' luf, luis. Munjid. Kasulikiah, beirut, 1927
Rice, David Talbot. Islamic art. Thames and Hudson, London, 1977.
Stewart, Desmond. Early Islam. Time-life International, Amsterdam, 1968.

สัมภาษณ์

- กูเยาะ กูผำภักดี, เจ้าของบ้านในปัลลูนัน, สัมภาษณ์, 1 กันยายน 2525
กูเยาะ สะมะแอ, เจ้าของบ้านในปัลลูนัน, สัมภาษณ์, 25 ตุลาคม 2525
เจ๊ะปูเต๊ะ, อดีตเด็กรับใช้บ้านพระยาผำภักดี, สัมภาษณ์, 25 ตุลาคม 2525
นะ พลลัมคร, บุตรบุญธรรมเจ้าเมืองรามัน (พระยารัตนภักดี), สัมภาษณ์, 20 มิถุนายน 2526
นิปือเฮาะ ลำดารา, เจ้าของบ้านในปัลลูนัน, สัมภาษณ์, 31 สิงหาคม 2525
เลาะ หะยีชะฮ่าและ อาจารย์ล่อนภาษาอาหรับ, สัมภาษณ์, 17 พฤษภาคม 2526
ล่าวาท พิพิทภักดี เจ้าของบ้านในปัลลูนัน สัมภาษณ์ 1 ตุลาคม 2525
หะยีแวญ หะยีลำแม ช่างสร้างบ้าน สัมภาษณ์, 1 มิถุนายน 2526
หะยีฮับดุลเลาะ ลำมะอาลี ช่างสร้างบ้าน สัมภาษณ์, 10 เมษายน 2525